

2013

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi

PROJE
RAPORU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	2
A. GİRİŞ	3
B. SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK	4
B1. DÜNYA'DA DURUM.....	4
B2. TÜRKİYE'DE DURUM.....	12
C. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI.....	17
C1. DÜNYADA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI	17
C2. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI	24
D. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI PROJESİ.....	32
D1. PROJE KAPSAMI.....	32
D2. ÜNİVERSİTELERDE SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ALANINDA YAŞANAN SIKINTILAR	34
D3. ÜNİVERSİTELERDE SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ALANINDA YAŞANAN SIKINTILARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	45
E. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	60

A. GİRİŞ

Toplum Gönüllüleri Vakfı olarak 2002 yılından beri gençlerin sosyal sorumluluk projeleri yürütmesine destek oluyor ve böylece gençlerin gönüllülük temelinde toplumsal hayata katılımını arttırmayı hedefliyoruz. Ekim 2012- Temmuz 2013 tarihleri arasında hayata geçirdiğimiz **Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi** ile de bu hedefe bir miktar daha yaklaştığımızı gördük.

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi, sosyal sorumluluk ve girişimcilik konularında kurumsal kapasiteleri, uygulamaları, deneyim ve uzmanlıkları farklı 5 üniversitenin gönüllü katılımıyla gerçekleştirildi ve Türkiye'nin farklı coğrafyalarından projeye dâhil olan bu üniversiteler için ortak bir paylaşım zemini yarattı. Öncelikle bu alandaki gelişmeleri destekleyeceğine inanarak projeye dâhil olan tüm üniversitelerimize teşekkür ederiz.

Bu proje ile üniversitelerde sosyal sorumluluk ve girişimcilik uygulamalarına dair yapılan çalışmaların, bu çalışmalardan etkilenen tüm tarafların katılımıyla; yani öğrenciler, akademisyenler ve idarecilerin katkılarıyla geliştirilmesi sağlandı. Bu projeyi oluşturan temel yaklaşım, aynı zamanda kurum içi demokrasinin geliştirilmesi için bir model olma özelliğini taşıyor. Bizler bir kere daha gördük ki, uygun koşullar yaratıldığında katılımcı bir perspektifle, birlikte yaratıcı çözümler üretilmemesi için hiçbir sebep yok. Bunun yanında toplumsal sorunlara farklı yollarla ve araçlarla çözümler üreten iki kurum; üniversite ve sivil toplum kuruluşu arasında iyi örnek teşkil edebilecek bir işbirliği geliştirildi. Bu nedenle, bizlerle yapıcı bir diyalogu mümkün kılan ve projeye emeğini ve zamanını ayıran Giresun, Gaziantep, Bilkent, Uludağ ve Akdeniz Üniversitesi'nden öğrenci temsilcileri, akademisyenler ve idarecilere ikinci teşekkürümüzü iletmek isteriz.

Elinizde tuttuğunuz bu rapor, genel olarak Türkiye'de ve dünyada sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik çalışmalarının durumunu incelemeyi hedefliyor. Böylelikle nasıl bir alanda, hangi aktörlerle birlikte olduğumuzu hem uluslar arası hem de yerel ölçeklerde görebilmeyi ve yeni imkânlara dair ipuçları verebilmeyi umuyoruz. Rapor, her ne kadar son bölümde Türkiye'de üniversitelerdeki genel durumu ortaya koymaya çalışsa da şüphesiz ki proje katılımcısı üniversitelerin katkıları olmadan eksik kalırdı.

Son olarak, tüm pilot proje döneminde birlikte çalıştığımız, konusunda uzman ekibiyle Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın çözüm ortağı ve danışmanı olan Sosyal İnovasyon Merkezi'nden; Suat Özçağdaş, Özlem Mutlu, İrem Ünsal ve Yaprak Kaymak Özgür bu projeyi bizlerle var ettiler. Üçüncü teşekkürümüz tüm proje ekibimize. Dileğimiz bu birlikteliğin üniversitelerde sosyal sorumluluk ve girişimcilik çalışmalarının güçlendirilmesi için önemli bir ilk adım teşkil etmesidir.

Başak Tuğsavul

Gençlik Araştırmaları ve Sosyal İlişkiler Departmanı

Toplum Gönüllüleri Vakfı

B. SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

B1. DÜNYA'DA DURUM

Sosyal sorumluluk kavramı günümüzde çoğu kez Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramıyla birlikte anılmaktadır. Bununla birlikte, sosyal sorumluluk yalnızca kurumları değil bireyleri de içine alan bir kavramdır. Bireysel sosyal sorumluluk, bireyin içinde yaşadığı toplumda gözlemlediği sorunların çözümüne katkıda bulunması olarak tanımlanabilir. Bu katkı, yapılabilecek aynı ve maddi katkılar kadar gönüllü faaliyetleri de içermektedir.

“ Özgür iradeyle ve dayanışma ruhu içinde, herhangi bir maddi karşılık beklemezsiniz kamu yararına katkıda bulunma arzusu*”

*BM Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu 2011

Gönüllülük, Birleştirmiş Milletler Dünya'da Gönüllülüğün Durumu 2011 Raporunda da belirtildiği üzere, karşılıklı alıp vermeye ve paylaşmaya dayanan çok eski ve köklü bir gelenektir ve her toplumun doğal bir parçasıdır. Evrensel bir olgu olan ve her toplumun içinde çağlar boyunca biriktirdiği farklı öykülerin odağında yer alan gönüllülük, biçim ve uygulama bakımından toplumdan topluma farklılıklar göstermekte, ancak özü bakımından toplumun gelişimine olumlu bir katkı çabası olma ortaklığını korumaktadır. “Gönüllülüğün doğasında var olan değerlerin insani gelişim için kapsamlı bir potansiyel barındırdığı”¹ ve farklı gönüllülük biçimlerinin göz önünde olan ya da olmayan birçok toplumsal sorunun görünür kılınması ve çözümünde rol oynadığı; dahası bu sorunlarla en sarsıcı biçimde karşı karşıya kalan başta kadınlar, gençler, çocuklar, yaşlılar, engelliler, göçmenler gibi dezavantajlı grupların içinde buldukları topluma dâhil edilmelerine en temel katkıyı sundukları görülmektedir.

Tüm dünyada insanlar çok çeşitli sebeplerle gönüllü faaliyetlere katılmaktadırlar. Yoksulluğu önlemekten, temel sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi sağlamaya, çevre sorunlarından ve iklim değişiminden kaynaklanan sorunlarla başa çıkmaktan, afet riskini azaltmaya ve şiddetle baş etmekten su kaynaklarına erişim sağlamaya kadar pek çok farklı alanda insanlar gönüllü hizmet sunmaktadırlar.

2001 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, hükümetlerin “gönüllülük” kavramını, ulusal kalkınma planlamasının değerli bir ek bileşeni olarak kalkınma işbirliği politikasının kapsamına almalarını önermiş ve aynı yılı Dünya Gönüllüler Yılı olarak ilan etmiştir. Birleşmiş Milletler, Dünya Gönüllüler Yılı'nın 10. Yılı nedeniyle 2011 yılında birçok çalışma gerçekleştirmiş; Avrupa Konseyi, resmi adıyla “Aktif Vatandaşlığı Geliştirmeye Yönelik Avrupa Gönüllü Faaliyetler Yılı” olan Avrupa Gönüllüler Yılı'nı ilan etmiş ve çeşitli etkinliklerle, gönüllü faaliyetlerin değeri ve önemi konusunda duyarlılığın arttırılması, gönüllü faaliyetlerin yararlarına ve tanınmasına ilişkin farkındalık oluşturulması ve gönüllü faaliyetleri kolaylaştıran ve geliştiren bir ortam yaratılması konusunda çaba sarf etmiştir. Gönüllülüğün önemi ve katkıları konusunda uluslararası düzeyde yürütülen bu çabalar, ulusal ve yerel ölçekte de karşılık bulmakta, sivil toplum ve gönüllülük alanı genişlemektedir. Bugün bir biçimde sivil toplum sektörü ile ilişkili tüm aktörler, siyasal tercihleri ya da örgütsel stratejileri ne

¹ Birleştirmiş Milletler Dünya'da Gönüllülüğün Durumu 2011 Raporu

olursa olsun, gönüllülüğün toplumsal yaşama katkısı konusunda genel anlamda bir fikir birliği içindedirler.

Her ne kadar gönüllü katılımın ve gönüllü faaliyetlerin ekonomik boyutunun ölçülmesinde üzerinde tam bir fikir birliğine varılmış bir metodoloji² yoksa da bu yöndeki çalışmalar sürmektedir.³ Farklı yöntemler ile ulaşılan farklı sonuçlar olsa da bugün gönüllülüğün evrensel düzeyde bir gerçeklik haline geldiği konusunda bir uzlaşma vardır.

Kanada Bağış, Gönüllülük ve Katılım Araştırması'nda, 2004'ten itibaren toplam 2,1 milyar gönüllü çalışma saati kaydedilmiştir.

Avustralya İstatistik Kurumu, 2007 yılında 5,2 milyon kişinin toplamda 713 milyon çalışma saati gönüllü olduğunu ve ücretli iş gücü zamanına vurulduğunda bunun 14,6 milyar Avusturya dolarına denk düştüğünü ortaya koymaktadır. Araştırma, yetişkin nüfusun yüzde 34'ünün (kadınların % 36'sının, erkeklerinse % 32'sinin) gönüllü olduğunu göstermektedir.

CNP bulgularına göre, 36 ülkede toplam STÖ işgücünün % 45'ini gönüllüler oluşturmaktadır olup, bu rakam İsveç (%76) ve Norveç'de (%63) daha da yukarıya çıkmaktadır.

Gallup Dünya Anketi (GWP 2011) dünya çapında yetişkinlerin yüzde 16'sının gönüllü olarak bir organizasyonda yer aldıklarını saptamıştır. 36 ülkede gerçekleştirilen Johns Hopkins Karşılaştırmalı Kâr Amacı Gütmeyen Sektör Projesi'ne (CNP)⁴ göre dünyada yaklaşık 140 milyon kişi gönüllü faaliyetlere katılmaktadır. Bu sayının nüfus anlamında, dünyanın en büyük dokuzuncu ülkesini oluşturacağı tahmininde bulunmaktadır. Salomon ve arkadaşlarının 2011 yılında yaptıkları çalışma ise daha farklı bir hesaplama yöntemi izlemektedir ve bu çalışma gönüllülerin sayısının 1 milyar civarında olduğunu öngörmektedir ve bu sayı Gönüllüler Ülkesi'nin Çin'den sonra Dünya'nın en büyük 2. ülkesi olduğu anlamına gelmektedir.

Gönüllülerin sayısının ve ortaya koydukları sosyal desteğin ötesinde, ekonomik olarak önemli bir aktör haline geldikleri de görülmektedir. CNP, "yerine koyma değeri" yaklaşımını kullanarak, 36 ülkede gönüllülerin ekonomik katkısının yıllık 400 milyar ABD doları olduğunu saptamıştır. CNP'nin 36 ülke için ortaya koyduğu bu bulgusunu, küresel ölçekte yaygınlaştırarak, rakamın 1.3 trilyon dolar olduğu ve bu haliyle Dünya'nın 7. büyük ekonomisini oluşturduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Salomon ve arkadaşları, 2011).

Sivil Toplum Örgütleri, geleneksel olarak gönüllülük çalışmalarının yaygın olarak yürütüldüğü kurumlar olma özelliklerini korumaktadırlar. Bununla birlikte, STÖ'lerin yegâne gönüllülük alanı olduğunu söylemek zordur. Tarihsel olarak okullar, hastaneler, itfaiye ve afet hizmetleri gibi çeşitli kamu hizmetlerinde görülen gönüllü katkılar bugün kamu kurumlarının daha örgütlü ve planlı çalışmaları ile genişlemektedir. Özel sektör, sahip olduğu insan kaynağı, bilgi, teknoloji, ürün ve hizmetlerle finansal kaynaklarını birleştirerek toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamakta, kurumsal sosyal sorumluluk adı altında yürütülen bu faaliyetler neredeyse tüm sektörler için bir norm haline gelmektedir. Bugün, Fortune 500 listesinde yer alan şirketlerin %90'ından fazlası bir kurumsal gönüllülük programı ve bağış programı olduğunu belirtmektedir. Ekonomik bir model kullanarak sosyal sorunları çözmeyi hedefleyen ve Dünya'da her geçen gün yaygınlaşan sosyal girişimler de -amaçları ve doğası gereği- gönüllülüğün katkısından önemli ölçüde yararlanmaktadır.

² Salomon, Sokolowski ve Haddock (2011), "Measuring the Economic Value of Volunteer Work Globally: Concepts, Estimates, and a Roadmap to the Future", Annals of Public and Cooperative Economics.

³ Uluslararası Çalışma Örgütü-ILO (2011), Gönüllü Çalışmanın Ölçülmesi El Kitabı (Manual on the Measurement of Volunteer Work),.

⁴ Johns Hopkins Karşılaştırmalı Kâr Amacı Gütmeyen Sektör Projesi, 2011.

Bireylerin, sivil toplum, kamu, özel sektör ve sosyal girişimler gibi kurumlarda yapmış oldukları gönüllülük faaliyetlerinin yanısıra belirli bir kurumla ilişkili olmayan gönüllülük çalışmaları içinde yer aldıkları da görülmektedir. Geçmişten bu yana başta afetler, eğitim ve sağlık olmak üzere önemli toplumsal sorunlara yönelik gelişen bu yurttaş katkısı bugün bazen bireysel, bazen de grup inisiyatifleri yoluyla yaygınlaşmaktadır. Sosyal medyanın, bireylere geniş kitlelerle hızlı ve etkin bir biçimde buluşma fırsatı sağlayan yaygın ve ortak bir platform olma özelliği, başta savunuculuk çalışmaları olmak üzere bir dizi gönüllü faaliyetin ana unsuru olmasını getirmektedir. Özellikle akıllı telefonlar ve diğer iletişim araçlarının da katkısıyla, bireyler toplumsal bir sorun olarak gördükleri konularda klasik anlamda herhangi bir örgüt kurmaya gerek duymadan süratle sanal ortamda örgütlenmekte ve davalarına destek bulmaktadırlar. Çevrimiçi gönüllülük adı da verilen bu yeni gönüllülük modeli, sadece savunuculuk çalışmalarını değil, aynı zamanda uzaklık nedeniyle erişim zorluğu yaşanan yerlere destek verilmesini sağlamaktadır. Çevrimiçi gönüllülük ve sosyal medya, bireylere neredeyse sınırsız, yepyeni bir fırsatlar dizisi sunmaktadır. Bireyler, bir yanlışın yerinde tespit edilerek kitlelerle paylaşılması, belirli bir toplumsal sorunun görünür ve algılanır hale getirilmesi, yeni bilgi ve yöntemlerin ihtiyacı olan kesimlerle paylaşılması, uzmanlıklarına ihtiyaç duyan sosyal aktörlere yüzyüze gelmeye gerek kalmaksızın destek verilmesi, benzer becerileri ya da kaygıları olan insanların biraraya getirilmesi gibi sayılabilecek onlarca çalışma için çevrimiçi gönüllülük fırsatlarından yararlanmakta ya da diğer kişiler için bu fırsatları oluşturmaktadır.

Yerelleşme ve yerel dayanışması özellikle alternatif bir yaşam ve ekonomik sistem isteyen bireyler için her geçen gün önemini arttırıyor. Bu kapsamda mahalle örgütlenmeleri ve gönüllülüğü bir seçenek olarak beliriyor. Yerel kapasitenin ve ağların güçlendirilmesi, afet hazırlık ve müdahale, yoksullukla mücadele, çevrenin korunması, uzlaşmazlıkların çözülmesi gibi alanlar başta olmak üzere önemli bir potansiyel sunuyor. Dünya ekonomik sisteminin geldiği noktada armağan ekonomisini güçlendirmek ve parayı yegâne değişim unsuru olmaktan çıkarmak isteyen gönüllü hareketler ortaya çıkıyor. Tüm bu bireysel inisiyatifler ve gönüllülük ağları, kimi zaman aşılmaz görünen toplumsal sorunların çözülmesine, kimi zaman ilgili alanda çalışan kurumların silkinmesine, kimi zamansa bir ülkenin tamamen değişmesine katkı yapıyor. Bu bireysel katkılar sadece kendi yerelliği ile sınırlı kalmıyor, dünyanın başka bir yerindeki yerel çalışmalara katkı vermeye olanak sağlıyor. Uzun mesafeler kateden gönüllüler başka bölgelerin/ülkelerin halkları ile dayanışma kuruyorlar; ihtiyaç duyulan bilgi, emek ve kaynağı paylaşıyorlar. Özellikle ekolojik hareketin gelişmesinin, alternatif yaşam ve tarım arayışlarının hızlanması ile gönüllülük turizmi yaygınlaşıyor. Uzun yıllardır eğitim gibi alanlarda görülen bu tür gönüllülük faaliyetleri farklı alanlarda da hızla gelişiyor, sayıları artıyor, yerel halkla gönüllülerin arasında yeni bağlar kuruluyor.

Gönüllülük bir yandan bireylerin topluma yönelik katkıları için bir araç haline gelirken, öte yandan bu faaliyetleri gerçekleştiren kişilere de kazanım sağlıyor. Gönüllüler, yapılan araştırmalara göre, içinde buldukları topluluklara kıyasla daha mutlu, enerjik, gelecekte umutlu bir grup haline gelmekte; kaygı, stres, çaresizlik ve umutsuzluk gibi olumsuz duyguları azalmaktadır. Beden ve ruh sağlıklarına ilişkin bu olumlu sonuçların yanısıra, gönüllülerin gerçekleştirdikleri faaliyetler sırasında edindikleri deneyim, aldıkları eğitim, kurdukları ilişki ve sosyal ağlar gibi bireysel kazanımlar da yaşamlarına yönelik olumlu bir etki yaratmaktadır. Bireysel kazanımların yanısıra, gönüllülük faaliyetlerinin toplumların dirençlerinin güçlendirilmesi, paylaşım alışkanlıkları ve pratiklerinin çoğaltılması, toplumsal sorunların çözümünde daha hızlı ve kararlı ortaklıklar kurulmasına yönelik bir toplumsal ve kültürel altyapı oluşturulması gibi toplumsal refaha yönelik olumlu katkılar yaptığı

yönünde çeşitli bulgular vardır (toplumsal ve bireysel kazanımların detayları için bkz. BM DGD Raporu, 2011).

Gönüllülük alanında yaşanan tüm bu olumlu gelişmeler, gönüllülerin sayısının hızla artmasına, başta sivil toplum örgütleri olmak üzere gönüllüler ile çalışan yapıların gönüllülük çalışmalarını yeniden gözden geçirmelerine ve düzenlemelerine neden olmaktadır. Sadece gönüllülerin koordinasyonunda değil, diğer sosyal hizmetlerin ortaya konmasında da artan bir ivmeyle çalışan ve Dünyada 3. Sektör olarak adlandırılan sivil toplum sektörü, önemli bir iş kolu haline dönüşmektedir. John Hopkins Üniversitesi, Küresel Sivil Toplumun Durumu ve Gönüllülük Projesi kapsamında, 13 ülkenin *Sivil Toplum Sektörü* verilerini incelerken, sivil toplum sektörünün ortalama olarak toplam işgücünün % 7.4'ünü oluşturduğunu; bu rakamın, ulaşım ve bankacılık gibi önemli sektörlerden daha büyük bir kapsamı olduğunu tespit etmektedir. Sivil Toplum aynı zamanda gelişmekte olan bir sektördür ve kimi ülkelerde -ülkenin ekonomik büyümesine bağlı olarak- çok daha hızlı büyümektedir.

Artan kentleşme, devletlerin ve kamu kuruluşlarının sorunların çözümünde tek başına yetersiz kalması, toplumsal taleplerin çeşitliliği, STÖ'lerin sayısının hızla artmasına neden olmuştur. STÖ'lerin yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki faaliyetleri, görünürlükleri ve etkileri her geçen gün artmaktadır. Örneğin, uluslararası bir aktör olan Birleşmiş Milletlere akredite olan sivil toplum kuruluşu sayısı 1945 yılında sadece 40 iken 2011 yılı itibari ile bu sayı 3.536 olmuştur⁵. Dünyadaki güncel sivil toplum örgütü sayısı konusunda ülke bazında veriler mevcut olup, küresel ölçekte tabloyu ortaya koyan kapsamlı ve güvenilir bir veri bulunmamaktadır. Ancak, Amerika'da 1.5 milyonun üstünde, Rusya'da 277.000'in üzerinde, Hindistan'da 3.3 milyon üzerinde⁶; Çin'de ise 500.000 üzerinde olduğuna ilişkin bulgular⁷, başta Almanya, Fransa ve İngiltere ile birlikte Avrupa ile diğer kıtalar göz önüne alınarak düşünüldüğünde dünyada 10 milyona yakın sivil toplum örgütü olduğu varsayılabilir.

Sivil Toplum Örgütleri tüm dünyada farklı öncelikler, kuruluş amaçları, hizmet coğrafyası ve ölçeğinde kurulmaktadır. Temel haklar, çevre, eğitim, sağlık, insan ve hayvan hakları, kalkınma, gönüllülük, savunuculuk, ulusal/yerel/uluslararası yardım, (kadın, çocuk, azınlıklar vb) toplumsal grupların sorunları ve temsili, mesleki gruplar gibi birçok farklı alanda çalışan sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. Sivil Toplum Örgütleri, yüz binlerce üyeli kurumlardan üyeleri on-yirmi gibi sayıları geçmeyen küçük kurumlara kadar yapısı, bütçesi, işlevi, personelleri, gönüllüleri ile farklılıklar gösteren bir çeşitliliğe sahiptir.

Sivil Toplum Örgütleri'nin çalışma anlayışları, örgütlenme biçimleri, faaliyetlerinin işlevselliği ve görünürlükleri ortaya koyduğu sonuçlar bakımından oldukça önemlidir. Bununla birlikte, kurulduğu ülkenin yasal mevzuatı ve içinde buldukları toplumların özellikleri de STÖ'lerin işleyişi için önem taşımaktadır. Özellikle demokratik yönetim çerçevesinde artık önemli bir rolü olan STÖ'lerin, esnek, kolay kurulan, yürütmesi etkin, yasal bürokrasisi az olan ülkelerde çok daha etkin ve başarılı örnekler sunabildiği görülmektedir. Buna ilaveten sivil toplum örgütlerine sağlanan vergi avantajları, yapısal ve finansal destekler de sivil toplumun gelişiminde etkili olan faktörler olarak belirleyici olmaktadır.

⁵ <http://theglobaljournal.net/article/view/585/> Erişim Tarihi: 07.07.2013

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Non-governmental_organization Erişim Tarihi: 07.07.2013

⁷ http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-03/20/content_14875389.htm Erişim Tarihi: 07.07.2013

Son 50 yılda dünyada sivil toplumun gelişmesi, daha fazla toplumsal sorunun çözümüne destek veren, karar alma mekanizmalarına katılan, yönetimi, yönetişimi ve kalkınmayı geliştiren bir etki sağlamıştır. Buna paralel olarak, bireylerin örgütlenerek daha kitlesel ve çözüm odaklı bir araya gelişi de hızlanmıştır. Son 20 yılda yaşanan teknolojik gelişmeler, internet ve sosyal medya da bu süreçte önemli bir katkı sağlamaktadır. Artık, birçok birey ve kurum web siteleri aracılığı ile görüş ve fikirlerini özgürce yayabilmektedir. Dünyanın bir bölgesinde yaşanan anti-demokratik müdahaleler, çevresel sorunlar, şiddet olayları, kitle hareketleri vb gelişmeler bir anda farklı coğrafyalardan sürece katılan benzer fikirli insanların ortak çabası haline gelebilmektedir.

Sivil toplum örgütleri, toplumsal sorunları erken dönemde hisseden bir tür kamusal sinir uçları görevi görmeleri, yaygın gönüllü yapıları, hızlı karar alabilme mekanizmaları, proje uygulamaları ve kitleselleştirme potansiyelleri ile toplumsal dönüşümün önemli bir unsurudurlar. Bununla birlikte, faaliyetlerini ağırlıklı olarak aidat, bağış, hibe gibi dışsal maddi kaynaklarla yürütmeleri nedeniyle kaynak geliştirme açısından sürekli bir çaba içindedirler. Son yıllarda, kurumsal sosyal sorumluluk projeleri (KSS), kitle fonlaması (crowd-founding), dijital kampanyalar gibi yeni enstrümanlara sahip olsalar da faaliyetlerin fonlanması konusundaki sorunlar sürmekte, hatta gün geçtikçe artmaktadır. Sürdürülebilirlik bugün itibariyle STÖ'lerin en temel ajandalarından birini oluşturmaktadır. Faaliyetlerin yürütülmesinde gerekli olan iki ana unsurdan biri olan insan kaynağı, gönüllülüğün kavramsal olarak benimsenmesi, yaygınlaşması, gelişmesi ve -dijital araçların da katkısıyla- kolaylaşması ile görece daha erişilebilir bir durumdadır. Ancak gönüllülük için yapılan harcamalar da dâhil olmak üzere faaliyetlerinin finansmanı için gereken mali kaynakların sağlanması her geçen gün zorlaşmaktadır. Bugün, harcamalarını belirli bir anamal varlığının gelirleri ile karşılayabilen az sayıdaki STÖ'lerin dışında kalanların hemen hemen tamamının en temel önceliklerinden biri, kaynak geliştirme ve sürdürülebilirlik meselesinin çözülmesi haline gelmiş görünmektedir. Aralıksız bir biçimde devam eden kaynak geliştirme faaliyetleri, kurumların odaklarının kaymasına, projecilik olarak adlandırılan hibeye göre çalışma yapma davranışlarının geliştirilmesine, misyon-vizyon kayması nedeniyle yıpranmasına, arzu edilen önemli ama acil görülmeyen çalışmaların bekletilmesine, çalıştıkları alanlarda derinleşmelerinin engellenmesine, kısıtlı sayıda personel kullanmaktan kaynaklanan çok çeşitli sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

Toplumsal sorunların, hayırseverlik, bağış ve hibe gibi geleneksel mali kaynakların dışındaki mekanizmalarla çözülmesi arayışlarının ortaya koyduğu en başarılı yöntemlerden biri sosyal girişimciliktir. Çok kestirme bir tanımla, toplumsal bir sorunun çözülmesi için girişimciliğin kullanılması olarak tarif edilebilecek sosyal girişimcilik, köklerini ve ilk örneklerini tarih boyunca görebileceğimiz, ancak kavramsal olarak son 30-40 yılda daha fazla farkedilip üzerinde tartışılmaya başlanan bir sosyal inovasyon örneğidir.

Sosyal Girişimcilik ile ilgili bir tanım yapılmak istendiğinde başlanacak ilk nokta girişimcilik kavramının kendisidir⁸. Bugünkü anlamına yakın bir biçimde girişimcilik kavramını tanımladığı genel olarak kabul edilen 19. yüzyıl Fransız ekonomisti Jean Baptiste Say ile başlayan, ünlü Avusturyalı ekonomist Joseph Schumpeter'in "yaratıcı yıkıcılık" kavramı ile genişleyen ve girişimciliğin yeni bir iş kurmanın ötesinde bir anlam içerdiğini, iş kurmanın kendisinin girişimcilik için ne yeterli ne de

⁸ Roger L. Martin ve Sally Osberg (2007) "Social Entrepreneurship: The Case for Definition", Stanford Social Innovation Review, Erişim Tarihi: 07.07.2013, www.ssiireview.org/articles/entry/social_entrepreneurship_the_case_for_definition/

gerekli olmadığını ortayan koyan 20. yüzyılın en önemli iktisatçılarından Peter Drucker ile zaman içinde gelişmiş olan kavram üzerinde halen tartışmalar devam etmekte olup herkesin üzerinde mutabık olduğu bir tanım oluşturmak zor görünmektedir⁹. Bununla birlikte genel hatlarıyla, toplumda yer alan fırsat ve kaynakları değerlendirerek, belirli bir risk içeren yenilikçi bir yaklaşım, ürün, hizmet, strateji, örgütlenme veya enstrümanla, ekonomik bir değer yaratma çabası olarak özetlenebilecek girişimcilik halen toplumların gelişmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir.

Kar amacı gütmeyen bir girişimcilik türü olarak incelenebilecek sosyal girişimciliğin iki bileşeni olan hem sosyal hem de girişimcilik kavramları üzerinde ortak bir tanıma varılamamış olması sosyal girişimciliğin de tanımlanmasını güçleştirmektedir. Daha içinde bulunduğu sektörü tanımlamak noktasında başlayan bir dizi akademik yaklaşım farklılığı bulunmaktadır. Sosyal girişimcilik üzerine çalışmalar yapan akademisyenlerin bir kısmı, sosyal girişimciliği kar-amacı gütmeyen aktörlerin yeni kaynaklarla toplumsal sorunları çözme arayışı kapsamında sosyal sektör içinde değerlendirmekte, bir diğer kısım ise farklı sektörlerle işbirliği içinde sosyal değerlere bağlı yeni bir ticari işletme pratiği olarak görmektedir¹⁰. Bununla birlikte, sosyal girişimcilik yazını incelendiğinde kar amacı gütmemek, sosyal-amaç ve toplumsal değişim odaklılık, yenilikçilik, finansal sürdürülebilirlik, sosyal paydaşlarına karşı hesap verebilirlik gibi bazı ortak özelliklerin genel bir kabul ile sosyal girişimcilik ile ilişkilendirildiği görülmektedir.¹¹

Toplumsal bir sorunun çözümünde yenilikçi (inovatif) yöntemlerin kullanıldığı ekonomik bir model içeren, sosyal değer ve dönüşüm yaratma hedefine sahip kurumlar olarak özetleyebileceğimiz sosyal girişimlerin, kavramsal olarak ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın (Dees, 2001; Mair ve Noboa, 2003; Mair ve Marti, 2004; Martin ve Osberg, 2007), işlevsel olarak önemli bir toplumsal aktör oldukları konusunda genel bir uzlaşma vardır. Sosyal girişimlerin genellikle örgütler üzerinden ele alındığı, ancak onları çoğu zaman neredeyse yoktan vareden sosyal girişimcilerin kendisinin de girişimlerin başarısında en az örgütleri kadar önemli olduğu görülmektedir. Sosyal girişimciler, toplumsal amaçları (misyonları) olan girişimcilerdir (Dees, 2001), bununla birlikte ekonomik girişimcilerden bazı farklı özelliklere de sahiptirler. İki grup arasındaki en belirgin fark sosyal-etki odaklılık ile kar-odaklılık yaklaşımıdır (Dees 2001; Martin ve Osberg 2007). Girişimciler, ortaya koyacakları faaliyet ile –ortakları ile birlikte- kişisel bir kazanım hedeflerken; sosyal girişimciler yapacakları faaliyetin çıktısının toplumsal bir kazanım üretmesini hedeflerler. Bireysel kazanım, eğer yapılan çalışmadan duyulan manevi tatmin bir kenara bırakılırsa, temel hedef değildir.

1981 yılında kurduğu Ashoka Vakfı ile sosyal girişimcilik kavramının gelişmesinde başarılı bir rol oynayan William Drayton, sosyal girişimcilerin toplumsal dönüşümdeki rolüne vurgu yapar¹².

⁹ J. Gregory Dees (2001), "The Meaning of Social Entrepreneurship", The Kaufmann Center for Entrepreneurial Leadership and Ewing Marion Kaufmann Foundation Working Paper, Erişim Tarihi: 07.07.2013, http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf

Johanna Mair ve Ernesto Noboa (2003), "Social Entrepreneurship: How Intentions to Create a Social Enterprise Get Formed", University of Navarra Working Paper, Erişim Tarihi: 07.07.2013, <http://www.iese.edu/research/pdfs/di-0521-e.pdf>

¹⁰ Johanna Mair ve Ignasi Marti (2004), "Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction and Delight", University of Navarra Working Paper, Erişim Tarihi: 07.07.2013, <http://www.iese.edu/research/pdfs/di-0546-e.pdf>

¹¹ Burcu K. Güler (2010), Sosyal Girişimcilik, Efil Yayınevi.

¹² David Bornstein (2004), How To Change The World: Social Entrepreneurs and The Power of New Ideas. Oxford University Press.

Sosyal girişimcilerin, ekonomik girişimcilerden farklı davranışsal özelliklere sahip olmasından çok¹³ ticari girişimciler ile benzer özelliklere sahip olduğu¹⁴; yaratıcılık, ilham, cesaret, doğrudan eylem, metanet gibi girişimcilere atfedilen özelliklerin ister iş ister sosyal bir girişim kurmak isteyen bireyler için geçerli olduğu (Martin ve Osberg, 2007) ve sosyal girişimlerin başarısında kilit bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Sosyal girişimcilik alanında Ashoka ile birlikte önemli bir aktör olan Skoll Vakfı, sosyal girişimcileri, sosyal amaç odaklı, hedefledikleri toplumsal sorunun çözümü için hırslı ve sebatkâr, sistemi geliştirmek konusunda yeni yaklaşımlar ve çözümler içerecek hamleler ortaya koyacak şekilde stratejik, sınırlı ekonomik kaynaklara sahip olmaları nedeniyle farklı kaynaklardan ve sosyal ağlardan yararlanabilen, ölçülebilir sonuçlar üretmeye odaklı bireyler olarak görmektedir (Güler, 2010).

Sosyal girişimcilik, Dünya'nın farklı gelişmişlik düzeylerinde etkili sonuçlar üreten bir sosyal aktör olma özelliğine sahiptir. Nobel Barış Ödülü sahibi Muhammad Yunus tarafından 1970'lerde Bangladeş'te başlatılan mikro-kredi uygulamasından, son yıllarda büyük bir ses getiren Toms Ayakkabılarına kadar gelişmekte olan – gelişmiş ülkelerdeki birçok farklı sosyal girişim, kendi ülkelerinin koşullarına uygun strateji ve uygulamalarla önemli sosyal değerler üretmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi sosyal girişimlere özgü çeşitli yasal düzenlemelerin olduğu ülkelerde sosyal girişimlerin sayısı, projeleri ve etkisi daha da fazla artmaktadır.

Sosyal girişimciliğin önemi, bir yandan dezavantajlı grupların sorunlarının görünürlüğüne arttırılmasına katkı yapması, diğer yandan ortaya koyduğu yenilikçi yaklaşımlarla sorunların çözümsüz olduğuna yönelik umutsuzluğu gidermesidir. Ancak en az bunlar kadar önemli olan bir başka nokta, sosyal girişimlerin istihdam yaratma potansiyeli olup, özellikle genç işsizliğinin giderilmesine etkin bir çözüm alternatifi yaratmasıdır. Gençler, yaş gruplarının da doğası gereği, toplumsal sorunların çözümünde önemli bir aktördür. Sosyal girişimcilik, gençleri yalnızca geleceği yönelik yapılan bir yatırım olmaktan çıkarıp, bugüne dair söz söyleyen ve eyleme geçen aktörler haline getirmektedir. Gençlerin toplumsal sürece katılımlarında sivil toplum örgütleri kadar önemli bir yapı haline gelen sosyal girişimler, özellikle gönüllülüğün barındırdığı kısıtlılıkları gidermesi açısından da önemlidir.

Gençler, özellikle okul yıllarında, yoğun olarak gönüllülük faaliyetlerine katılmakta, ancak mezuniyetleriyle birlikte “hayat şartları” olarak ifade edilen bir sürecin dayatması ile önem verdikleri toplumsal sorunun çözümüne katkı sağlama fırsatlarından uzaklaşmaktadırlar. Ekonomik nedenlerle, içerisinde bulunmaktan hoşlanmadıkları kurumsal yapılarda yer almak zorunda kalan gençler, enerjilerini inandıkları toplumsal faaliyette kullanamamanın da verdiği bir mutsuzluk ile geleceğe yönelik karamsarlık içine girebilmektedirler. Bugün birçok genç, büyük ve/veya klasik bir şirketin/işletmenin kar odaklı ticari faaliyetlerinde görev almak yerine, -belki daha az gelir elde edeceği- toplumsal sorunların çözümünü hedefleyen bir sosyal girişimde yer almayı tercih etmektedir. Bunu güçlendirecek bir başka gözlem, gönüllülük deneyimi olan birçok gencin, üniversite mezuniyetleri sonrasında, içinde görev aldıkları sivil toplum örgütlerinde çalışmayı arzu etmeleridir.

¹³ Ganesh N. Prabhu (1998) “Social Entrepreneurial Management”, Leadership in Management, Erişim Tarihi: 07.07.2013, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2165159

¹⁴ William Drayton (2002), “The Citizen Sector: Becoming as Competitive and Entrepreneurial as Business,” California Management Journal, Erişim Tarihi: 07.07.2013, www.wilf.org/Sapir/2_files/TheCitizenSector.pdf

Sosyal girişimcilik, bu kapsamda, gençlerin bir yandan çözümüne katkı yapmak istedikleri toplumsal soruna ilişkin çalışmalarına devam etmelerine, diğer yandan kendi yaşamlarını sürdüreceği bir gelir elde etmelerine imkân vermesi bakımından, gönüllülükte olmayan, eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Sosyal girişimlerin içinde barındırdığı ekonomik model, özellikle genç girişimciliğinin güçlenmesine, bu genç girişimcilerin ihtiyaç duyduğu az sayıda yeni çalışan ihtiyacı ile de başta genç işsizliği olmak üzere istihdama ilişkin sorunların çözümüne alternatif bir katkı yapmaktadır.

İnovasyon, iş dünyası içerisinde genel olarak iş süreçlerinin gelişmesi, maliyetlerin azaltılması gibi olumlu özellikleri ile değer verilen bir kavramdır. Bununla birlikte, başarılı bir inovasyon süreci, aynı işi daha az sayıda çalışan ile yapma sonucunu da beraberinde getirmektedir. Belirli bir sermaye ile kurulan bir ticari faaliyet geçmişte daha fazla personele ihtiyaç duyarken, birçok alanda yaşanan gelişmeler ve başarılı inovasyonlar nedeniyle aynı miktarda sermaye ile kurulan yeni bir iş için daha az çalışana gereksinim duyulmaktadır. İnovasyon süreçlerinin getirdiği bu ilginç paradoks özellikle genç işsizliğinin yaygınlaşmasının nedenlerinden biridir. Klasik bir girişimcilik yatırımına kıyasla çoğunlukla daha az insan ve mali kaynak gerektiren sosyal girişimler, gençlerin gerek girişimci gerekse çalışan olarak istihdamında olumlu bir çözüm potansiyeli barındırmaktadır.

Sosyal girişimlerin sağladığı istihdam potansiyeli, bir yandan tutkulu sosyal girişimcilerin hayallerini gerçekleştirmelerine fırsat sağlarken, diğer yandan işin doğası gereği merkezi istihdam süreçlerinin dışından kalan ve çözüm üretilen toplulukların içinden gelen, özellikle çeperde kalan gençlerin istihdamına da katkı yapmaktadır. Hizmet üretilen toplulukların içerisinde gelen gençler yaratılan sosyal değer sonuçlarını izleme konusunda daha avantajlı bir konuma sahiptir. Bu potansiyel, sosyal girişimlerin, ortaya koydukları toplumsal hizmetin etkilerini belirleme konusunda alternatif bir ölçme şansı vermektedir. Son olarak, bu toplulukların içinden gelen gençlerin istihdamının artmasının bir sosyal içirme fırsatı olduğunu da not etmek gerekir.

Temple sosyal sermayeyi Putnam, Schuller, Woolcock'a atıfla toplumsal güvene, katılıma ve sivil toplum ve iletişim ağlarına (network) dayalı bir süreç olarak tanımlamaktadır¹⁵. Özellikle sivil topluma katılım ve iletişim ağlarında etkin rol alma sosyal sermayenin gelişiminde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu noktada kurumlarla etkileşim de bu sürecin gelişiminde önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu nedenle bir ülkenin sosyal sermayesinin gelişiminde sosyal sorumluluk uygulamaları, aktivizm ve gönüllülük potansiyeli büyük bir öneme sahiptir.

Sosyal sorumluluk uygulamaları ile gönüllülük çalışmalarının arttığı; erişimin kolay, kaynakların zengin ve yasal çerçevenin teşvik edici olduğu bir yapıda sosyal sermayenin gelişeceği ve bunun toplum içinde iletişim ağlarını ve sosyal sermayeyi güçlendirerek güvenilirlik eşliğini yükselteceği düşünülmektedir. Sosyal sorumluluk ve gönüllülük faaliyetleri ile bireylerin içinde bulunduğu toplumun kurumlarına güvendiği, kişilerin özgüvenlerinin ve bireylerarası güvenin yüksek olduğu bir sosyal atmosfer, toplumsal kalkınmanın güçlendirilmesinin de öncülüğünü oluşturmaktadır. Sosyal sermayenin gelişmesi ile birlikte bireylerin güveni ve topluma yönelik hissedilen sorumluluk da doğru orantılı artmaktadır. Sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik artık birbirini tamamlayan ve toplumsal refaha doğrudan katkı yapan süreçler haline gelmektedir. Bu kapsamda, ülkelerin sosyal

¹⁵ Jonathan Temple (2001), Growth Effects Of Education And Social Capital in The OECD Countries, OECD Yayını, Erişim Tarihi: 07.07.2013, <http://www.efm.bris.ac.uk/ecjrw/abstracts/Article2ES33.pdf>

sorumluluk ve sosyal girişimcilik uygulamalarını kolaylaştıracak yapısal dönüşümleri desteklemesi önemli önceliklerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

B2. TÜRKİYE'DE DURUM

Türkiye'de sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik çalışmaları Dünya'daki gelişmeye paralel olarak ilerlemekte, ancak nitelik ve nicelik açısından önemli sorunları da bünyesinde barındırmaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri, ağırlık olarak sivil toplum örgütleri ve gönüllüleri vasıtasıyla sürdürülmektedir. Son dönemde, şirketlerin gerçekleştirdiği kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarında yer alan çalışanların sayısı artmakta olup, bazı şirketlerde bu çalışan gönüllülüğü faaliyetlerini daha sistematik ve sürdürülebilir bir hale getirmek için çalışan gönüllüleri tarafından organize edilen Kurumsal Gönüllülük Programları geliştirilmektedir. Sosyal girişimcilik Türkiye'de yeni gelişmekte olan bir alan olması nedeniyle henüz etkisi sınırlı bir toplumsal aktör olup, son dönemlerde kamu kurumlarının da gönüllülük programları oluşturmaya başladıkları gözlemlenmektedir.

Sivil Toplum Örgütleri sosyal sorumluluk ve gönüllülük çalışmalarının ana unsuru işlevindedirler. Türkiye'de, 4.685 Yeni, 277 Mülhak, 1 Esnaf ve 177 Cemaat Vakfı olmak üzere toplam **5.128** Vakıf¹⁶, **96.455** Dernek¹⁷ bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü verilerine göre bu Vakıflarda yaklaşık 1 milyon gönüllü bulunmakta, Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerine göre ise -yaklaşık beşte biri kadın olmak üzere- dernek üyelerinin sayısı 9 milyona yaklaşmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum örgütleri genel olarak 4 temel alanda çalışmalarını yürütmektedirler:

- Hak Temelli STÖ'ler savunuculuk çalışmalarına ağırlık vermiştir.
- Hizmet Üretimine odaklı STÖ'ler hedef kitlelerine yönelik olarak hizmetler gerçekleştirmektedirler.
- Bilgi Üretimine odaklı STÖ'ler akademik ve mesleki bilgi üretimine yönelik çalışmalar ortaya koymaktadırlar.
- Dayanışma odaklı STÖ'ler ise belli bir grubun yararına çalışmalarını sürdürmektedirler.

Sivil Toplum Örgütlerinin büyük bir çoğunluğu Hizmet ve Dayanışma odaklı STÖ'lerden oluşmaktadır. Savunuculuk ve Bilgi Üretimi alanları ise daha zayıftır. Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II 2011 verilerine göre Türkiye'de derneklerin %65'ini sosyal dayanışma ve hizmet odaklı dernekler, %18,1'ini "dini hizmetlerin geliştirilmesine yönelik hizmet faaliyetleri" veren cami dernekleri, %14,3'ünü spor kulüpleri, %13,7'sini yardımlaşma dernekleri, %9,5'ini kalkınma ve konut dernekleri, %10'unu ise mesleki dayanışma örgütleri oluşturmaktadır. Kolayca görüleceği gibi, Derneklerin yaygın bir biçimde toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve sosyal hizmetler alanında faaliyet gerçekleştirdiği görülmektedir. Benzer şekilde Vakıfların faaliyet alanları açısından da sosyal yardım (%56,1), eğitim (%47,5) ve sağlık (%21,84) başı çekmektedir. Resmî kayıtlara göre Vakıfların sadece %1,28'i demokrasi hukuk-insan hakları gibi savunuculuk çalışmaları içeren alanlarda çalışmaktadır.

¹⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü (2013), 2012 Yılı Faaliyet Raporu, Erişim Tarihi: 07.07.2013 <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik261.pdf>

¹⁷ Dernekler Dairesi Başkanlığı (2013), Kurum Web Sitesi: Faal Dernek Sayısı Bölümü, Erişim Tarihi: 07.07.2013 <http://www.dernekler.gov.tr/>

Sivil Toplum Örgütlerinin en önemli iki sorunu mali kaynakların yetersizliği ve vatandaşların katılımına yönelik sıkıntılar olarak görülmektedir. STÖ'lerin %70'nin yıllık geliri 10.000TL'nin altındadır, %57'sinin ücretli çalışanı bulunmamaktadır ve %71'i gönüllü sayısının yetersiz olduğunu ifade etmektedir.¹⁸ Bu tablo gönüllülüğün ülkemiz açısından ne kadar önemli bir kaynak olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

STÖ'lerin misyonlarını gerçekleştirmek için yürüttükleri faaliyetlere zamanlarını ve uzmanlıklarını sunarak destek veren gönüllüler, bu kuruluşların insan kaynağının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ofis çalışmaları, eğitim, tanıtım ve iletişim faaliyetleri, kaynak geliştirme, proje yönetimi ve savunuculuk gibi alanlarda destek veren gönüllüler STÖ'lerin en temel kaynağı olma özelliğini korumaktadırlar. STÖ'lerin büyük bir çoğunluğu gönüllülüğü "maddi veya herhangi bir çıkar beklentisi olmadan, kişinin kendi istediği doğrultusunda gerçekleştirdiği toplumsal yarara hizmet eden etkinlikler" olarak tanımlamaktadır. Gönüllüleri ile ilişkilerini yapısal bir gönüllülük programı ile sürdüren STÖ'ler yaygın bir destek alabilirken, bu tür bir strateji ve programa sahip olmayan kurumların gönüllüleri bulmak, harekete geçirmek ve sürdürülebilirliklerini sağlamak konusunda zorlandıkları görülmektedir. Türkiye'de sivil toplumu ilgilendiren yasal mevzuatta gönüllülere yönelik bir çerçeve bulunmamaktadır, bu nedenle STÖ'ler gönüllüleri ile ilişkilerini kendi oluşturdukları kurumsal politikalar üzerinden yürütmektedirler.¹⁹ Bu durum sınırlı sayıda da olsa gönüllülerin hakları konusunda bazı olumsuz gelişmelerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Gönüllülerin örgütlenme hakları, katılım süreçlerinin geliştirilmesi, gerekli eğitim ve hizmet kaynaklarına erişimleri, gönüllülük sigortası gibi uygulamaların güçlendirilmesi açısından gönüllünün yüksek yararını sağlamaya yönelik bir yasal düzenlemenin yararlı olacağı savlanmaktadır.

CAF Dünya Bağışçılık Endeksi 2012 verilerine göre Türkiye'de bağışçılık oranı %10, gönüllülük oranı ise yalnızca %4'tür²⁰. Bu veriler Türkiye'yi 146 ülke içinde 137. sıraya koymaktadır²¹. Hem sivil toplum sektörü hem de gönüllü faaliyetlerin sayıları her geçen yıl artmakla birlikte bu artışın daha hızlı bir ivmeyle devam etmesine ihtiyaç vardır. Türkiye'de bir kısmı sayıları onbinleri bulan gönüllüye sahip birçok büyük çaplı sivil toplum örgütü olmasına rağmen, gönüllülük konusunda ortak çalışmaların sayısı ve kapsamı sınırlıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak da gönüllülüğün toplumsal görünürlüğü yetersiz kalmakta, bunun doğal bir devamı olarak toplumsal olarak benimsenmesi, yaygınlaşması zorlaşmaktadır. Gönüllülüğün bu kadar düşük oranda olmasının temel nedenlerinden biri olan bu durumun giderilmesi için gönüllülük alanı ile ilgili sivil toplum, kamu ve özel sektör kurumlarının işbirliği yapmasında yarar bulunmaktadır.

2013 yılı içinde, Birleşmiş Milletler Gönüllülük Programı'nın kolaylaştırıcılığında, gönüllülük alanında önemli çalışmalar yapan 21 STÖ ve 5 bireyin kurucu üyesi ile çalışmalarına başlayan Ulusal Gönüllülük Komitesi'nin gönüllülük alanının gelişmesine olumlu bir katkı yapması beklenmektedir. Avrupa Birliği Stratejisi kapsamında, AB Hibeleri Türkiye'de gönüllülük alanındaki çalışmaları desteklemektedir. Ulusal Gönüllülük Komitesi'nin de katkıları ile gönüllülüğün görünürlüğünün,

¹⁸ TÜSEV (2011), Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II

¹⁹ TÜSEV (2012), Sivil Toplum İzleme Raporu 2012.

²⁰ Charities Aid Foundation (CAF) (2011), Dünya Bağışçılık Endeksi 2011, Erişim Tarihi: 07.07.2013, www.cafonline.org/pdf/world_giving_index_2011_191211.pdf

²¹ Charities Aid Foundation (CAF) (2012), Dünya Bağışçılık Endeksi 2012, Erişim Tarihi: 07.07.2013 www.cafonline.org/pdf/WorldGivingIndexA3Map2012WEB.pdf

tanınırlığının ve yaygınlaşmasının sağlanması, ulusal kamu politikalarının önemli bir bileşeni haline getirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye’de gençlerin gönüllülük oranlarına bakıldığında ülke genelinde %4 olan rakamın gençler arasında %7-8’e çıktığı görülmektedir. TEGV Gönüllülük Araştırmaları 2012²² raporuna göre gönüllülük yapan gençler haftada ortalama 2 saatlerini bu gönüllü faaliyete ayırmaktadırlar. Gönüllü faaliyetlere katılmayanların büyük bir çoğunluğu yeterli zaman ve maddi kaynaklara sahip olmadığı için gönüllülük yapamadığını ifade etmektedir. Gönüllülük yapmayanların yaklaşık yarısı gönüllülük yapacak herhangi bir kurum bulamadığını, %40’ı kurumlara güvenmediklerini, %13’ü ise daha önce olumsuz bir deneyim yaşadığını belirtmiştir. Bu kişilerin %30’u gönüllü faaliyetlerin anlamlı bir sonuç sağladığına inanmamaktadır. Buna karşın gönüllülüğün gönüllü faaliyetlere katılan kişiler üzerinde önemli ölçüde olumlu etkileri olduğu da görülmektedir. Gönüllülük yapan gençlerin Türkiye geneline göre daha düşük anomi duygusuna sahip oldukları, empati derecelerinin akranlarına göre daha yüksek olduğu ve bireyin tanımadıkları kişilere güven duyabilmesi anlamına gelen “genelleştirilmiş güven” düzeylerinin diğer gençlere oranla üç kat fazla olduğu ve kendilerini daha mutlu hissettikleri araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Gençlerin gönüllü olmalarının başlıca nedenleri yaşadığı çevrenin sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak istemeleri, insanlara yardım etmekten duydukları tatmin ve yeni beceriler kazanma isteği olarak görülmektedir. Gönüllü olmaya karar verirken faaliyet alanının onları tatmin etmesine, bu alanda sunabilecekleri kişisel nitelikleri olmasına, insanların acil ihtiyaçları bulunmasına dikkat etmektedirler. Gençler yaptıkları gönüllü faaliyetler aracılığıyla toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunma fırsatı yakalarken aynı zamanda kendi kişisel gelişimlerine de katkıda bulunmaktadır. Gönüllülük yeni arkadaşlıklar, ilişki ağları kurmalarını, iletişim ve takım çalışması becerileri kazanmalarını ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunacak eğitim ve iş olanakları ile karşılaşmalarını sağlamaktadır.

Sosyal Girişimciler ve Sosyal Girişimcilik, kavramsal olarak ülkemiz için görece yeni bir alan olmakla birlikte, sosyal girişimlerin, Darüşşafaka, Zeynep Kamil Hastanesi gibi topluma malum olmuş sosyal kurumlardan başlayarak geçmişten bugüne birçok örneği de bulunmaktadır²³. Toplumsal sorunların çözümü için ekonomik bir faaliyet yürüten sosyal girişimlerin sayısı her geçen gün ülkemizde de artmaktadır.

TÜSEV tarafından hazırlanan “Sosyal Girişimler ve Türkiye: İhtiyaç Analizi Raporu²⁴”, sosyal girişimciliğin Türkiye için önemli bir potansiyel taşıdığını, hali hazırda sosyal girişimcilik çerçevesinde çalışmalarını sürdüren vakıf/dernek, kooperatif ve özel şirketler olduğunu; yasal bir çerçevenin olmaması nedeniyle faaliyetlerini bu sayılan tüzel kişilik biçimlerinden birinin altında gerçekleştirmekte olan bu kurumların mevcut statülerinin, örgüt ve işleyişlerinin gereksinimlerine uymadığını; sosyal girişimciliğin, sosyal girişim, sivil toplum, kar amacı gütmeyen şirket gibi birçok farklı kavram arasında sıkışması nedeniyle de bir kavram karmaşası yaşandığını tespit etmektedir.

²² Emre Erdoğan (2012), TEGV Gönüllülük Araştırmaları, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Erişim Tarihi: 07.07.2013, www.tegv.org/i/Assets/pdf/Arastirmalar/TEGVGonullulukArastirmalari.pdf

²³ Hülya Denizalp (2009), Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

²⁴ TÜSEV (2010), “Sosyal Girişimler ve Türkiye İhtiyaç Analizi Raporu, Erişim Tarihi: 07.07.2013, http://tusev.org.tr/usrfiles/images/yayinlar/Sosyal_Girisimler_ve_Turkiye_web.pdf

TÜSEV Raporu'nda yer alan SWOT Analizi kapsamında belirlenen tehditler arasında, sosyal girişimciliğin tanımına yönelik kavram kargaşası, yetersiz kurumsal altyapı, kısıtlayıcı mali düzenlemeler, kamuda muhatap eksikliği ve aşırı bürokrasi sayılmaktadır. Destekleyici altyapı ve iletişim ağları, iyi örneklerin varlığı, potansiyel teknolojik, mali ve insan kaynakları ile özel sektör ilişkileri güçlü yönler olarak belirlenmektedir. Raporda, farkındalık çalışmalarının yapılması; sosyal girişimciliğin ticari girişimcilik kapsamındaki program ve hibelere dâhil edilmesi; vergi istisnaları sağlanması; “kamuya yararlılık statüsü” yerine “kamusal fayda sağlayan faaliyetlere” imtiyazlar sağlanması; başta bankalar olmak üzere finans kuruluşlarının ve yatırımcıların sosyal fonlar yaratması; sivil toplum, sosyal girişimler ve özel sektörü bir araya getirerek diyalog ve işbirliği eksikliğini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapılması gibi kısa vadeli öneriler sıralanmaktadır.

Sosyal girişimciliğe yönelik ağların kurulması; “Kamuya Yararlı Şirket” veya “Kar Amacı Gütmeyen Şirket” gibi sosyal girişimcilik yapısına uygun yeni bir tüzel kişilik modelinin tanımlanması ve ilgili mevzuatta yerini alması; kamuda sosyal girişimcilik ile ilgilenen ortak bir yapı oluşturulması ve diğer aktörlerin katılımı ile sosyal girişimlere yönelik bir eylem planı oluşturulması; özel sektör tarafından sosyal girişimlere yönelik uzun vadeli programlar oluşturulması ve bir etik kurallar belgesinin hazırlanması, Rapor'un önerdiği uzun vadeli hedefler arasında yer almaktadır.

TÜSEV'in raporunda da belirtildiği üzere, Türkiye'de sosyal girişimcilik alanında çok sayıda iyi örnek bulunmaktadır. Ashoka ve Schwab Vakfı ağı içinde yer alan sosyal girişimciler sağlık, çevre, kalkınma, kadın, gençlik ve engelliler gibi çok farklı toplumsal alanlarda başarılı çalışmalar yapmaktadır. Ashoka'nın 2000'li yılların başında belirlediği Türkiye'li sosyal girişimciler, aynı zamanda sosyal girişimciliğin duyulması ve görünürlüğünün artmasında çok önemli bir rol oynamışlardır. Başlattıkları çalışmaları kavramsal bir tercihle gerçekleştirmeyen ancak başarıları ile toplumun takdir, ilgi ve desteğini alan sosyal girişimciler, kendilerinden sonra gelen yeni nesil sosyal girişimciler için hem bir rol modeli hem de bir ilham kaynağı olmuşlardır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile işbirliği içerisinde hazırladığı Büyüyen Kapsayıcı Piyasalar: Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Vakaları adlı çalışmada Türkiye'nin önemli sosyal girişimleri arasında sayılabilecek 5 tanesinin analizi yapılmıştır. Ev hanımlarına çöpten istihdam yaratmak hedefiyle yola çıkan *Çöp(m)adam*, engellilere yönelik sosyal inovatif projesi *Düşler Akademisi* ile *Altenatif Yaşam Derneği* (AYDER), kurulduğu 1979 yılından bu yana gençlik ve gençlik turizmi faaliyetlerinin ülkemizdeki öncüsü olan *GENÇTUR*, kurduğu finansal modeller ve kadın kooperatifçiliğinin gelişimine yönelik faaliyetleri ile *Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı* (KEDV) ve Türkiye'de ekolojik yaşam ve organik tarım ile ilgili süreçleri oluşturan *Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği* tüm yönleriyle ele alınmıştır²⁵. Çalışma kapsamında değerlendirilen sosyal girişimler ve onları kuran sosyal girişimciler birbirlerinden çok farklı alanlarda, çok farklı yollar izleyerek, çok farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Bununla birlikte her biri kendi alanlarında bir başarı öyküsü olan bu vakaların ortak yönleri de bulunmaktadır. Kurucularının sahip olduğu bilgi birikiminin getirdiği avantaj; sahip oldukları ve zamanla güçlendirdikleri sosyal ağlar ile kurumun içinde bulunmayan bilgi, yetenek ve kaynakları kendi süreçlerine dâhil edebilmeleri; karşılaştıkları zorlukları müthiş bir enerji, adanmışlık ve tutku ile aşmaları, tüm sosyal girişimcilerin ortak özellikleri arasında görülmektedir.

²⁵ İstanbul Bilgi Üniversitesi ve UNDP (2012), *Büyüyen Kapsayıcı Piyasalar: Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Vakaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sosyal girişimciler, bağışlara dayanan bir yapı yerine, ekonomik bir model ile sosyal sorunları çözmeyi hedefleyen sosyal inovasyonculardır. Sivil toplum ile arasındaki en temel fark da toplumsal faaliyetleri gerçekleştirirken kullandıkları bu kaynak geliştirme sürecidir. Ortaya koydukları projeler ile yeni çözümleri toplum gündemine getiren bu sosyal aktörler, gerçekleştirdikleri çalışmalarla yalnızca sorunların çözümüne katkı yapmamakta, aynı zamanda sorunların algılanış biçimlerini de değiştirmektedirler. Sosyal girişimciler, projelerini gerçekleştirdikleri sağlık, eğitim, çevre gibi alanlardaki başarılarının yanısıra gerek kullandıkları inovatif yöntemler, gerek başta genç işsizliği olmak üzere istihdama yönelik ortaya koydukları katkılar, gerekse katılımcı süreçleri iş hayatına adapte etmeleri nedeniyle farklı değişimlere de neden olmaktadır. Alternatif yaşam biçimlerinin deneyimlenmesine yönelik Zumbara gibi sosyal girişimler, armağan ekonomisinin geliştirilmesi ve farklı değişim modellerinin toplumsallaşmasında rol oynamaktadırlar²⁶. Özellikle internet ve sosyal medyanın sağladığı imkanlardan yararlanarak bir çok web tabanlı sosyal girişimcilik örnekleri ortaya çıkmaktadır²⁷.

Özellikle gençler için önemli bir potansiyel iş alanı olarak ortaya çıkan sosyal girişimlerin yaygınlaştırılması amacıyla son yıllarda pek çok üniversite ve şirket, eğitimler, yarışmalar ve kapasite geliştirme faaliyetleri düzenlemektedir. Özyeğin Üniversitesi, Toplum Gönüllüleri Vakfı ve JP Morgan ortaklığı ile kurulan *Sosyal Değişim Laboratuvarı*, Toplum Gönüllüleri Vakfı ve Mastercard işbirliği ile geliştirilen *Genç Fikir Projesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin, Uluslararası Gençlik Vakfı (IYF), Slyvean-Laureate Vakfı ve TEGV ile birlikte düzenlediği *Bilgi Genç Sosyal Girişimciler Ödülleri*, Kadir Has Üniversitesi'nin Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği işbirliği ile sürdürdüğü *Sosyal Girişimcilik Akademisi*, Koç Üniversitesi'nin UC Berkeley Haas İşletme Fakültesi'nin ortağı olarak düzenlediği *Küresel Sosyal Girişim Yarışması*, Okan Üniversitesi bünyesinde kurulan *Muhammed Yunus Uluslararası Mikrofinans ve Sosyal Girişimcilik Merkezi*, bir gençlik örgütlenmesi olarak Dünya Bankası desteği ile kurulan *SOGLA Sosyal Girişimci Genç Liderler Akademisi*²⁸, bu alanda son yıllarda yaşanan önemli gelişmeler arasındadır.

²⁶ www.zumbara.com

²⁷ www.sosyalgirisim.org

²⁸ www.sogla.org

C. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI

C1. DÜNYADA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI

Dünyada üniversitelerin sosyal sorumluluğu teşvik eden çalışmaları için 3 farklı yöntem bulunmaktadır.

- 1) Öğrencilerin dersleri dışında kalan zamanda gönüllü faaliyetlere katılımı
- 2) Öğrencilerin, üniversitenin topluma hizmet / toplumla bütünleşme (community engagement) programları aracılığıyla sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılımı
- 3) Akademik eğitim programının bir parçası olarak öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetleri yürütmeleri

En yaygın uygulama birincisi olmakla birlikte pek çok üniversitede bu üç gönüllülük yöntemi de belli oranlarda kullanılmaktadır.

Ders Dışı Gönüllü Faaliyetler

Öğrencilerin ders dışı gönüllülük aktiviteleri temel olarak iki yönde ilerlemektedir. Özellikle Batı'lı toplumlarda sayıları ve etkinlikleri çok fazla sayıda olan sivil toplum örgütleri, öğrenciler için önemli bir gönüllülük alanıdır. Birçok öğrenci, daha üniversite öncesinden başlayarak belirli bir sivil toplum örgütünde gönüllülük yapma pratiği elde edebilmektedir. Ülke çapında örgütlenmiş, sistematik gönüllülük programları olan, çalıştıkları tematik alanlarda başat bir rol oynayan sivil toplum örgütlerinin yanısıra öğrencilerin çocukluk çağlarından bu yana gönüllü faaliyetler yürüttükleri izcilik, mahalli yardım kuruluşları gibi daha yerel yapılar da bulunmaktadır. Ergenlikten yetişkinliğe geçiş çağı olan üniversite dönemi, öğrenciler için aynı zamanda sosyo-politik tercihlerini, katkı yapmak istedikleri tematik sorunları, parçası olmak istedikleri aktivist hareketleri gözlemleyip denedikleri bir süreçtir. Aktif bir sorumlu yurttaş olmanın temel parametrelerinden biri olan içinde bulunduğu toplumun sorunlarına duyarlılık, gönüllü katkı ve karar alma süreçlerine katılım ve uzlaşma kültürü bu dönemin deneyimleri ile geliştirilen pratiklerdir. Bu nedenle, üniversite öğrencilerinin sivil toplum örgütleri ve aktivist hareketlere katılımı üniversite döneminin entegre bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Öğrencilerin ders dışı gönüllülük aktivitelerinin ikinci önemli alanı öğrenci topluluklarıdır. Öğrenci toplulukları, birçok üniversitenin akademik unsurları kadar önemli saydıkları, toplum yararına bir gelenektir. Öğrencilerin bu topluluklarda yaptıkları çalışmalar, kimi zaman belirli bir alanda topluma olağanüstü katkılar yapmış kişilerin ilk durakları olagelmıştır. Hatta bu topluluk geleneğinin bazı ülkelerde lise/kolej seviyesinde öncülleri olup süreç yükseköğretimden önce başlamaktadır. Kimi üniversitelerde sayıları yüzleri, binleri bulan (örneğin bu çalışma kapsamında incelenen en 10 başarılı üniversiteden Cambridge, Harvard, MIT'de 450, Stanford Üniversitesi'nde 650'den fazla, Berkeley Üniversitesi'nde 1.732 vb) öğrenci toplulukları olup hemen her konuda toplumsal çalışmalar yapmaktadırlar. Öğrenci toplulukları, katılım süreçlerinin ve örgütlenme pratiğinin edinildiği önemli bir demokratik deneyim unsuru olması açısından da ayrıca dikkat çekicidir. Farklı fikirlerin izlenmesi, demokratik tartışma ve uzlaşma deneyiminin geliştirilmesi, takım çalışması, iletişim, liderlik ve proje yürütme becerilerinin güçlendirilmesi açısından zengin bir seçenek sunan topluluklar, üniversite öğrencilerinin yaşam boyu beraberlerinde götürdükleri

deneyim ve anıların edinildiği bir örgütlenme biçimi olarak algılanmaktadır. Böylesi zengin bir gönüllülük ortamının gelişmesi için dışsal katkıların da önemi büyüktür. Üniversite yönetiminin ve akademisyenlerinin gönüllülük ve topluluk faaliyetlerini bir öğrenme fırsatı olarak görmesi; bu çalışmalara yönelik gerekli kurumsal altyapı ve mali kaynağın oluşturulması; öğrencilerin bu çalışmaları yürütürken bürokratik engellere mümkün olduğunca takılmaması; başarılı uygulamaların iyi örnek olarak paylaşılması; toplum önünde takdir yoluyla ödüllendirilmesi söz konusu faaliyetlerin geliştirilmesi için kritik önem taşımaktadır.

Üniversite yönetimlerinin yanısıra öğrencilerin toplumsal sorumluluk çalışmalarını teşvik etmek ve bu faaliyetlerin görünürlüğü arttırmak için bazı başka destekleyici yapılar da bulunmaktadır. İngiltere’de bulunan WISCV (Workers in Student Community Volunteering), üniversite bünyesinde öğrencilerin gönüllü faaliyetlere katılımına yönelik görev alan çalışanlar için kurulmuş bir destek mekanizmasıdır²⁹. İngiltere Hükümeti ayrıca öğrenci gönüllülüğünü teşvik etmek için 2002-2009 yılları arasında Yüksek Öğretimde Aktif Topluluklar Fonu adı altında bir fon ayırmıştır. Bu fon, üniversiteler tarafından öğrenci gönüllülük faaliyetlerine ya da üniversite bünyesinde öğrenci gönüllülüğünü organize eden kurumların yapısını güçlendirmeye yönelik olarak kullanılabilir. Value Network ise Avrupa genelinde 13 ülkeden üniversiteleri ve gönüllülük sektörünü temsil eden 20 organizasyonun bulunduğu bir yapıdır³⁰. Value Network’un temel hedefleri gönüllülük sektörü ve üniversiteleri bir araya getirmek, deneyimlerini paylaşmalarını birlikte çalışmalarını ve yaşam boyu öğrenme için yeni fırsatlar yaratmalarını sağlamaktır.

Üniversite Bünyesinde Topluma Hizmet Programları

Akademik programın dışında üniversite bünyesinde geliştirilen sosyal sorumluluk faaliyetleri üniversitede bu faaliyetleri yürüten bir yapı ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu yapıların en başarılı olanları, üniversitenin bulunduğu bölgede faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve sosyal sorumluluk projeleri ile bu projelerde yer almak isteyen öğrencileri eşleyen yapılardır. Aynı iş arama-bulma platformları gibi çalışan bu yapılar, öğrencilerin beceri ve istekleri ile kurumların ihtiyaçları doğrultusunda bir eşleştirme platformu sağlamakta, gönüllüleri kendileri için doğru kurumlara yönlendirmektedirler.

Üniversiteler, sosyal aktivitelerin katılımına olanak sağlamak için ders programında bir öğleden sonrayı boş bırakmakta, sürece yönelik mentörlük sistemi kurmakta, öğrencinin gönüllü faaliyetlerde ne gibi kazanımlar elde ettiğini fark etmesi için atölye çalışmaları gerçekleştirmekte, ülke çapında öğrenci gönüllülüğü haftası gibi etkinlikler düzenlemekte ve gönüllü faaliyetler için çeşitli ödüller vermektedir.

Üniversiteler birçok farklı açıdan, içinde bulunduğu toplumla iletişim içinde olmak ve bütünleşmek durumundadır. Pek çok üniversite, gönüllülüğün öğrencilere olan katkısını yadsımaksızın, öğrenci gönüllülüğünü, üniversitenin içinde bulunduğu toplumla olan ilişkisini güçlendirmek için bir araç olarak da görmektedir. Gönüllülük çalışmaları, üniversite tarafından bir yandan öğrencilerin bireysel yönelimlerine ve toplumun ihtiyaçlarına karşılık gelebilecek bir çalışma, diğer yandan üniversitenin kendi ihtiyacı doğrultusunda ortaya çıkan bir toplumla bütünleşme ve etkileşim faaliyeti olarak görüldüğü takdirde, gönüllülük programlarının sürdürülebilirliği ve etkinliği artmaktadır.

²⁹ www.wiscv.org

³⁰ www.valuenetwork.org.uk/html/turkey.htm

Akademik Programın Bir Parçası Olarak Gönüllülük

Gönüllülük öğrenme süreçlerine iki şekilde entegre edilmektedir: Eğitim Fakültelerinde yaygın olarak tercih edildiği gibi meslek alanında deneyim kazanmak için bireysel olarak yapılan gönüllü faaliyetleri ve gönüllülüğün bir sektör ve iş modeli olarak ele alınarak gönüllülük ve gönüllü yönetimi konusunda hazırlanan programlar.

Mesleki Deneyim Kazanmak İçin Gönüllülük – Topluma Hizmet Uygulamaları

Topluma hizmet uygulamaları, öğrencilerin kendi uzmanlık alanlarında edindikleri bilgileri toplumsal sorunların çözümünde aktif olarak kullanmalarını sağlayan dersler/programlardır. Bu kapsamda öğrenciler, hem gönüllü olmaya ilişkin beceriler ve kazanımlar elde etmekte hem de kendi uzmanlık alanlarında edindikleri teorik bilgilerin pratikteki kullanımına ilişkin deneyim kazanmaktadırlar. Bu programlar, öğrencilerin hizmet faaliyetleri olarak gerçekleştireceği etkinlikleri (örn. Eğitim Fakültesinde okuyan öğrencilerin gönüllü öğretmenlik yapması, Tıp ve/veya Hemşirelik Fakültesi'nde okuyan öğrencilerin halk sağlığı projelerinde gönüllü olması vb) içerebileceği gibi bu alanda kurumların ihtiyaç duyacağı bilgi birikiminin sağlanması için akademik araştırma faaliyetleri yürütmeyi de kapsayabilir (örn. Bir non-formal eğitim programının etkisinin araştırılması).

Bir Akademik Alan Olarak Gönüllülük Sektörü

Sivil toplumun iş piyasasında önemli bir yer edinmesiyle birlikte, sivil toplum faaliyetleri ve bu örgütlerin önemli bir insan kaynağı olan gönüllülere yönelik çalışmalar, bir öğrenme alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Üniversiteler, bölümleri ya da özel araştırma birimleri aracılığıyla bu alanda çeşitli dersler ve programlar sunmaktadır. Bu dersler ve programlar gönüllü yönetimi, takım çalışması, sosyal sorumluluk ve aktif sorumlu vatandaşlık, eşitlik, iletişim ve liderlik, araştırma, ölçme-değerlendirme, gönüllülüğün toplumdaki rolü, proje yönetimi gibi farklı konulara odaklanmaktadır.

Dersler

Sivil toplum, sosyal girişimcilik, gönüllülük, sosyal inovasyon gibi görece yeni ve gelişen toplumsal alanlara ilişkin farklı fakülteler, bölümler ve programlar altında ders programları açılmakta; teorik dersler atölye, proje ve saha çalışması gibi farklı uygulamalarla zenginleştirilmektedir. Bu tür dersler, özellikle gelecekte bu tür bir alanda akademik ve/veya profesyonel olarak çalışmayı düşünen öğrenciler için zengin bir öğrenme ortamı sunmaktadır.

Dünya Üniversitelerinin Akademik Sıralaması (Academic Ranking of World Universities) Listesi'ne göre, 2012'de ilk 10 üniversite arasında yer alan üniversitelerin sosyal sorumluluk alanında yaptıkları çalışmalara bakıldığında, gönüllülük faaliyetlerinin ağırlıklı olarak öğrenci toplulukları, topluma hizmet merkezleri ve dersler aracılığıyla yürütüldüğü görülmektedir.³¹

³¹ İlk 10 üniversite bünyesindeki sosyal sorumluluk ve sosyal girişimciliğe dair çalışmalar, ilgili üniversitelerin web siteleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Erişim Tarihi: 01-03.07.2013

Üniversite	Öğrenci Toplulukları	Topluma Hizmet Merkezi	Uluslararası Gönüllülük İmkânı	Yaz Dönemi Gönüllülük	Topluma Hizmet Dersi	Diğer
Harvard Üniversitesi (Massachusetts/USA)	467 Öğrenci Topluluğu var. Öğrenci Yaşamı Ofisi, Toplulukları daha iyi yönetebilmeleri için öğrencilere; Örgüt yönetimi, finansal uygulamalar ve liderlik gelişimi konularında fikir ve destek veriyor.	Topluma Hizmet Merkezi, gönüllü olmak isteyen tüm üniversite öğrencilerine gönüllülük olanakları sağlıyor. Gönüllü talep eden kurum, kuruluş ya da organizasyonlarla öğrencileri biraraya getiriyor.	Yok	Kariyer Hizmet Ofisi, Siyaset Bilimi Enstitüsü, Philips Brooks House Derneği, Başkanlığa ait Topluma Hizmet Bursu ve Kamu Yararı Kariyer Merkezi, öğrencilere yaz dönemi için topluma hizmet olanakları sağlıyor.	Öğrenciler topluma hizmet uygulamalarını, toplum temelli araştırmaları, alan çalışmalarını ders içinde alabiliyor.	Siyaset Bilimi Enstitüsü Öğrencilere gönüllülük imkânı sağlıyor
Stanford Üniversitesi (California/USA)	650+ Öğrenci Topluluğu var. Üniversitenin Topluma Hizmet Merkezi gönüllülük fırsatları için kaynak sağlıyor.	Topluma Hizmet Merkezi, gönüllü olmak isteyen tüm üniversite öğrencilerine gönüllülük olanakları sağlıyor. Gönüllü talep eden kurum, kuruluş ya da organizasyonlarla öğrencileri biraraya getiriyor.	Uluslararası Bechtel Merkezi öğrencilere Uluslararası gönüllülük yapma imkânı sağlıyor	Öğrenciler Stanford Lucile Packard Çocuk Hastanesinde Gönüllülük Yapabiliyorlar.	Öğrenciler Topluma Hizmet alanında birçok ders alabiliyorlar.	Öğrenciler Topluma Hizmet Burs Programı ile tez araştırmalarını topluma hizmet alanında yapabiliyorlar ve burs programından mentörlük, seminerler gibi çeşitli destekler alıyorlar.
MIT (Massachusetts/USA)	453 Öğrenci Topluluğu var. Bütçe kullanma konusundaki sorumluluk toplulukların kendisine ait. Topluluk üyeleri iyi uygulamalar gerçekleştirmek ve MIT'yi temsil etmekten sorumlu.	Topluma Hizmet Merkezi, gönüllü olmak isteyen tüm üniversite öğrencilerine gönüllülük olanakları sağlıyor.	Öğrenciler teknoloji ile ilgili konularda yurtdışında gönüllülük ve staj yapma imkânı bulabiliyorlar.	Öğrenciler Araştırma Fırsatları Programı kapsamında yaz dönemi boyunca gönüllülük yapma imkânı bulabiliyorlar	Öğrenciler gönüllülük yaparak ders kredisi kazanabiliyorlar	FSILG & D Yarışması ile öğrenciler kendi takımlarını oluşturuyorlar ve bir toplumsal sorun alanı belirliyorlar. Etki alanı en büyük ve başarılı olan proje yarışmayı kazanıyor.

Üniversite	Öğrenci Toplulukları	Topluma Hizmet Merkezi	Uluslararası Gönüllülük İmkânı	Yaz Dönemi Gönüllülük	Topluma Hizmet Dersi	Diğer
Berkeley (California / USA)	1732 Öğrenci Topluluğu var. Üniversite topluluklara liderlik eğitimi, etkinlikler için iç ve dış mekân desteği veriyor.	Topluma Hizmet Merkezi yılda yaklaşık 4000 öğrenciye gönüllülük yapma imkânı sunuyor.	Öğrenciler yurtdışında gönüllülük yapabilecekleri programlarla ilgili web sitesi üzerinden bilgilendiriliyorlar.	Topluma Hizmet Merkezi öğrencilere yaz dönemi boyunca gönüllülük yapabilecekleri programlar sunuyor.	Öğrenciler, Shinnyo-En Vakfı tarafından fonlanan Shinnyo-En Barış Liderleri Programı kapsamında ders alabiliyorlar.	Yok
Cambridge (İngiltere)	404 Öğrenci Topluluğu var.	Kamusal Yükümlülük adı altındaki birim, üniversite ve toplum arasında; gönüllü işbirlikleri, eğitim, uygulama desteği, iletişim ağı koordinasyonu sağlıyor. Öğrenciler bu birim aracılığıyla gönüllülük yapma imkânına ulaşıyorlar.	Üniversitenin Kariyer Hizmeti Birimi öğrencilere yurtdışında gönüllülük yapma imkânı sağlıyor.	Üniversite yaz dönemi gönüllülük fırsatları sunuyor.	Yok	Yaklaşık 30,000 ziyaretçinin katıldığı Cambridge Bilim Festivali birçok öğrenciye gönüllülük yapma fırsatı sağlıyor.
Caltech (California/USA)	100'ün üzerinde Öğrenci Topluluğu var.	Caltech'de Topluma Hizmet Merkezi ya da bu konuda çalışan bir birim bulunmamaktadır.	Yok	Yok	Yok	Üniversitede fakülte temelli gönüllülük çalışmaları bulunmaktadır.
Princeton (New Jersey/USA)	56 Öğrenci Topluluğu var. Öğrenci topluluklarına kendine ait hesapları var ve aktivitelerden sağladıkları gelir ya da aldıkları bağışlar direkt olarak bu hesaba yatırılıyor. Masraflar bu hesaptan karşılanıyor. Topluluklar kendi hesaplarını tutmak ve yıllık bir finansal rapor hazırlamak zorundalar.	Sivil Katılım ve Topluma Hizmet Merkezi, öğrencileri, mezunları ve çalışanları sivil katılım konusunda cesaretlendirmeyi amaçlıyor.	Yok	Öğrenciler yaz döneminde staj programları ile gönüllülük çalışmaları yürütebiliyorlar.	Yok	Öğrenci Gönüllüleri Konseyi, öğrencilerin yönettiği bir örgüt. Princeton ve yakınındaki bölgelerde yaklaşık 40 sosyal sorumluluk projesi yürütüyor.

Üniversite	Öğrenci Toplulukları	Topluma Hizmet Merkezi	Uluslararası Gönüllülük İmkânı	Yaz Dönemi Gönüllülük	Topluma Hizmet Dersi	Diğer
Columbia Üniversitesi (New York/USA)	429 Öğrenci Topluluğu var. Her topluluğun kendine ait bir web sitesi var.	Üniversitenin Topluma Hizmet Birimi, öğrencilere yönelik bir çalışmada bulunmamaktadır.	Üniversite öğrencileri Uluslararası Gönüllülük yapmaya teşvik ediyor. Colombia Üniversitesi İdealist Küresel Gönüllü Fuarının sponsorlarından biri.	Öğrenciler yaz döneminde uluslararası gönüllülük programlarına katılabiliyorlar.	Öğrencilerin alabileceği bir topluma hizmet dersi yok. Öğrenciler gönüllülük yaparak ders kredisi alabiliyor.	Yok
Chicago Üniversitesi (Chicago/USA)	394 Öğrenci Topluluğu var.	Üniversite Topluma Hizmet Merkezi öğrencilere kendi ilgi alanlarına göre farklı gönüllülük fırsatları sunuyor.	Yok	Summer Links, Üniversite öğrencilerinin Sivil Toplum Örgütlerinde gönüllü staj yapmalarına imkân sağlayan bir program. 30 öğrenci kontenjanı var.	Yok	Üniversiteye yeni başlayan öğrencilere yönelik gönüllülük programları var. 1 haftalık süren oryantasyon programında da öğrenciler yerel organizasyonlardaki projelere katılıyor.
Oxford Üniversitesi (İngiltere)	161 Öğrenci Topluluğu var.	Oxford Üniversite Öğrencileri Birliği, toplum ve yardım başkan yardımcısı, öğrenci gönüllülüğünü geliştirmek ve Oxford öğrencilerini ile yerel organizasyonlar ve toplumu bir araya getirmek için çalışıyor. Üniversitede Topluma Hizmet Merkezi yok.	Kariyer Hizmet Ofisi öğrencilerin, uluslararası gönüllülük yapmaları için gerekli tüm bilgilere ulaşmasını sağlıyor.	Kariyer Hizmet Ofisi, yaz döneminde gönüllülük yapmak isteyen öğrencilerin gönüllülük yapabilecekleri Sivil Toplum Kuruluşları, yerel organizasyonlar ve projelerle ilgili tüm bilgilere web sitesi üzerinden ulaşmalarını sağlıyor.	Yok	Volunteering Fox, Oxford Üniversitesinin yürüttüğü gönüllülük projelerinin tümünü yayınlayan yeni bir online web sitesi. Bu web sitesinden öğrenciler üniversitede uygun gönüllülük fırsatlarını takip edebiliyorlar.

Sosyal Girişimcilik

Günümüzde, kar amacı gütmeyen ve hükümete bağlı olmayan kurum, kuruluş ve bireyler, sosyal girişimcilerin desteklenmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, üniversite ve yüksekokullarda da sosyal girişimcileri eğitmeye yönelik programlar önem kazanmıştır. Üniversiteler; sosyal girişimcilik ve sosyal girişim konulu derslere; yüksek lisans programlarına; kulüplere ve araştırma merkezlerine; yarışmalara ciddi yatırımlar yapmaktadır. İlk olarak 1990'lı yılların ortalarında Harvard Üniversitesi'nde Gregory Dees vermeye başladığı sosyal girişimcilik dersleri, Stanford, California ve Berkeley gibi lider ABD üniversiteleri ile yaygınlaşmaya başlamıştır.³² Bu alandaki akademik çalışmalar, zamanla Avrupa'da da kendini göstermiş ve hem ABD'de hem de Avrupa'da sosyal girişimcilik ana dal ya da alt dal olarak okutulmaya başlanmıştır. Avrupa'da Oxford Üniversitesi; Said İşletme Fakültesi ve Skoll Sosyal Girişimcilik Araştırma Merkezi ile hem eğitsel hem de bilimsel çalışmalar yürütmektedir. Hindistan da Tata Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Girişimcilik Yüksek Lisans Programı'nı başlatmıştır.

Üniversite	Sosyal Girişimcilik Uygulamaları
Harvard Üniversitesi (Massachusetts/USA)	Sosyal Girişimcilik Programları (www.exed.hbs.edu/category/Pages/socialenterprise.aspx) Sosyal Girişim İnişiyatifi (www.hbs.edu/socialenterprise) Yüksek Lisans Dersleri (www.hbs.edu/coursecatalog/1975.html)
Stanford Üniversitesi (California/USA)	Sosyal Girişimcilik Programı (http://pse.stanford.edu/) (www.hbs.edu/coursecatalog/6970.htm) Araştırma Konusu (http://csi.gsb.stanford.edu/social-entrepreneurship) Sosyal Girişimcilik Yarışması (http://bases.stanford.edu/150k/) Sosyal Girişimcilik Yönetici Programı (www.gsb.stanford.edu/exed/epse)
MIT (Massachusetts/USA)	Sosyal Girişimcilik Dersi https://entrepreneurship.mit.edu/academics/curriculum/
Berkeley (California / USA)	Lisans Dersi (http://entrepreneurship.berkeley.edu/students/courses.html) Seçmeli Yüksek Lisans Dersi ((http://mba.haas.berkeley.edu/academics/elective.html) Global Sosyal Girişim Yarışması (http://entrepreneurship.berkeley.edu/business_competitions/gsvc.html)
Cambridge (İngiltere)	Sosyal Girişimcilik Ödülleri www.cam.ac.uk/public-engagement/for-staff-and-students/training-and-resources/unltd-social-entrepreneurs-awards
Caltech (California/USA)	Lisans Dersi Konu Başlığı http://www.pickar.caltech.edu/me105/materials/social-ent.html
Princeton (New Jersey/USA)	Sosyal Girişimcilik Laboratuvarı http://commons.princeton.edu/kellercenter/courses/egr495.html
Colombia (New York/USA)	Sosyal Girişim Programı http://www8.gsb.columbia.edu/socialenterprise/
Chicago Üniversitesi (Chicago/USA)	Sosyal Girişimcilik Laboratuvarı http://research.chicagobooth.edu/entrepreneurship/curriculum/courses-labs/
Oxford Üniversitesi (İngiltere)	Sosyal Girişimcilik Merkezi www.sbs.ox.ac.uk/centres/skoll/Pages/default.aspx Seçmeli Yüksek Lisans Dersi www.sbs.ox.ac.uk/degrees/mba/electives/Pages/Socialentrep.aspx

³² Brock D.D. ve Steiner, S.D. (2009), Social Entrepreneurship Education: Is It Achieving the Desired Aims. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1344419 Erişim Tarihi: 04.07.2013

2. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI

2011-2012 akademik yılı YÖK verilerine göre Türkiye'deki 168 üniversitede toplam 4.112.687 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrenciler genel olarak 20'li yaşlarında ülke sorunlarına duyarlı genç yurttaşlardır, bir yandan bireysel gelişimlerine yönelik akademik çalışmalar içinde yer alırken bir yandan da içinde buldukları toplumun sorunlarına yönelik projeler ve çalışmalara katılmaktadırlar.

Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın 2009 yılında 43 il ve 59 üniversitede 1.886 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği *Üniversite Gençliğinin İhtiyaçları Araştırması*³³ Türkiye'de gençlerin üniversitelerde yaşadığı ortama ışık tutmaktadır. Üniversite öğrencileri, üniversitelerinin bulunduğu şehirlerin öğrenci dostu olmadığını, şehir esnafının öğrencileri bir gelir kapısı olarak gördüğünü, şehrin olanaklarının öğrencilerin yararına olacak şekilde yönetilmediğini ve şehirde sosyalleşmeye yönelik imkânlar bulamadıklarını hissetmektedirler. Şehrin genelinde olan bu durum öğrenciler için üniversite kampüsünde de devam etmektedir. Üniversitelerin öğrencilerin bir araya gelebileceği ortamlar yaratmadığından ve hatta bir araya gelmeleri için varolan imkânların da engellendiğinden, bu nedenle de örgütlenme becerilerinin ketlendiğinden şikâyet etmektedirler.

Öğrencilerin örgütlenme özgürlüğüne yönelik olarak yürütülen bir diğer çalışma olan *Üniversite Öğrencilerinin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü Araştırma Raporu*³⁴, Toplum Gönüllüleri Vakfı ve Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları birimi ortaklığında 2012 yılında gerçekleştirilmiş olup bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki şehirlerde bulunan öğrenciler, buldukları şehirde sosyalleşme imkânı bulamadıklarını ifade etmektedirler. Bu çalışmaya katılan öğrencilerden %67'si bir öğrenci olarak haklarının farkında olduğunu belirtmiş, ancak yalnızca %30'u öğrenci olarak haklarından yararlandığını düşündüğünü söylemiştir. Öğrencilerin %61'i kendini özgürce ifade edemediğini düşünmektedir.

Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre öğrenciler, Öğrenci Konseyleri'nin kendilerini temsil etmediğini ve seçimlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Kendi ilgilendikleri alanlarda bir araya gelmekte ve topluluklar kurmakta da çeşitli engellerle karşılaştıklarını belirtmektedirler. Öğrenciler, özellikle “öğrenci haklarını savunan” topluluklar kurmakta zorlanmakta; “girişimcilik” ve “engelli haklarının korunması” konularına yönelik kurulan topluluklar en az engelle karşılaşılan alanlar olarak görülmektedir. Öğrencilerin en yaygın olarak üye oldukları topluluklar sosyal hizmetler, insan hakları, kültür, sanat ve çevre alanında faaliyet gösteren topluluklardır.

Türkiye'de 2012 yılı itibariyle 168 üniversite vardır. Bunlardan 103'ü Devlet Üniversitesi, 65'i Vakıf Üniversitesi'dir. 7 tane de Vakıf Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır.

Kulüp/Topluluk Olan Üniversite Sayısı: 145

Üniversitelerdeki Toplam Kulüp Sayısı: 5.810

Öğrenci Konseyi Olan Üniversite Sayısı: 155

THU Dersinin Uygulandığı Üniversite Sayısı: 91

³³ Toplum Gönüllüleri Vakfı (2009), “Üniversite Gençliğinin İhtiyaçları Araştırması”, Erişim Tarihi: 07.07.2013, http://tog.org.tr/raporlar-ve-kitaplar_142

³⁴ Toplum Gönüllüleri Vakfı (2012), “Üniversite Öğrencilerinin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü Araştırma Raporu”, TOG Yayınları, ISBN: 978-9944-0458-7-2.

Sosyal Sorumluluk Sürecine Katılım

Türkiye’de üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk süreçlerine katılımı üniversite içinde ve üniversite dışında bulunan çeşitli örgütlenmeler ve yapılar aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Üniversite dışı yapılar arasında, sivil toplum örgütleri, yurttaş oluşumlarının yürüttüğü çalışmalar ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri yer almaktadır. Üniversite bünyesindeki yapılar ise Öğrenci Toplulukları/Kulüpleri (bundan sonra sadece topluluk olarak geçecektir), Öğrenci Konseyi, Toplumsal Duyarlılık Projeleri ve Topluma Hizmet Uygulamaları gibi dersler ve üniversite bünyesinde uygulanan çeşitli projelerden oluşmaktadır.

Sosyal girişimcilik üniversitelerimiz için görece yeni bir alan olup, bazı özel üniversitelerin düzenledikleri yarışmalar ve eğitim faaliyetleri ile Türkiye’de de gelişmektedir.

Üniversite Dışı Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Faaliyetleri

Üniversite öğrencilerinin gönüllü faaliyetlere katılımında en yaygın olarak tercih ettikleri yapılar sivil toplum örgütleridir. Bu kuruluşlar öğrenciler için önemli fırsatlar sağlamaktadır. Hali hazırda bulunan kurumsal yapıları ve ağları çerçevesinde gerçekleştirdikleri projeler için gerekli altyapıyı bulundurmakta, gönüllülere yerel otoriteler nezdinde meşruiyet sağlamakta, öğrencilere çeşitli eğitimler vermekte ve sürdürülebilirliklerini sağlayacak bazı motivasyon faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Ulusal düzeyde her biri oldukça başarılı çalışmalar yürüten TOG, TEMA, TEGV, HABİTAT gibi binlerce üniversite öğrencisini gönüllü olarak bünyesine katmış sivil toplum örgütleri bulunmaktadır ancak bu kurumların sayısı ve ülke geneline yaygınlığı yeterli düzeyde değildir. Bu yapılar, gönüllü ile çalışma deneyimleri, kapasitelerinin büyüklüğü, izleme değerlendirme çalışmaları ile projeleri nasıl daha başarılı şekilde yürütebileceklerine dair bilgi ve deneyim üretiyor olmaları; farklı toplum kesimleri ile öğrencilerin belli bir mekanizma kapsamında buluşmalarını sağlamaları gibi nedenlerle öğrenciler için çok önemli bir rol oynamaktadırlar.

Özellikle küçük nüfuslu kentlerin tekdüze ve az seçenekli sosyal yaşamından bunalan öğrencilerin yerelden ulusala ve oradan Dünya’ya açılma kapısı olarak algıladıkları bu sivil toplum örgütleri, çözümü için uğraştıkları tematik alanların ve toplumsal sorunların ötesinde bir işlev de görebilmektedirler. Farklılıklara ve yeniye toleransın zayıf olduğu bu kentlerin baskın muhafazakâr toplumsal dinamikleri, başta o kentin dışından okumaya gelmiş farklı kültürel kodlara ve alışkanlıklara sahip öğrenciler olmak üzere, her yaştan ve sosyal kesimden gençlerin yaşam alanını daraltmaktadır. Sivil toplum alanındaki bu gönüllülük çalışmaları, bulunduğu kentsel dokudan farklı bir yaşam biçimi olan/arzulayan öğrenciler için, sosyo-psikolojik olarak yerelin normlarına karşı meşruiyetini ulusal ve evrenselden alan, alternatif yaşam biçimlerinin ve bireysel ilişkilerin kurulabildiği bir sığınma ve meşruiyet alanı olanağı da sunmaktadır. Yerel yöneticilerin bu tür ulusal sivil toplum örgütleri ile görünür olmayı önemseyen, ancak derinliği ve içselleştirilip içselleştirilmediği sorgulanabilir bir ilişki arayışı içinde olması, öğrencilerin toplumsal sorumluluk çalışmaları için benzer bir meşru platform bulmalarını sağlamaktadır.

Büyük ölçekli ve geniş bir gönüllülük kapasitesi olan kurumlar dışında özellikle savunuculuk alanında çalışan yerel dışı sivil toplum örgütleri, aktivist hareketler ve yurttaş inisiyatifleri de görece daha küçük ölçekte ve etkide bir çalışma alanı oluşturmaktadır.

Yerel sivil toplum örgütleri ile gerçekleştirilen toplumsal sorumluluk çalışmaları ise bazı durumlarda -olumlu veya olumsuz- bireyler arası yerel dinamikler ve siyasal pozisyonlardan etkilenmektedir. Valilik, belediye, muhtarlık gibi kamusal aktörlerin de dönem dönem gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk faaliyetleri görülmektedir. Daha ziyade eğitim, sağlık, çevre, kalkınma gibi genel toplumsal yarar ve uzlaşma olduğu düşünülen faaliyetlerin (ağaç dikme, sağlık taraması, okuma-yazma öğretme vb.) öncelikli olarak tercih edildiği bu tür çalışmalar da yerel uygulamalar arasında görülmektedir. Son olarak, bazı şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarıyla yürüttüğü gönüllülük faaliyetleri de öğrencilerin katıldığı toplumsal sorumluluk çalışmaları arasında yer bulmaktadır. Öğrenciler, çoğunlukla bir iletişim faaliyeti olarak kurgulanan, kapsamı ve ölçeği sınırlı, aynı anda az sayıda bölgede yürütülen ve sürdürülebilirliği çok gelişmiş olmayan bu tür projelere; çeşitli kimlikleri kapsamında (o bölgeden geldikleri, o kurumun paydaşı oldukları için vb.) katılabilmektedirler. Sivil toplum örgütlerine oranla görece daha serbest, daha esnek bir katılım imkânı veren bu çalışmalar, doğal olarak da daha az sayıda ve etkinlikte toplumsal sonuçlar üretmektedirler.

Üniversite Bünyesindeki Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Yapıları

Öğrenci Toplulukları / Kulüpleri

Dünya örneğinde olduğu gibi ülkemizde de öğrenci toplulukları öğrenci inisiyatifiyle çeşitli hobi, bilimsel ve toplumsal temalarda kurulmuş, öğrencilerce yönetilen organizasyonlardır. Topluluklar, üniversitenin yapısına göre bir akademik birim bünyesinde, Sağlık Kültür Spor Daire Başkanlığına (SKS) ya da Öğrenci Konseyine bağlı olarak kurulmakta ve faaliyetlerini yürütmektedirler. Öğrenci topluluklarının kuruluş aşamasında bir akademik danışmanın mevcut olması gerekmektedir. Akademik danışmanın topluluk faaliyetlerinin içinde ne oranda bulunacağı, yetki ve sorumlulukları, üniversiteden üniversiteye ve topluluktan topluluğa değişiklik göstermektedir. Her üniversite, öğrenci topluluklarının kuruluşu ve işleyişine yönelik ilke ve kurallarını bir yönetmelik ile belirlemektedir.

Öğrenci Konseyi

2005 yılında YÖK tarafından yayınlanan Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Konseyleri ve Yükseköğretim Kurumları Ulusal Öğrenci Konseyi Yönetmeliğine³⁵ göre, Öğrenci Konseyleri öğrencilerin eğitim, sağlık, spor ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasında öğrencilerin görüşlerini belirleyerek, yönetim organlarına bildirmek ve yönetim organları ile öğrenciler arasındaki iletişimi oluşturmak amacı ile kurulmaktadır. Öğrenci Konseylerinin yapısı aşağıdaki gibi işlemektedir:

Bölüm/Program/Anabilim Dalı/Anasanat Dalı Öğrenci Temsilcisi, her bir program/anabilim dalı/anasanat dalı öğrencilerince, kendi aralarından, seçime katılanların salt çoğunluğuyla bir defaya mahsus olmak üzere iki yıl için seçilir. Bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalı öğrenci temsilcilikleri seçimlerinde, seçimin yapılabilmesi için birinci tur seçimlerde seçimin yapıldığı bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalına kayıtlı öğrencilerin (varsa ikinci öğretim öğrencileri

³⁵ Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Konseyleri Ve Yükseköğretim Kurumları Ulusal Öğrenci Konseyi Yönetmeliği (<http://www.yok.gov.tr>)

dâhil) en az %60'ının, ikinci turda ise en az %50'sinin seçime katılması şarttır. İlk iki turda seçim yapılamaz ise üçüncü turda katılma şartı aranmaz.

Bölüm/Program/Anabilim Dalı/Anasanat Dalı Öğrenci Temsilcisinin görevleri şunlardır:

- a) Temsil ettiği bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalında Öğrenci Konseyi çalışmalarını yürütmek,
- b) Öğrenci Konseyi organlarının aldığı kararları temsil ettiği birimde duyurmak ve uygulamalarını izlemek,
- c) Fakülte, Yüksekokul, Konservatuvar, Meslek Yüksekokulu veya Enstitülerin Bölüm/Program/Anabilim Dalı/Anasanat Dalı Öğrenci Temsilcileri Kurulu toplantılarına katılmak ve bu toplantılarda kendi bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalı öğrencilerini temsil etmek,
- d) Temsil ettiği bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalındaki öğrenci sorunlarını belirlemek ve bunların çözümü için Öğrenci Konseyinin ve Yükseköğretim Kurumunun ilgili yönetim organlarına iletmek,
- e) Kendi bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalı öğrencilerini, öğrenci etkinliklerinde temsil etmek,
- f) Temsil ettiği bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalındaki öğrencilerle bu birimlerin yönetim organları arasında iletişimi geliştirmek,
- g) Temsil ettiği bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalındaki öğrenci etkinliklerini koordine etmek,
- h) Öğrencilerle ilgili konuların görüşülmesi sırasında temsil ettiği bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalının akademik toplantılarına katılmak.

Öğrenci temsilcisi adaylarında,

- İlgili fakülte, yüksekokul, konservatuvar, meslek yüksekokulu veya enstitünün kayıtlı öğrencisi olması,
- Siyasi parti organlarında üye veya görevli olmaması,
- Yükseköğretim kurumundan uzaklaştırılmasını gerektiren yüz kızartıcı bir suç işlememiş olması,
- Seçimin yapıldığı dönemde kayıt dondurmamış olması.

şartları aranır.

Bölüm/Program/Anabilim Dalı/Anasanat Dalı Öğrenci Temsilcileri **Bölüm/Program/Anabilim Dalı/Anasanat Dalı Öğrenci Temsilciler Kurulu**'nu oluştururlar. Temsilciler Kurulu'nun görevleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

- a) Öğrenci Konseyi'nin aldığı kararların, temsilcilerce birimlerinde duyurulması için çalışmalar yapmak ve uygulamalarını izlemek,
- b) Bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dallarının sorunlarını tartışmak ve karara bağlamak,
- c) Buldukları fakülte/yüksekokul/konservatuvar/meslek yüksekokulu ve enstitülerde ortak öğrenci etkinlikleri oluşturmak ve koordine etmek,

- d) Bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalları öğrencileri arasında iletişimi geliştirmek için çalışmalar yapmak,
- e) Bölüm/program/anabilim dalı/anasanat dalları öğrencileri ile ilgili birimlerin akademik ve yönetim organları arasındaki iletişimi geliştirmek için çalışmalar yapmak,
- f) Çalışmaları ile ilgili raporlar hazırlamak ve arşiv oluşturmak.

Öğrenci Konseyi Genel Kurulu, yükseköğretim kurumunun fakülte, yüksekokul, konservatuvar, meslek yüksekokulu ve enstitülerinin öğrenci temsilcilerinden oluşur ve Öğrenci Konseyinin en yüksek karar organıdır.

- a) Öğrenci Konseyi Başkanını seçmek,
- b) Öğrenci Konseyi Yönetim Kurulu üyelerini seçmek,
- c) Öğrenci Konseyi Denetleme Kurulu üyelerini seçmek,
- d) Öğrenci Konseyinin ve bağlı bulunduğu yükseköğretim kurumu öğrencilerinin sorunlarını tartışmak ve karara bağlamak,
- e) Öğrenci Konseyinin dönem hedeflerini belirlemek.

Öğrenci Konseyi Yönetim Kurulu, Öğrenci Konseyi Genel Kurulu üyelerinin, üyelerini, kendi aralarından, seçime katılanların salt çoğunluğuyla ve) iki yıl için seçtiği; başkan, başkan yardımcısı, genel sekreter, sayman, halkla ilişkiler ve bilişim sorumlusu, dış ilişkiler sorumlusu, çalışma grupları sorumlusu, eğitim sorumlusu ve sağlık, spor ve kültür sorumlusu olmak üzere toplam dokuz öğrenciden; Öğrenci Konseyi Genel Kurulu'nda bu sayıyı oluşturacak yeterli temsilci olmaması durumunda başkan, genel sekreter, sayman, eğitim sorumlusu ve sağlık, spor ve kültür sorumlusu olmak üzere beş öğrenciden oluşur. Öğrenci Konseyi Yönetim Kurulu, Öğrenci Konseyi Genel Kurulu'na karşı sorumludur. Öğrenci Konseyi Yönetim Kurulu, Öğrenci Konseyi Yönetim Kurulu Başkanı'nın yönetiminde ayda en az bir kez toplanır.

Öğrenci Konseyi Başkanı, Üniversite Senatosu'nda öğrencilerle ilgili konuların görüşülmesi sırasında, Rektör tarafından Senatoya ve Üniversite Yönetim Kurulu'na davet edilir.

YÖK'ün yayınladığı bu yönetmelik doğrultusunda üniversiteler Öğrenci Konseylerine ilişkin kendi iç yönetmeliklerini hazırlayabilmektedirler. Üniversitelerce hazırlanan bu iç yönetmeliklerin bazı durumlarda YÖK'ün yönetmeliğine göre daha sınırlayıcı oldukları görülmektedir. (Örneğin YÖK'ün yönetmeliğinde böyle bir madde olmamasına rağmen bazı okullarda öğrencilerin öğrenci temsilcisi seçilebilmeleri için akademik başarı şartı aranmaktadır.)

Toplumsal Duyarlılık Projeleri (TDP)

Toplumsal Duyarlılık Projeleri'nin amacı, öğrencileri, içinde buldukları toplumun güncel sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm üretilmesi süreçlerinin bir parçası olmalarını sağlayarak toplumsal sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetiştirmek; öğrencilerin sivil toplum ve gönüllülük alanındaki bilgi, beceri ve deneyimlerini arttırmak; üniversite ve toplum arasındaki bağları güçlendirmektir.

TDP uygulamaları, üniversiteler arasında farklılık göstermekle birlikte genel olarak tüm öğrencilerin 1 yıl (2 dönem) boyunca almak zorunda oldukları bir ders kapsamında yürütülmektedir. Bu ders süresince öğrencilerin, toplumun güncel sorunlarını belirlemeye ve

çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlamaları; panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere katılmaları/gerçekleştirmeleri; dersin varsa farkındalık attırmaya yönelik teorik ders veya sunuşlara katılmaları; özellikle de sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer almaları beklenmekte ve bu yolla öğrencilere toplumsal projelerinin uygulanmasına yönelik temel bilgi ve becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Toplumsal Duyarlılık Projeleri henüz tüm üniversitelere yaygınlaşmamıştır. Bazı üniversitelerde ise TDP tüm öğrencilerin alması gereken bir ders değil; sosyal sorumluluk projelerini yürüten, öğrencilerin gönüllü katılım sağladığı bir birim ya da öğrenci topluluğu olarak faaliyetini sürdürmektedir. TDP'nin ders olarak uygulandığı üniversitelerde, TDP faaliyetlerinden sorumlu bir birim bulunmakta; bu birim öğrenciler, akademisyenler ve projenin üniversite içindeki ve dışındaki tüm paydaşları arasındaki koordinasyon çalışmalarını yürütmektedir.

Topluma Hizmet Uygulamaları (THU)

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi (THU) öğrencilerin toplumsal sorunlara farklı yöntemlerle çözüm ürettikleri uygulamaya dayalı bir öğrenme anlayışını benimseyen bir ders olup 2006-2007 Öğretim Yılından bu yana Eğitim Fakültelerinde uygulanmaktadır³⁶. THU dersleri, ilk olarak Yüksek Öğretim Kurulu tarafından 2006-2007 Öğretim Yılından itibaren uygulamaya konulan Eğitim Fakültelerinin yeni öğretim programlarına eklenmiş; daha sonra Öğretmen Yetiştirme Türk Milli Komitesi tarafından oluşturulan ve 17.02.2011 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul kararıyla Eğitim Fakültelerinde uygulanması uygun görülen yönerge ile yasal zeminine kavuşmuştur.

THU dersi, öğretmen adaylarında toplumsal duyarlılık ve farkındalık; işbirliği, dayanışma, etkili iletişim ve öz değerlendirme becerilerini; toplumsal sorumluluk bilincini ve özgüveni geliştirmeyi ve desteklemeyi hedeflemektedir. THU dersi 1 dönem boyunca 1 saati teorik, 2 saati uygulama olmak üzere haftada 3 saat olarak uygulanmaktadır.

Seçmeli Toplumsal Sorumluluk Dersleri

Bazı üniversitelerin fakülte ve bölümleri, öğrencilerinin toplumsal sorumluluk çalışmalarında yer almalarını sağlamak, eğitimini aldıkları alanda toplumsal faaliyetlere katılarak bilgi ve deneyimlerini güçlendirmek amacıyla seçmeli toplumsal sorumluluk dersleri açmaktadırlar. Özellikle öğretim üyeleri ile birlikte proje yapmak isteyen, toplumsal sorunlara duyarlı öğrencilerin, bir tür saha ve/veya staj çalışması gibi de yürütülebilen bu derslere ilgi gösterdikleri ve tercih ettikleri gözlemlenmektedir.

Üniversite Projeleri

Toplumsal Duyarlılık Projeleri ve Topluma Hizmet Uygulamaları gibi yapılandırılmış dersler dışında üniversite bünyesinde uygulanan farklı projeler de bulunabilir. Bunların bir bölümü üniversite yönetimi, akademisyenler ya da öğrenciler tarafından geliştirilen ancak zaman içinde tüm üniversitenin sahiplendiği projelerdir (Pek çok üniversitede bulunan Engelli Birimleri, Uludağ

³⁶ http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=136843 Erişim Tarihi: 07.07.2013

Üniversitesi Akademi Köy Projesi vb.). Ayrıca akademisyenlerin kendi akademik ilgileri doğrultusunda ya da genel ilgi alanları doğrultusunda geliştirdikleri ve/veya içinde yer aldıkları farklı projelerde kendi öğrencilerinin gönüllülük yapmalarını teşvik ettikleri çeşitli uygulamalar da bulunmaktadır. Özellikle bir sivil toplum örgütünün yöneticisi/temsilcisi/aktif gönüllüsü olan öğretim üyeleri yürüttükleri proje, kampanya ve çalışmalarda, -ağırlıklı olarak kendi öğrencileri olmak üzere- öğrencilerin belli bir akademik çerçevesi olmayan gönüllülük bazlı katılımları ve katkılarıyla toplumsal sorumluluk çalışmaları gerçekleştirmektedirler.

Sosyal Girişimcilik

İstihdam, inovasyon, katılımcılık gibi önemli bileşenleri bulunan yeni bir sosyal inovasyon aktörü olan Sosyal Girişimcilik Türkiye’de gelişmekte olan yeni bir alan olduğundan asıl olarak yarışmalar ve eğitimlerle yaygınlaşmaktadır. Henüz müfredat kapsamında yaygın olarak açılan bir ders olmamakla birlikte, bazı üniversitelerde sosyal girişimcilik başlıklı seçmeli derslerin açıldığı gözlemlenmektedir. Tamamı özel üniversiteler tarafından yürütülen ve aşağıda kısa bir derlemesini bulacağınız çalışmalar, Türkiye’de sosyal girişimciliğin yaygınlaşmasına katkı yapan eğitim, yarışma, iş geliştirme gibi farklı ihtiyaçlara yönelik öncü sosyal girişimcilik projeleridir. Üniversiteler, kendi hedef kitlesi olan öğrencilerin hemen tamamının genç olması nedeniyle, öncelikle genç sosyal girişimcileri desteklemeyi hedefleyen çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Bu programların yanısıra bir grup Boğaziçi Üniversitesi mezun ve öğrencisi tarafından 2009 yılında kurulan SOGLA, sosyal girişimciliği gençler arasında yaymayı ve bu alanda Türkiye’nin öncü gençlerine destek olmayı amaçlayan bir platformdur. 2009 yılında Dünya Bankası tarafından Türkiye’nin Yaratıcı Kalkınma Fikirlerinden biri seçilen SOGLA, gençlerin kendilerini geliştirirken sosyal değer üreten yaklaşımlar ve iş modelleri öğrenmelerine yardımcı olmaktadır.

ÖZYEGİN ÜNİVERSİTESİ – SOSYAL DEĞİŞİM LAB

Özyeğin Üniversitesi, TOG ve JP Morgan ortaklığı ile kurulan Sosyal Değişim Laboratuvarları, sosyal girişimci olmayı isteyen adaylara hayallerindeki sosyal girişimleri gerçeğe dönüştürmek için gerekli bilgi ve donanımı sağlamayı hedefliyor. Sosyal Değişim Lab amacını “harika fikirlerin harika şirketlere dönüşmesine önyak olarak, içinde yaşadığımız toplumda olumlu sosyal değişimler yaratabilmek.” olarak tanımlıyor. Sosyal Değişim Laboratuvarları, aralarında girişimcilerin, şirketlerin, STK’ların ve devlet kurumlarının da bulunduğu paydaşları aynı çatı altında buluşturarak Türkiye’de ölçeklendirilebilir, sürdürülebilir, yüksek etki sahibi sosyal girişimler kurmak için verimli bir platform sunmayı hedefliyor.

TOG - GENÇ FİKİR

Toplum Gönüllüleri Vakfı ve Mastercard işbirliği ile geliştirilen Genç Fikir projesinin amacı kariyer gelişmelerinin odağına toplumsal değişimi alan, toplumsal sorunlara (sosyal girişimcilik odaklı) yenilikçi ve sürdürülebilir fikirler geliştiren gençlere, girişimcilik fırsatları sunmak. Program kapsamında, seçilen 4 gençlik grubu sosyal girişimcilik odaklı toplumsal sorunlara çözüm bulabilmek amacı ile proje fikirlerini hayata geçirmek için eğitim ve uzmanların desteği ile hibe programından yararlanıyorlar. Program, gençlerin, içlerinde yaşadıkları toplumun gelişimine aktif olarak katılan bireyler olabilmelerini desteklemeyi hedefliyor. Hibelerden faydalanan gençler gibi aynı zamanda hibe programını yürüten gençler de kamusal fayda için ayrılmış kaynağın kullanımına dair öncelikleri belirleyip paranın takibine dair sorumluluk alarak kendilerini geliştirme fırsatı ediniyorlar.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ - BİLGİ GENÇ SOSYAL GİRİŞİMCİ ÖDÜLLERİ

İstanbul Bilgi Üniversitesi, International Youth Foundation (Uluslararası Gençlik Vakfı), Sylvan/Laureate Foundation (Sylvan Laureate Vakfı) ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) işbirliği ile hayata geçirilmiştir. YouthActionNet® programının bir iştirakidir. Youthactionnet® programı günümüz dünyasındaki tüm genç sosyal girişimcilere yatırım yapmayı hedeflemiş bir projedir. YouthActionNet®, genç insanların hem kendilerine hemde içinde buldukları topluma pozitif değişiklik getirebilmeleri için güç, destek ve eğitim olanakları sunmaktadır. Gençlerin enerjisi ve idealist düşünceleri, risk almalarına ve yenilikçi çözümler bulmalarına yardımcı olmaktadır. YouthActionNet® genç liderlere beceri geliştirme, taraf olabileme, karar alabilme ve ağ oluşturma konularında farklı kanallar aracılığıyla destek olmaktadır.

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ - SOSYAL GİRİŞİMCİLİK AKADEMİSİ

"Kurumsal Sosyal Sorumluluk Akademisi" Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği işbirliği ile eğitim, uygulama, araştırma ve danışmanlık hizmetleri ile sürdürülebilir kalkınma kapsamında Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) uygulamalarının yaygınlaştırılması, gündeme çekilmesi ve geleceğin KSS önderlerinin yetiştirilmesi amacı ile kurulmuştur. Bu kapsamda üniversite bünyesinde çeşitli proje, eğitim ve etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

KOÇ ÜNİVERSİTESİ – GLOBAL SOCIAL VENTURE COMPETITION

Global Social Venture Competition (GSVC) dünya genelinde sosyal girişimciler için danışmanlık ve tanıtım hizmeti sağlayan, ödüller veren ve öğrenciler tarafından yönetilen en büyük ve en uzun süreli iş planıdır. Sosyal konulara hitap eden yeni sürdürülebilir gelişimleri desteklemek, sosyal girişimcilik bilincini artırmak ve geleceğin sosyal girişimci liderlerini yetiştirmek amacıyla ortaya çıkan yarışma, sürdürülebilir bir şekilde pozitif sosyal değişiklik getiren gerçek ticari işlerin yaratılmasını desteklemektedir. GSVC 6, Bölgesel Ortak ve 3 “Outreach” (Sosyal Destek) Ortağı ile işbirliği içinde UC Berkeley Haas İşletme Fakültesi tarafından organize edilmektedir. Türkiye bölgesi kapsamında “Outreach” Ortağı Koç Üniversitesi’dir. Global Social Venture Competition Yönetici Özeti, Bölgesel Finaller ve UC Berkeley Haas İşletme Fakültesi’nde düzenlenen Global Finaller olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmektedir.

OKAN ÜNİ. – MUHAMMED YUNUS ULUSLARARASI MİKROFİNANS VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK MERKEZİ

Merkez çatısında sosyal işletmecilik ve mikrofinans konularında uygulamalı araştırmalar yapılması planlanmaktadır. Yapılan araştırmaların akademi ve iş dünyasındaki uygulayıcılarla paylaşılması, özellikle gençlerin ve öğrencilerin araştırmalara dahil edilmesi merkezin öncelikleri arasında yer almaktadır.

D. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK SÜREÇLERİNE KATILIMI PROJESİ

D1. PROJE KAPSAMI

Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği'nin desteği ve Sosyal İnovasyon Merkezi'nin çözüm ortaklığı ile Ekim 2012 – Temmuz 2013 tarihleri arasında 5 üniversiteyle birlikte yürüttüğü “Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi” ile üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik projelerine katılımı için bir model oluşturulması amaçlanmıştır. Giresun Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi (Bursa), Akdeniz Üniversitesi (Antalya) ve Bilkent Üniversitesi (Ankara) projenin katılımcı üniversiteleri olarak süreçte yer almışlardır. Proje kapsamında;

- Katılımcı 5 üniversite belirlendikten sonra Üniversite Rektörlükleri'ne, proje bilgilerinin yer aldığı davet mektupları gönderilmiştir. Bu üniversitelere bir ziyaret yapılarak, Üniversite Yönetimi, proje ile ilgili detaylı olarak bilgilendirilmiştir.
- Üniversite Yönetiminin daveti ile üniversite içindeki; öğrenci konseyleri, kulüpleri, ilgili akademisyenler ve ilgili idari birimlerin temsilcisi paydaşlar ile bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bir Çalışma Grubu oluşturulmuştur.
- Sosyal sorumluluk, gönüllülük ve sosyal girişimcilik konularındaki üniversite içi paydaşların oluşturduğu Çalışma Grupları ilgili konulara ilişkin kendi üniversitelerinin durumunu gösteren bir ön rapor hazırlamış, yapılacak Çalıştay'da üniversitelerini temsil etmek ve görüşlerini paylaşmak üzere bir Sekreteryaya belirlemişlerdir.
- İstanbul'da 5 üniversitenin ilgili temsilcileri ve alanında uzman konukların katıldığı 2 günlük bir çalıştay düzenlenerek konu tüm boyutları ile ele alınmıştır. Çalıştay'da Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Türkiye Program Sorumlusu Ulla Helena Grondlund *Dünya'da Gönüllülük*; TOG Üniversite Gençliğinin İhtiyaçları Araştırması ve Sivil Katılımın Sosyal ve Bireysel Gelişime Etkisi konulu TOG Etki Araştırması'nın³⁷ yürütücüsü İzmir Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ekrem Düzen *Türkiye'de Öğrencilerin Durumu*; Sosyal İnovasyon Merkezi Kurucusu Suat Özçağdaş *Üniversitelerde Gönüllülük ve Sosyal Girişimcilik* başlıklı sunumlar gerçekleştirmişlerdir. Üniversitelerden gelen temsilciler bu sunum oturumlarının dışında 6 ayrı oturumda üniversitelerinde hazırladıkları raporları paylaştılar ve görüş alışverişinde bulunmuşlardır.
- Üniversite Çalışma Grupları, Çalıştay Raporu ve kendi Sekreteriyaları'nın görüşlerini tartışmışlar, kendilerine uygun bir yol haritası belirleyerek bir rapor haline getirmişlerdir.
- Proje katılımcılarının aralarındaki iletişim güçlendirmek için on-line bir platform oluşturulmuştur.
- Proje süreçlerinin yazılı ve sözlü değerlendirmesi yapılmış (İzleme&Değerlendirme), proje paydaşlarının her aşamada katkısı alınmıştır.
- Üniversitelerin hazırladığı raporlar, projede elde edilen deneyimler ve konu ile ilgili bir geri plan araştırması doğrultusunda elinizde bulunan sonuç raporu hazırlanmış ve üniversiteler ile paylaşılmıştır.

³⁷ Toplum Gönüllüleri Vakfı (2009), TOG Etki Araştırması: Sivil Katılımın Sosyal ve Bireysel Gelişime Etkisi, Erişim Tarihi: 07.07.2013, http://tog.org.tr/raporlar-ve-kitaplar_142

	ÖĞRENCİ TOPLULUKLARI / KULÜPLER	ÖĞRENCİ KONSEYİ	TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI DERSİ (THU)	TOPLUMSAL DUYARLILIK PROJELERİ OFİSİ	ÜNİVERSİTE BÜNYESİNDEKİ DİĞER PROJE VE BİRİMLER
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ (BURSA)	Kültür, sanat, bilim ve spor alanlarında 90 öğrenci topluluğu var.	Konsey etkin değil, siyasi görüşler etkili.	Eğitim Fakültesindeki tüm bölümlerde uygulanıyor.	YOK	Proje Atölyesi - Ulusal Ajans başta olmak üzere benzer kurumlardan fon olarak öğrencilerin yönetiminde proje yapılıyor. Engelli Öğrenci Destek Birimi
BİLKENT ÜNİVERSİTESİ (ANKARA)	Öğrenci konseyine bağlı 125 öğrenci kulübü var	Öğrenci Konseyi kulüplerden sorumlu, kulüp bütçesini yönetiyor. Siyasi görüşler etkili.	Eğitim Fakültesinde, BÖTE Bölümü'nde 3. sınıfta zorunlu ders.	TDP ofisi ders kapsamında açılmış bir ofis değil dekanlığa bağlı bir proje ofisi olarak çalışıyor 15 proje yürütülüyor.	Engelli Destek Birimi
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ	40 Öğrenci topluluğu var, bunlardan 5'i sosyal sorumluluk alanında çalışıyor.	Konsey etkin değil, siyasi görüşler etkili.	Eğitim Fakültesinde uygulanıyor, öğrenciler hem TDP hem THU'ya katılıyor.	TDP ofisini ilk kuran üniversite. Her öğrenci ilk yıl 2 dönem TDP dersine katılıyor.	Engelli Destek Birimi AB Proje Ofisi (Öğrencilere proje yazımı konusunda destek veriyor)
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	SKSDB'ye bağlı 58 öğrenci topluluğu var.	Öğrenci Konseyi var, siyasi görüşler etkili.	Eğitim Fakültesinde uygulanıyor (8.000 öğrenci katılıyor).	YOK	Engelli Destek Birimi
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ (ANTALYA)	Öğrenci Konseyine bağlı 85 öğrenci topluluğu var	Siyasi görüşler etkili, farklı görüşlerdeki toplulukların kuruluşuna ve faaliyetlerine olanak tanımıyor.	Eğitim Fakültesi'nde BESYO 3. sınıfta zorunlu ders.	YOK	Engelli Projesi

D2. ÜNİVERSİTELERDE SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ALANINDA YAŞANAN SIKINTILAR

Öğrenci Toplulukları /Kulüpleri

Üniversite bünyesinde öğrencilerin sosyal yaşama katılımını ve toplumsal yaşama katkısını sağlayan yapılar olan öğrenci topluluklarına ilişkin olarak üniversiteler genelinde ortaya çıkan ortak sorunlar, hem toplulukların organizasyon yapısından hem de üniversite yönetimi, üniversite öğrencileri ve diğer topluluklarla ilişkilerinden kaynaklanan çeşitlilikler göstermektedir.

- Kurumsal Olmayan Topluluk Yapısı

Öğrenci topluluklarının yapılarına bakıldığında, işleyişlerinin hem üyelerinin bireysel özelliklerinden hem de üniversite yapısına olan bağımlılıklarından oldukça etkilendikleri görülmektedir. Toplulukların *özerk, organize ve tanımlı bir yapıya sahip olmaması* ve *öğrencilerin örgütlenme ve yönetim becerilerindeki eksikler* kulüp işleyişinde sıkıntılara neden olmakta, değişen yönetimlerle birlikte yapılan işlerin kapsamının ve kalitesinin de değişmesine yol açmaktadır. Her biri daha önce yönetim deneyimi geliştirmemiş öğrencilerin, ek herhangi bir eğitim/bilgilendirme almaksızın çok sayıda öğrencinin üye olduğu, kısıtlı kaynaklara ve ağır bir bürokrasiye tabi olan öğrenci örgütlenmelerini –her öğrencide olan doğal bir yetenek kabulüyle- yönetebileceğini düşünmek kuşkusuz önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır.

Öğrenci topluluklarının belirli bir kurumsal yapısının olmamasının doğal sonuçlarından biri, topluluk yönetimleri arasında bilgi aktarımı konusunda yaşanan sıkıntılardır. Kendi çalışma biçimlerini ve geleneklerini oluşturmuş olan az sayıdaki topluluk bir kenara bırakıldığında, birçok topluluk, her yeni gelen yönetimin strateji ve süreçleri baştan belirlediği, hatta birçok sefer baştan keşfettiği bir dönemi yaşamaktadır.

Toplulukların bu yapısal sorunlarının yanısıra *bütçe ve finansal konulara ilişkin ciddi sıkıntıları* bulunmaktadır. Öğrenci toplulukları ihtiyaçları ve hedefleri gözönüne alınarak katılımcı yöntemlerle eğitim yılı başında belirlenmiş ve kendilerine tebliğ edilmiş bir bütçeye sahip değildirler. Genel uygulama, öğrencilerin etkinlik bazlı taleplerinin üniversite yönetimlerinin öznel tercihleri doğrultusunda onaylanması veya onaylanmaması olup, toplulukları sürekli yönetimden talep eden, yönetimle iyi geçinmek zorunda bir pozisyona itmektedir.

Topluluklar, kullandıkları bütçenin kapsamı ve kullanım alanına ilişkin yeterli bilgi ve destek alamadıkları gibi, yapılacak olan her harcamanın ve olası kaynak geliştirme çabalarının çok fazla bürokratik işlem içermesi nedeniyle faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sürecinde bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Toplulukların kendilerine özgü bir banka hesabı olmaması ve faaliyetlerine sponsor olmak isteyen kurumların doğrudan topluluk adına bağış yapamamaları nedeniyle, öğrenciler kimi durumlarda destek aldıkları kurumların finansal kaynaklarını bireysel hesaplarına yönlendirmekte, etkinlikleri de bu kişisel hesaplar üzerinden yürütmektedirler. Topluluk yapısı üzerinden yürütülemeyen bu tür finansal faaliyetler, kişilerin inisiyatifine kaldığından suiistimale açık bir durum ortaya çıkarmaktadır.

- Topluluklar ve Üniversite Yönetimi Arasındaki İlişkiler

Üniversite yönetiminin topluluklara ilişkin bakış açısı toplulukların faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Toplulukları, öğrencilerin farklı toplumsal konulara ve önceliklere yönelik çalışma yaptıkları kendi karar ve katılım süreçleri olarak gören ve önemseyen üniversite yönetimleri, toplulukların çalışma alanlarının genişlemesine ve gerekli desteği bulmalarına katkı yapmaktadır. Bununla birlikte, öğrencilerin genel deneyimi bu yönde değildir.

Öğrencilerin bakış açısına göre, pek çok üniversitede topluluklar önemli bir faaliyet alanı olarak görülmemekte ve öğrencilerin burada yaptıkları *faaliyetler üniversite yönetimi tarafından yeterince teşvik edilmemektedir*. Üniversite yönetiminin topluluklar arasında kendi *bireysel ya da siyasal değerleri çerçevesinde ayırım* yaptıkları, bazı topluluklara daha fazla destek sağlarken diğerlerinin faaliyetlerini desteklemedikleri, bütçenin ve izinlerin bu doğrultuda adaletsiz olarak dağıldığı yaygın olarak dile getirilmekte ve gözlenmektedir. Kimi zaman yönetim ile öğrenciler arasındaki siyasi ve/veya beşeri (ailevi vb.) yakınlık, kimi zaman yönetim ile akademik danışman arasındaki yakınlık/uzaklık, yönetimden alınan desteğin ölçüsünü doğrudan etkilemektedir.

Üniversite yönetimlerinin genel olarak *kulüp faaliyetlerini izlemek ve değerlendirmek için herhangi bir işlevsel mekanizmaya sahip olmaması* aktif olarak çalışan ve önemli faaliyetler gerçekleştiren kulüplerle pasif kulüpler arasında objektif ölçütlere dayalı bir ayırım yapılamamasına neden olmaktadır. Verimlilik bakımından yegâne izleme yöntemi, üniversite içinde topluluklardan sorumlu olan birimin yılsonunda yazdığı betimleyici raporlar olup; çoğu zaman etkinliklerin alt alta sıralanmasından ibarettir. Yapılan etkinlik, harcanan kaynak, ulaşılan hedef kitle, yaratılan etki, toplumsal sorun ve konulara yönelik ortaya konan çıktı gibi farklı parametreleri birlikte değerlendiren bir izleme-değerlendirme sistemi ise maalesef bulunmamaktadır.

Üniversite bünyesinde toplulukların faaliyetleri ve bütçe ihtiyaçlarından sorumlu olan *Sağlık, Kültür, Spor Daire Başkanlıkları (SKSB)* da topluluklar gibi sıkıntılı süreçler yaşamaktadırlar. SKSB kadroları, genel itibarıyla kendi gençliğinde/öğrenciliğinde topluluk çalışmaları yapmış, çağa uygun esnek öğrenci örgütlenmesi süreçlerini izleyen ve deneyimlemiş, yapılan çalışmaları bürokratik izin süreçlerinin konusu olmak yerine ortaya koyacağı etki üzerinden değerlendiren bir personel yapısına sahip değildir. Kısıtlı personel sayısı ile çok sayıda farklı işi birlikte yürütmekte olan SKSB personeli, yönetim-öğrenci-iş yükü-bütçe denkleminde sıkışmış durumdadır. Az sayıda personel, çok farklı alanlarda çalışan onlarca topluluğun çalışmalarını izlemekte, bürokratik süreçlerini yürütmektedir. Üstelik, SKSB'ler yalnızca topluluklar ile ilgilenen bir yapı olmayıp çok sayıda farklı sorumlulukları da yerine getirmektedirler. Üniversitelerin topluluk çalışmalarına yönelik gerek ulusal gerek üniversite düzleminde belirlenmiş bir strateji olmaması nedeniyle, karar alma süreçlerinde sıkıntılar yaşanmakta, SKSB'ler öğrenciler açısından bir tür günah keçisi haline dönüşmektedir. Özellikle prosedürlerin azaltılması konusunda SKSB'lerin de öğrencilerle benzer düşüncelere sahip olduğu, ancak var olan yönetim çerçevesi ve değiştirilmekten çekinilen içtihatlar nedeniyle adım atmakta zorlandıkları ya da adım attıklarında üst yönetimler tarafından reddedildikleri görülmektedir.

- **Topluluk Akademik Danışmanları**

Topluluklara atanan danışmanların topluluk içinde alması beklenen sorumluluklar üniversiteden üniversiteye ve kulüpten kulübe değişmektedir. Akademik danışmanların belirlenme sürecinden başlayarak bir dizi sorun söz konusudur. Akademik danışmanların, ideal olarak öğrenciler tarafından belirlenmesi ve Rektörlük'e önerilmesi gereklidir. Ancak uygulamada durum farklıdır. Çoğu kez akademisyenler, uzmanlık alanlarında öğrencilerin çalışmalarına katkı yapacak bir danışman pozisyonundan çıkmakta, asıl olarak uygulama pratiğinde yer alan bir karar verici haline gelmektedir. Öğrencilerin kendi alanlarında destek alacakları akademisyenleri danışman olarak belirlemesi yerine, akademik danışmanların hangi öğrencilerin o toplulukta çalışıp çalışmayacağını belirlediği, hatta bazen topluluk üyesi olup olmayacaklarına kadar karar mekanizmalarının içinde olduğu görülmektedir.

Bu sorunun temel nedenlerinden biri, gençlerin sahip oldukları bilgi ve karar verme kapasitesi ile Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Hükümetleri seçebileceklerinin yasayla öngörülmesi, ancak bir öğrenci topluluğunu bir yetişkin kontrolü olmaksızın yönetemeyeceği yönündeki üstü örtülü yönetim kabulüdür. Halen SKSB gibi idari birimlerden zaten gereken destek ve yönlendirmeleri alan öğrencilerin, topluluk çalışmaları sırasında ayrıca bir yetişkin gözetimine ihtiyaçları bulunmamaktadır.

Bazı üniversitelerde, topluluk sayılarının çok fazla artması nedeniyle insan ve mali kaynaklar açısından idarenin zorlanıyor olması, topluluk sayısının arttırılmaması yönünde yazılı olmayan bir yönetim stratejisinin bulunmasına dönüşebilmektedir. Buna ek olarak, dönemin siyasal çerçevesine paralel giden, belli bazı toplumsal alanlarda topluluk kurulmaması yönündeki hassasiyetler nedeniyle yeni toplulukların kurulması zorlaşmaktadır. Toplulukların kuruluş sürecinde yaşanan bu tür yönetim odaklı karar süreçleri nedeniyle akademisyenler bazen öğrenci topluluklarının kurulmasında ana unsur haline dönüşmekte, hatta kimi zaman danışmanlıktan çok bir tür *Fahri/Onursal Başkan* rolü edindikleri görülmektedir.

Akademik danışmanların, günlük uygulamaların içine bu kadar girmesi, topluluğun faaliyetlerini ve öğrencilerin katılımını kısıtlanmakta, dahası bir süre sonra *danışmanın bakış açısı* kulübün işleyişini doğrudan şekillendirir bir hale gelmektedir.

- **Topluluk Faaliyet Alanları**

Toplulukların tanımladıkları faaliyet alanlarını yalnızca etkinlik bazlı olarak yorumlamaları da topluluk faaliyetlerine ilişkin sorunlardan biri olarak görülmektedir. Tiyatro kulübü bir oyun ortaya koymak için yola çıkarken, çevre kulübü çevre duyarlılığına ilişkin bir etkinlik düzenlemekte, ancak faaliyet alanına ilişkin teorik altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, toplumun bu konudaki kapasitesinin arttırılması gibi alanlara yeterince odaklanılamamaktadır. Oysa örneğin bir tiyatro topluluğu, her yıl sadece birkaç öğrencinin rol aldığı bir oyun çıkarmanın yanısıra özgün oyunlar yazmak, oyunun tüm materyallerini üretmek, oyunlara ilişkin tanıtımı yapmak, tiyatro alanındaki genel gelişmeleri tartışmak ve öğrencilere ulaştırmak, önemli tiyatro eserlerini ve oyuncularını öğrencilerle buluşturmak, tiyatro konusunda bir arşiv ve farkındalık işlevi görmek gibi çeşitli alanlarda faaliyetler

yapabilecekken, kulüp işleyişlerinde bu tür stratejik bir bakış açısı ve uygulama süreci görülmemektedir.

Kulüp faaliyetlerinin içerikleri okulun içinde bulunduğu siyasal atmosferden önemli ölçüde etkilenmektedir. Birçok üniversitede etnik, dini, cinsel yönelim vb. alanlarda azınlık olan kişilere yönelik konularda faaliyetler düzenlenememekte ya da düzenlenmesi son derece zor olmaktadır.

Topluluk faaliyet alanlarına ilişkin bir diğer sorun, toplulukların demokratik bir mekanizma ile yönetilmemeleri nedeniyle öğrencilerin hızla benzer alanlarda farklı topluluklar kurması ve aynı alanda faaliyet gösteren toplulukların suni olarak artmasıdır. Yine bu alandaki bir başka sorun da topluluk yönetimlerinin, toplulukların ana hedeflerinin dışında ve/veya çerperinde yer alan faaliyetleri, zaman içinde ana faaliyet konusu haline getirmeleri ve süratle adı başka işi başka topluluklar haline çevirmeleridir. Bu durum bir yandan belirli bir alana yönelik kurulan toplulukların o temel alandaki çalışmalarını aksatmakta, öte yandan diğer alanlara gereğinden fazla müdahil olmalarına neden olmaktadır.

- **Topluluklar Arası İlişkiler**

Toplulukların birbirleriyle aralarındaki ilişkilerde de bazı sorunlar bulunmaktadır. Pek çok üniversitede, aynı ve/veya benzer alanda faaliyet gösteren birden fazla topluluk bulunmakta ancak bu kulüplerin arasından yeterli bir eşgüdüm ve işbirliği bulunmamaktadır. Toplulukların sadece tekil bir yapı olarak birbirinden bağımsız hareket etmeyi tercih ettikleri, etkin bir iletişim ve işbirliği içinde bulunmadıkları görülmektedir.

Bu durumun doğal sonuçlarından biri, genel hatlarıyla ortak ve/veya benzer sorunlara sahip olan toplulukların, üniversite içindeki tüm paydaşları ile ilişkilerinde belirli bir grup bilinci ve işbirliği içinde birlikte hareket edememesidir. Her topluluk birçok konuda tek başına kalmakta ve doğal olarak sonuç almakta zorlanmaktadır.

Bir diğer önemli nokta ise hiçbir topluluğun tüm konularda uzmanlık birikimine sahip düzeyde bir kurumsallaşmaya sahip olmamasına rağmen, bunu diğer toplulukların katkısı ile çözme yaklaşımının gelişmemesidir. Topluluklar yaptıkları çalışmaları ve ürettikleri hizmetleri genellikle sadece kendi üyelerinin (hatta çoğu zaman sadece Yönetim Kurulu ve ilgili temsil pozisyonundakilerin) çabası ile tek başlarına gerçekleştirmektedirler. Oysa toplulukların belirli bir alanda hizmet verirken diğer toplulukların kendi çalışmalarına katkı yapabilecek kapasite, bilgi, beceri ve hizmetlerinden yararlanması mümkündür. Örneğin, kendi çalışma alanında bir dergi çıkaracak bir topluluğun, bu derginin fotoğraf, karikatür, tasarım vb işleri ile ilgili olarak o alanlarda kurulmuş olan diğer topluluklarla işbirliği yapması mümkün ve dahası gereklidir.

Bu tür bir işbirliği anlayışının olmaması hem maliyetleri arttırmakta, hem doğru ve uygun hizmetin bulunması için gereksiz zaman ve enerji harcanmasına, hem de benzer ve/veya aynı işler için sürekli sil baştan dış desteğe ihtiyaç duyulmasına, neden olmaktadır.

- **Topluluklar ve Öğrenciler Arası İlişkiler**

Toplulukların güçlenmesi, üye altyapılarını güçlendirmeleri ve farklı öğrenci profillerine ulaşmaları ile mümkündür. Bunun en temel yolu da kendilerini ve faaliyetlerini doğru, yaygın ve uygun bir biçimde tanıtmalarına bağlıdır.

Pek çok kulüp etkin tanıtım faaliyetleri yürütemediğinden az sayıda üyeye çalışmalarını yürütmektedir. Bunun doğal sonucu olarak çok sayıda iş, az sayıda öğrencinin üzerine kalmakta ve halen öğrenci olmaktan gelen ağır bir yükü olan topluluk yöneticilerinin/çalışanlarının işini daha da zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda, ya bazı öğrencilerin derslerinde olumsuz etkiler görülmekte ya da bazı öğrencilerin zamanından önce topluluk faaliyetlerinden ayrılmaları durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu da süreç içerisinde gerekli bilgi ve deneyimi kazanmış sayıları zaten sınırlı olan insan gücünün, daha da azalmasına yol açmaktadır.

Üyelerin öğrencilik yaşamlarından kaynaklanan ekonomik sıkıntılar, akademik yüklerinin ağırlığı ve farklı ilgi alanlarına yönelik birden fazla faaliyetin içinde yer almaya yönelik istekleri - başta üye sayısı az olanlar olmak üzere- toplulukların, faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütebilmesini engelleyen diğer üye temelli etmenler arasındadır.

Üyeliğe ilişkin bir diğer paradoksal durum da az sayıda öğrencisi olan toplulukların, hedefledikleri çalışmaları gerçekleştirirken dışarıya karşı verdikleri atomize grup görüntüsünün, kendilerine katılmayı düşünen/düşünebilecek öğrencilerin çok çeşitli nedenlerle topluluk üyesi olmamayı tercih etmelerine neden olabilmesidir. Öğrencilerin gönüllü olmayı düşünmeleri için temel önkoşullardan biri o grubun kendilerini içine alıp almayacağı olduğundan, -özellikle genel yaş profili de gözönüne alındığında- topluluklarca bu konuya özel bir önem verilmesinin gerekliliği açıktır.

Bazı üniversite yönetimlerinin öğrencilerden topluluklara üyelik için ücret alması, kimi durumlarda resmi olarak sadece topluluk yeter sayısı civarında bir üye yapılmasına ve bazı topluluk üyelerinin kayıtdışı tutulmasına neden olmaktadır. Bu da topluluk içi katılımcı süreçlerin önündeki bir başka engeldir.

Öğrenci Konseyi

- **Demokratik Katılım**

Öğrenci Konseyi'ne ilişkin en önemli problemin konsey üyelerinin seçim sisteminde olduğu gözlemlenmektedir. Öncelikle öğrenci konseylerinin doğrudan öğrenciler tarafından belirlenmemesi sorunlardan biri olarak ifade edilmektedir. Bugünkü haliyle, öğrenciler yalnızca kendi sınıf temsilcilerini seçebilmekte, bu temsilciler sırasıyla bölüm, fakülte ve üniversite temsilcilerini belirlemektedir.³⁸ Öğrenci Konseyi'nin bir tür delege sistemi ile bu seçilmiş temsilciler tarafından belirlenmesi demokratik katılıma ilişkin problemlere yol açmaktadır.

³⁸ Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Konseyleri ve Yükseköğretim Kurumları Ulusal Öğrenci Konseyi Yönetmeliği (<http://www.yok.gov.tr>)

Bir diğer sorun, sınıf temsilcilerinin seşilme sũreçleridir. Seçimlerin yeterli sũre 6nceden duyurulmaması; adayların kendilerini, dũřũncelerini ve farklarını ortaya koyacakları bir tartışma platformu oluşturulmaması; sınıf iēi seçimlerde akademisyenlerin rol alması; oy verme ve sayma işleminin toplumsal baskıya aēık bir şekilde gerēekleřtirilmesi gibi seçim sũrecine y6nelik ēok 6nemli sorunlar bulunmaktadır.

6đrenci Konseylerinin belirlenmesi sũrecinin yarattığı sonuēlardan biri temsiliyet problemidir. Seçimlerin sınıf bazlı olarak yapılması, hem akademisyenlerce –makbul g6r6len/tercih edilen- 6đrencilerin seşilmesine hem de genel olarak adil bir cinsiyet temsiline oluşmamasına neden olmaktadır. Yine, sınıf temsilcisi adayı olabilmek iēin belirli bir not ortalaması aranması da bu tũrden başka bir anti-demokratik uygulama olup, 6đrencilerin kendi konseylerine aday olmaları iēin yeterli olan 6đrencilik vasfının yanına başarılı 6đrencilik gibi temsil ile ilişkisi olmayan bir başka 6lēũtũ eklemektedir.

Bu temsiliyet probleminin de tetikleyicileri arasında olduğu bir diğer 6nemli sorun, 6đrenci Konseylerine y6nelik 6đrenciler arasındaki yer yer olumsuz algılardır. 6đrenci Konseyleri ağırlıklı olarak, 6đrenci sorunları ile ilgilenen bir 6đrenci 6rgũtlenmesi değil, siyasal grupların bir mũcadele alanı olarak g6rũlmektedir. Gerēekte, sınıf dũzeyinde seçim yapılmasının tercih edilmesindeki temel neden de budur. Sınıf dũzeyinde seçim yapılmasının sũreci siyasal bir faaliyetten sosyal bir faaliyete d6nũřtũreceđi beklenmektedir. Oysa pratikte durum b6yle değildir. 6đrenci Konseyleri tũm siyasi yapıların mũcadele ettiği bir platform olup sınıf dũzeyinde seçim yapılması bu tabloyu etkilememektir.

6đrenci Konseyleri, seçim sũrecinin de olumsuz katkısıyla, bir grup 6đrenci iēin kendilerinin iēinde hiē yer almadıkları/yer almamayı tercih ettikleri bir 6đrenci 6rgũtlenmesine d6nũşebilmektedir. Geniş 6đrenci kitlelerinin sũrecin başından itibaren iēinde yer almaması nedeniyle, 6đrenci Konseyleri tũm 6đrencileri yansıtan demokratik yapılar olarak faaliyet g6sterememektedirler.

- **6đrenci Konseyinin Yetki ve Sorumlulukları**

6đrenci Konseylerinin seçim sistemlerindeki problemlerin yanı sıra işleyişlerine y6nelik de ciddi sıkıntılar bulunmaktadır. 6đrenci Konseylerinin yetkileri oldukēa sınırlıdır ve 6niversite y6netimi iēin yalnızca tavsiye niteliğindedir. Bu nedenle Konseyler, 6đrencilerin gũnlũk hayatını etkileyen yaşamsal konularda yeterince s6z sahibi olamamaktadırlar.

Konseyin 6niversite y6netimi dışındaki yapılarla ilişkileri de belirgin değildir ve bu nedenle gerek 6đrencilerle gerekse 6đrenci toplulukları ile ilişkilerinde yer yer sorunlar olduğu g6zlemlenmektedir. 6zellikle 6đrenci Konseyi'nde s6z sahibi olan siyasal grubun tercihleri ile farklı g6rũř, dũřũnce ve tercihlere sahip topluluklar arasında 6nemli sorunlar yaşanabilmektedir. Hatta kim durumlarda bu sũreē apaēık bir baskı haline d6nũşebilmektedir.

Genel olarak 6niversitedeki 6đrenciler, 6đrenci Konseyi etkinliklerinden ve kararlarından doğru ve zamanında haberdar olamamaktadırlar. 6đrenci Konseyi 6yelerinin yıllık olarak değişimi aynı zamanda istikrara y6nelik sıkıntılarını da beraberinde getirmektedir.

- Öğrenci Konseyi ve Üniversite Yönetimi İlişkisi

12 Eylül 1980'den bu yana üniversitelerimiz genel işleyiş bakımından Yüksek Öğretim Kurumu, özelde de yalnızca üniversite içindeki öğretim üyelerinin söz sahibi olduğu, ne öğrencilerin ne de akademik olmayan çalışanların bir söz hakkının bulunmadığı bir yapı ile yönetilmektedir. Öğrencilerin ve akademik olmayan üniversite çalışanlarının üniversite karar alma süreçlerinde yer almaması, bir topluluk içinde bulunan üç kesimden sadece birinin yönetim ve karar hakkına sahip olması, üniversitelerimizde bir tür kast sisteminin geçerli olduğu anlamına gelmekte olup çağımızda bunun demokratik bir yönetim anlayışı olduğunu savunmak mümkün değildir. Üniversite Yönetimleri,–şu anki yasal çerçeve kendilerine ne kadar çok yetki verirse versin- ilkesel nedenlerle, süreci ilgili grubun temsilcileri ile birlikte yürütmek durumundadırlar.

Öğrencilerin doğal ve meşru temsilcisi Öğrenci Konseyi olup, üniversite yönetimlerinin Konsey içinde oluşan sosyo-politik temsilin durumuna göre Konsey ile ilişkilerini düzenlememesi gereklidir. Öğrenci Konseylerinin üniversiteyle ilişkisi, üniversite yönetiminin ve Konsey'in görüşlerinin benzerliklerinden ve farklılıklarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Konsey ve yönetimin ortak bir perspektife sahip olduğu üniversitelerde, Konsey'de temsil edilmeyen farklı görüşlerin yer yer baskı altına alındığı; üniversite yönetimlerinin Öğrenci Konseyi ile görüş ayrılıklarında olduğu noktalarda ise Konsey'in görüşlerinin göz ardı edilebildiği, hatta kimi zaman faaliyetlerinin ve kaynaklarının kısıtlanabildiği durumlar yaşanabilmektedir.

Toplumsal Duyarlılık Projeleri Dersi (TDP)

- Dersin Yapısına İlişkin Problemler

Toplumsal Duyarlılık Projeleri dersinin yürürlükte olduğu okullarda ders belirli bir sınıf düzeyinde tüm öğrencilere zorunlu olarak okutulmaktadır. Bu nedenle, aynı yıl içerisinde binlerce öğrencinin danışmanlarla ve çeşitli projelerle eşleştirilmesi gerekmektedir. Bu durum dersin uygulamasına dair bazı ciddi sıkıntıları da beraberinde getirmektedir.

Ders kapsamında uygulanacak projeler, öğrenciler değil danışmanlar tarafından belirlenebilmekte, öğrenciler TDP ofisi veya danışmanlar tarafından projelere atanabilmektedir. Bu durum, zaten zorunlu bir ders kapsamında gönüllülük yapan öğrencilerin aynı zamanda tercih etmedikleri bir alanda da çalışmalarına, böylece sürece tamamen yabancılaşmalarına ve gönüllülüğe olumsuz yaklaşımlarına neden olmaktadır. Dersin öğrenciye seçim imkânı tanımayan bu yapısı öğrencilerin kendi istedikleri alanlarda çalışmalar yaparak projelere daha etkin katkı sağlayabilmelerini de engellemektedir.

Ders kapsamındaki uygulamaların/projelerin ve danışmanların bakış açısının büyük bir çeşitlilik göstermesi ve öğrencilerin değerlendirilmesine ilişkin standart bir uygulama bulunmaması, öğrenciler arasında adaletsizliğe neden olabilmektedir. Kimi öğrenciler birçok kaynağı biraraya getiren ve son derece etkili sonuçlar alan projeler ortaya koyarken, diğer öğrenciler sadece devam meselesine dikkat ve pratik birkaç çalışma ile benzer notlar alabilmektedir. Hatta bazı durumlarda, ilgili danışmanın dersi akademik bir çalışma yerine toplumsal bir faaliyet olarak görmesi nedeniyle, öğrencilerin minimum düzeyde bir efor sarfetmesi bile TDP sürecini başarıyla tamamlamış kabul edilmelerini sağlamaktadır.

- **Akademik Danışmanlar**

TDP dersleri okul genelinde uygulandığından aynı anda pek çok akademik danışmanın görev almasını gerektirmekte, az sayıda danışman görev aldığına ise danışman başına düşen öğrenci sayısı artmaktadır. Bir uygulama biçimine göre öğrenciler, sınıf düzleminde kendi bölümlerinden bir akademisyenin dersin öğretim üyesi olarak belirlenmesi ile gruplanmaktadır. Diğer bir yöntemine göre ise belli projeleri seçen öğrenciler, belli akademisyenler ve/veya paydaşlar ile birlikte çalışmaktadırlar.

Danışmanların TDP’de yer alma motivasyonları ve derse bakış açıları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Gönüllü olarak süreçte yer alan ve öğrencileri ile birlikte çok başarılı çalışmalar ortaya koyan danışmanlar olduğu gibi; bölümde başka bir öğretim üyesi bulunmadığından dersi kabul etmek zorunda kalan, ya da dersin ek ders ücreti nedeniyle süreçte yer alan öğretim üyeleri de bulunmaktadır. Özünde gönüllüğü teşvik etmek olan bu çalışmaya gönüllü katılım sağlamamaları durumunda, öğrenciler akademisyenlerden yeterli ilgi ve desteği görememektedir.

Danışmanların proje geliştirme ve uygulama süreçlerine ilgisi, öğrenciler ile birlikte çalıştıkları kurum arasındaki verimliliği doğrudan etkilemektedir. Akademik danışmanlar süreçte ne kadar yer alırsa, öğrenciler de projelerini o kadar ciddiye almakta, uygulamalar başarılı olmaktadır. Danışmanların çeşitli nedenlerle proje uygulama süreçlerini yakından izlememelerinin yanısıra bir diğer önemli husus, yürütülen projeler konusunda yeterli birikime ve bilgiye sahip olmamalarıdır. Danışmanların kendi uzmanlık alanlarında birikime sahip olmaları, toplumsal projelerin geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerine hâkim oldukları anlamına gelmemektedir. Toplumsal projeler gerçekleştirme deneyimi olmayan akademisyenler, izleme ve değerlendirme süreçlerinde sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Bunun bir başka sonucu izleme ve değerlendirme konusunda ortaya çıkmakta, notlandırma konusunda öğrenciler arasında adaletsizliklere yol açabilmektedir. Tüm bunlar farklı danışmanlar tarafından yürütülen çalışmaların uygulamalarında ciddi farklılıklara yol açmakta, öğrencilerin dersle ilgili deneyimleri danışmana göre değişmektedir.

- **Projeler**

Gerek öğrencilerin gerek danışmanların gönüllü olarak katılım sağlamamaları halinde, uygulanan projelerin kalitesi de baştan etkilenmektedir. Proje döngüsü yönetimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan akademik danışman ve öğrenciler proje uygulamalarına yönelik ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadır. Projelerin ihtiyaç analizi yapılmadan dışarıdan bir gözle hazırlanması ve uygulanması hedef kitlenin ihtiyacına cevap vermeyen, gerçekçi ve uygulanabilir olmayan projelerin ortaya konmasına neden olabilmektedir.

Yine proje yönetimine ilişkin yetersiz deneyim, projelerin iyi bir ölçeklemeyle geliştirilmemesine; bazen öğrenci kaynağının çok üstünde hedefler belirlenmesine, bazen de öğrenci kaynağının çok altında basit ve kısa dönemlik işler yapılmasına neden olabilmektedir. Projelerin bir döngü içinde yürütülmemesi, etkin olarak değerlendirilmemesi, bir yıldan fazla süren projelerde grupların kendilerinden sonraki gruplara bilgi aktarımında bulunmaması gibi faktörler de proje verimliliğini oldukça düşürmektedir. Yine, etkin bir proje yönetimi anlayışıyla

hazırlanmamış olduklarından, bazı projelerde çok detaylı ve öğrencileri zorlayan prosedürler oluşabilmekte, bazı projelerde ise herhangi bir prosedür olmadığından uygulamalar tamamen katılımcıların inisiyatifine bırakılabilmektedir.

Projelere ilişkin bir diğer problem ise ders kapsamında projelere yeterli bütçe ayrılmış olmamasıdır, bütçe sorunu kimi zaman faaliyetleri doğrudan etkilerken kimi zaman öğrencilerin ve danışmanların proje için harcama yapmalarını gerektirmektedir.

- **Paydaşlar**

Toplumsal duyarlılık projelerinin paydaşlarını STK'lar, kamu kurumları, belediyeler, muhtarlıklar ve projenin hedef kitlesinde bulunan kişiler oluşturmaktadır. Bununla birlikte, öğrencilerin sayısının çokluğu karşısında, gönüllülük yapacakları toplumsal projelerin ve sivil toplum örgütlerinin sayısı kısıtlıdır. Özellikle büyük kentlerin dışında STK'ların ve diğer toplumsal duyarlılık çalışması yapılacak kurumların gerek sayısal olarak azlığı gerekse uyguladıkları proje sayısının kısıtlılığı gözönüne alındığında, öğrencilerin süreç içerisinde bazen uygun paydaşlar bulmasında sıkıntılar yaşanmaktadır.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

STK'lar yürüttükleri faaliyetler ve kendi proje yönetim yapılarının bulunması nedeniyle TDP için öncelikli ve stratejik paydaş konumundadır. TDP Dersi alan binlerce öğrenciye karşılık, belirli bir kapasiteye ve gönüllü sistemine sahip ulusal ölçekli STK'ların sayısının oldukça sınırlı olması, yerel ölçekli STK'lar ile çalışmasını gündeme getirmektedir. Ancak yerel STK'ların gönüllü yönetimi kapasiteleri sınırlı, deneyimleri ve maddi olanakları ise yetersizdir. Daha kurumsal yapıya sahip olan ulusal boyuttaki STK'ların ise bazı illerde operasyonu bulunmamakta ya da var olan kapasiteleri ihtiyaç duyulan sayıda öğrenciyi yönlendirmeye yetmemektedir.

STK'ların projeye bakış açıları ile öğrencilerin ve akademik danışmanların bakış açıları arasındaki farklılıklar proje faaliyetleri açısından sorunlara yol açmaktadır. Bu çerçevede, özellikle kurumsal STK'ların gönüllülük süreçleri için belirledikleri ön koşullar, öğrencinin ders kapsamının akışına ve/veya bireysel istek ve hazır bulunuşluklarına uymayabilmektedir. Öğrencilerin bir kısmı son derece istekli ve üretken bir biçimde gönüllü eğitimlerine ve uygulama projelerine katılırken, diğer bir kısmı ilgili süreci yalnızca geçilmesi gereken bir dersin parçası olarak algılayabilmektedir. Özellikle bu durum, kimi zaman TDP ile ilgisi olmayan STK'ların kendi öz gönüllüleri ile bu tür bir anlayışa sahip ders kapsamında gelen öğrenciler arasında gerilimler yaratabilmektedir. Bu gerilim bazı noktalarda projelerin olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Bu tür öğrencilerin, STK'ların çok önem verdiği ön eğitimler, devam, sürdürülebilirlik gibi konularda gereken özeni ve önemi göstermemesi, STK'ların zaman içinde TDP kapsamında gelen öğrencilere karşı olumsuz bir tavır geliştirmesine neden olabilmektedir. Özellikle öğrencilerin sürekli kişisel taleplerle rutin programa yönelik değişiklik taleplerinde bulunması, STK'lar açısından yorucu ve bıktırıcı bir etki yaratabilmektedir. Sırf bu nedenlerle, gönüllüye ihtiyaçları olmasına rağmen bazı STK'ların üniversitelerle işbirliğinden vazgeçtikleri görülmektedir. Önümüzdeki dönemde bugün sayısı az olan TDP programlarının artması, bu sorunu daha da büyütebilecektir.

DİĞER PAYDAŞLAR (Kamu Kurumları, Belediyeler, Muhtarlıklar)

STK'ların kapasiteleri sınırlı olmakla birlikte, gerek gönüllülerle çalışma istek ve kararlılıkları gerekse gönüllülerle proje yürütme ve çalışma deneyimleri diğer kurumlara oranla biraz daha fazladır. Bu nedenle, daha önce gönüllü ile çalışma deneyimleri olmayan ya da sınırlı olan kamu kurumları, belediyeler ve muhtarlıklarla çalışmalar yürütüldüğünde, kimi zaman öğrenciler fayda sağlayabilecekleri gönüllü faaliyetler yerine günlük rutin işlerin yürütülmesi için değerlendirilmekte, bu da çalışmaya katılan öğrencilerin gönüllülük algısını olumsuz olarak etkilemektedir.

HEDEF KİTLE

Hedef kitleye yönelik çalışmaların dışarıdan kararlaştırılan hizmet veya çalışmalar olarak gerçekleştirilmesi ilk ve öncelikli sorunlardan biridir. Kimi durumlarda değiştirilmek istenen toplumsal durumun, hedef kitlenin değiştirilmesini tercih etmediği ya da öncelik vermediği bir konu olabileceği göz ardı edilmektedir. Doğru bir ihtiyaç belirleme süreci sonunda hazırlanmayan bu tür projeler, uygulamada önemli sıkıntılar ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Bir diğer önemli nokta, proje uygulamaları sırasında hedef kitle ile kurulan ilişki biçimidir. Paydaş analizi ve proje yönetimi konusunda sınırlı bilgi ve deneyime sahip olan öğrenciler, uygulama sürecinde hedef kitle içinde daha kolay iletişim kurabildikleri kişilerle yakınlaşabilmekte ve uygulamaları onlarla yürütmeyi tercih edebilmektedirler. Ancak bu kişiler her zaman hedef kitlenin genelini ve ihtiyaçlarını yansıtmama tehlikesini de içinde barındırmakta, projelere yönelik bir tepki geliştirebilmekte ya da kaynaklar –istemeden de olsa– sadece belirli bir kesime yönlendirilebilmektedir.

Proje kapsamında çalışma yapılan hedef kitlenin projeye yönelik beklentileri bir diğer önemli sorun alanı olup, kimi zaman bu beklentiler projenin kapsamından çok daha geniş olabilmektedir. Herhangi bir kamusal temsil yetkisi olmayan öğrenciler, hedef kitleden gelen pek çok talep ve projeyi heyecanla karşılama arzusu içinde ilgili kişi ve kurumlarla görüşmekte, ancak çoğu zaman olumlu sonuçlar alınamamaktadır. Hedef kitlenin taleplerinin daha başlangıçta projenin kapsamı ve eldeki kaynaklar ile doğru bir biçimde eşleştirilmemesi nedeniyle, ilerleyen aşamalarda öğrenciler hedef kitle ile uygulayıcı kurumlar arasında kalabilmektedir. Bu durum gerçekleştirilen projenin sonuçları olumlu bile olsa daha büyük talepler yerine getirilemediği algısı ile her iki taraf için yanıltıcı ve hatta bazen yıpratıcı bir sonuç ortaya çıkarabilmektedir.

- **TDP Ofisi**

Toplumsal Duyarlılık Projelerinin uygulamalarını yürüten birimler çok çeşitli sıkıntılar ile karşı karşıyadırlar. Öncelikle, bu uygulamaları yürüten ekiplerin binlerce öğrenci ve çok sayıda kurumu kapsayan böylesi bir uygulama çerçevesi için sayısal olarak görece yetersiz kaldıkları gözlenmektedir.

TDP Ofisleri yeni oluşturulan yapılar olup, süreç içinde öğrenen bir özellik göstermektedirler. TDP ekiplerinin, çoğunlukla genç ve kariyerlerinin başında kişilerden oluşması, daha önce gönüllülük deneyimlerinin olmaması ya da sınırlı olması, akademisyenler ve öğrenciler

tarafından yetkin ve yetkili görülmemeleri, proje yönetim süreçleri konusunda daha fazla bilgi ve deneyime ihtiyaç duymaları gibi nedenlerle uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır.

Buna ek olarak öğrencilerin TDP Ofislerini sorumluluk duyacakları bir akademik yapı olarak algılamamaları nedeniyle, ofisin yönlendirmelerine gereken hassasiyeti göstermedikleri durumlar yaşanabilmektedir. Bu nedenle, kimi durumlarda, TDP Ofislerinin lojistik planlama konusunda sıkıntılar yaşadığı, kurumlar, üniversite, akademisyenler ve öğrenciler arasındaki trafiği etkin bir şekilde yönlendirmekte zorlandıkları gözlemlenmektedir.

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi (THU)

- **THU Dersi Uygulamaları**

Toplumsal Duyarlılık Projelerine ilişkin yukarıda bahsedilen pek çok sıkıntı THU için de geçerlidir. Projelerdeki gönüllülük esasına ilişkin problemler, akademisyenler arasındaki farklılıklar, proje geliştirme ve proje uygulama konusundaki eksiklikler ve bütçe ile ilişkin sıkıntılar THU derslerinde de neredeyse tıpa tıp aynı biçimde görülmektedir.

- **THU Dersinin Kapsamı**

THU derslerinin temel amacı öğretmen adaylarına toplumsal sorumluluk bilincini hem kuramsal hem de uygulamalı olarak kazandırmak, bu uygulamalar sırasında işbirliği, dayanışma, etkili iletişim ve öz değerlendirme becerilerini geliştirmektir. Bu kapsamda THU'nun öğretmen adaylarına toplumsal sorumluluk bilinci kazandırırken aynı zamanda mesleki gelişimine destek olmak gibi ikincil bir rolü de bulunmaktadır. Ancak mevcut durumda uygulamalar mesleki gelişimden çok gönüllü faaliyetlere katılıma odaklanmaktadır. Ayrıca, THU derslerinin üniversite genelinde belirli bir müfredat kapsamında uygulanmaması öğretmen adaylarının bu ders kapsamındaki kazanımlarında da değişkenliğe neden olmaktadır.

Üniversite Projeleri

Üniversite bünyesinde toplumsal duyarlılık projeleri derslerinden bağımsız olarak akademisyenlerin inisiyatifi ile geliştirilen projelere ilişkin en büyük problem bu çalışmaların üniversite yönetimince yeterince teşvik edilmemesi ve üniversitenin çalışma alanı olarak görülmemesi olarak ifade edilmektedir. Bu projeleri takip eden herhangi bir kurumsal yapının olmaması ve projelere herhangi bir bütçe ayrılmaması nedeniyle bu kapsamda az sayıda proje gerçekleştirilebilmektedir.

Sosyal Girişimcilik

Sosyal Girişimcilik pek çok üniversitede henüz gündemde değildir. Bu nedenle en öncelikli gündemlerden birinin, sosyal girişimciliğin üniversite öğrencileri, üniversite ve toplum için taşıdığı potansiyelin üniversite yönetimlerine ve akademisyenlere aktarılması, bu konuda farkındalık ve istek uyandırılması olduğu görülmektedir.

D3. ÜNİVERSİTELERDE SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ALANINDA YAŞANAN SIKINTILARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Öğrenci Toplulukları

- Kurumsal Olmayan Topluluk Yapısı

Mevcut topluluk yapısındaki sıkıntıların giderilmesi için geliştirilen önerilerin başında, toplulukların daha özerk, kurumsal bir yapıya sahip olmaları ve üniversite bünyesinde çalışmalarını sürdüren Uygulama ve Araştırma Merkezleri ile benzer bir tüzel kişilik kazanmaları gelmektedir. Tıpkı bu merkezler gibi çalışmalarını üniversite yönetiminin gözetim, denetim ve onayı doğrultusunda sürdüreceği olan topluluklar, temsil yetkisine sahip olmaları ve üniversite içi kurumsal bir yapı olarak tanımlanmaları nedeniyle 3. taraflar ile daha kurumsal ilişkiler kurabileceklerdir. Öğrenci toplulukları için böyle bir tüzel kişiliğin yaratılmamış olmasının çok çeşitli sıkıntıları vardır.

Öğrenci toplulukları, çalışmalarını yürüttükleri konularda bazen kendi kentlerindeki tek ya da önde gelen örgütlerden biri, bazense ülke çapında o alanın en temel aktörü olabilmektedirler. Buna rağmen, çalışmalarını yürütürken sadece kendi üniversitelerinin son derece kısıtlı ve etkinlik odaklı bütçelerinden pay alabilmektedirler. Kendi kentlerinin önemli hibe kuruluşları haline gelmiş Kalkınma Ajansları, sosyal sektör için önemli bir fon kaynağı olan Avrupa Birliği, son dönemlerde çeşitli konulara yönelik açılan Bakanlık ve diğer kamu kuruluşlarının fonları gibi kaynaklara başvurma şansları bulunmamaktadır. Benzer şekilde özel sektörden bağış olarak çalışmalarını fonlamaları konusu da sıkıntılıdır. Hukuksal prosedürler ve idari uygulamalar nedeniyle, şirketlerin üniversite içindeki bir kulübe doğrudan bağış yapmaları mümkün olamamakta, bu da sorun analizi bölümünde de dile getirilen suistimale açık fiili bir kayıt dışılığına neden olmaktadır.

Kurumsallaşmamış topluluk yapıları uzun erimli mali ve idari yönetim süreçlerinin gelişmesini de engellemektedir. Toplulukların bugünkü mali işleyişi, ebeveyninden sürekli harçlık isteyen ilköğrencisi sistemi gibidir. Topluluklar yapacakları her etkinlik için üniversite yönetiminden etkinlik bazlı bütçe ve onay istemektedirler. Toplulukların, tüzel kişilik kazandıkları takdirde yıllık bir planlama ve buna dayalı bir bütçe hazırlığı yapmaları gerekeceğinden topluluk çalışmalarının daha stratejik bir bakış açısına kavuşması mümkün olabilecektir. Bu tür bir planlı çalışma sisteminin ve bütçelemenin, kaynakların daha verimli kullanılmasını mümkün kılacağı; akla her gelenin hemen yapıldığı değil, bütçe bazlı düşünme ve ihtiyaçlar/istekler arasında tercih yapma alışkanlığını geliştireceği; genel bütçeden karşılanamayacak/karşılanamayan çalışmalar için alternatif kaynak geliştirme faaliyetleri düzenlenmesini sağlayacağı; son dakika etkinlik gerçekleştirmenin doğal sonucu olan yüksek maliyet düşük kalite denklemine iyileştireceği; üniversite yönetimleri ile olan ilişkisini tek taraflı talep eden bir biçimden çıkarıp paydaş ilişkisi haline getireceği; yıllık planlama ve onay mekanizması doğrultusunda tek tek etkinlik bazlı onay ihtiyacının giderilmesi ile de bürokrasinin azalmasının sağlanacağı öngörülmektedir.

Bu süreç, yalnızca mali açılardan değil, öğrencilerin mezun olduktan sonra yer alacakları iş dünyasında gereken yönetim becerilerini geliştirmeleri açısından da önemlidir. Toplulukları, dış dünyaya kıyasla görece daha az riskli ve güvenli ancak kurumsal bir yapı haline getirmek, öğrencilerin yönetim, liderlik, takım çalışması, iletişim gibi profesyonel kariyerleri için kritik önemdeki becerilerinin geliştirileceği bir tür yönetim stajı fırsatı da sunacaktır. Toplulukların hareket serbestliğinin artmasına katkı yapacak bu tür kurumsal bir yapının sonucu olarak, stratejik planlama, yıllık bütçe hazırlama, üniversite yönetiminden onay alma, performans değerlendirme, verimlilik ölçümü gibi yeni iş ve görev başlıkları da gündeme gelecektir.

Sürecin mali kazanımlarının yanısıra en olumlu sonuçlar vereceği alanlardan biri etkinlik ve zaman planlaması süreçlerinin iyileştirilmesi olacaktır. Yıllık planlama ve onay mekanizması sayesinde bürokrasinin azalması, etkinliklerin yılbaşında öngörülmesi ile hazırlıkların daha uzun bir süreye yayılması, faaliyetlerin gerçekleşmesinde daha fazla paydaştan (topluluklar vb.) katkı alınmasına imkan tanıyacak bir zaman kazandırması, faaliyetlerin birçoğunun büyük eforlar sarfedilerek son dakikada hazırlanmasının getirdiği yorgunluk nedeniyle deneyimli öğrencilerin topluluk ile ilişkisinin kısa sürmesinden kaynaklanan yetişmiş insan gücü kaybını azaltması, çalışmaların yalnızca uygulama değil, izleme-değerlendirme-rapor ve paylaşma gibi aşamalarına da zamanla katkı yapması beklenmektedir.

Toplulukların faaliyetlerini proje bazlı olarak yürütmeleri ve buna göre planlama ve takip mekanizmaları geliştirmeleri de verimliliği arttıracak faktörler arasında görülmektedir. Yine kurumsallaşmanın getireceği bir başka olumlu sonucun kuşaklar arası bilgi ve deneyim aktarımı olacağı öngörülmektedir. Daha kurumsal bir yönetim anlayışı ve planlama süreci, bilgi, deneyim ve ilişkilerin de daha kurumsal olarak bir sonraki yönetici gruba aktarılmasını sağlayacaktır.

Topluluk yönetimlerinde görev alan öğrencilerin doğal bir yönetim becerisi ile bu kaynakları kısıtlı, esnek ve informal yapıları yönetebileceğini düşünmek gerçekçi değildir. Topluluk yönetimlerinin öngörülen kurumsal süreçlere adaptasyonunun sağlanması; zaman, finans ve en önemlisi insan kaynakları kısıtlı örgütlerde çalışır ve yönetirken dikkat edilmesi gereken bilgilerin paylaşılması; etkinlik yerine proje ve süreç bazlı bir yönetim pratiğinin geliştirilmesi için oldukça önemli olan bir başka öneri de topluluklarda yönetim görevi alacak öğrencilere yönelik bir eğitim sistemi oluşturulmasıdır. Bir tür topluluk yöneticiliği temel eğitimi olarak adlandırılabilir bu programın akran eğitimi biçiminde planlanması ve İşletme Topluluğu vb. konu ile ilgili topluluklara ve ilgili akademik bölümlere yürütücülük sorumluluğunun verilmesi pekâlâ mümkündür.

- **Topluluklar ve Üniversite Yönetimi Arasındaki İlişkiler**

Üniversite yönetimlerinin topluluklarla ilişkisinde en temel değişmesi gereken husus öğrenci topluluklarının üniversite yönetimi zihninde nasıl tanımlandığıdır. Ülkemizdeki genel perspektif, toplulukları, öğrencilerin boş zaman aktiviteleri yaptıkları etkinlik temelli yapılar olarak görme yaklaşımıdır. Kuşkusuz ilk değişmesi gereken şey de budur. Topluluklar üniversitelerin stratejik planları içinde yer alan öğrencilerin öz örgütlenme unsurları olarak yeniden tanımlanmalıdır. Toplulukları yalnızca çalıştıkları alanla ilişkili gören sığ bakış açısını aşmak, üniversitenin uzun vadeli gelişim planlarının ana unsurlarından biri, öğrencilerin de

kendi karar ve katılım süreçleri doğrultusunda farklı toplumsal konulara ve önceliklere yönelik çalışma yaptıkları örgütlenmeler olarak görmek en temel önermelerden biridir.

Toplulukların stratejik bir unsur haline gelmesi için önemli bir başka nokta, üniversite yönetimlerinin topluluklar ile ilişkilerini onların faaliyet çerçevelerini düzenleyen ve denetleyen bir idari uygulama alanı olarak görmekten vazgeçmeleri, bunun yerine üniversite ve toplumun gelişimine katkı yapan bu öğrenci enerjisinin alanını genişletme ve derinleştirmesine destek olunan bir paydaş ilişkisine çevirmesidir.

Toplulukların etkinlik ve verimliliklerinin artmasının tüm birey ve kurumlar için olumlu sonuçlar doğuracağı kabulünden yola çıkıldığında, üniversite yönetimleri için toplulukların faaliyet alanı bir denetleme değil, görev alanı haline gelmektedir. Böyle bir yaklaşımın temel sonucu, üniversite yönetimlerinin topluluklarla dikey hiyerarşik, izin ve onay süreçlerinden ibaret bir ilişki yürütmesi yerine, toplulukların çalışmalarını güçlendirme perspektifi içeren bir paydaş ilişkisi kurulmasıdır. Bunun bir adımı, toplulukların bir tür ortak yönetim biçimine kavuşturulmasını sağlayacak Topluluklar Konseyi benzeri bir yapı kurulması olabilir. Konsey, üniversite yönetimi ve ilgili diğer üniversite içi paydaşlar ile topluluklar arasında eşgüdüm sağlama; toplulukların performanslarının gelişimine yönelik çalışmalar yapma gibi görevleri yerine getirecektir. Üniversite bütçesinden topluluklara aktarılacak kaynak, üniversite içi diğer kaynakların kullanımına ilişkin konular, toplumsal ve akademik olarak üniversitenin öncelikleri doğrultusunda topluluklar ile eşgüdüm, topluluklardan sorumlu/ilişkili idari yapılara ilişkin konular, toplulukların kaynak-performans analizleri, öğrencilerin topluluklara katılım süreçleri, Öğrenci Konseyi ile ilişkiler gibi başlıklar çalışma alanları arasında sayılabilir. Böylesi bir yapılanma, her topluluğun üniversite yönetiminin karşısında tek olmaktan kaynaklanan görece zayıf pozisyonunun değişmesine; yönetimler ile öğrenci toplulukları arasındaki sosyal ve siyasi görüş farklılıklarından kaynaklanan olumsuzluklar ve olası baskıların önlenmesine; farklı öğrenci yapılanmaları arasındaki işbirliğinin artmasına katkı yapabilecektir.

Topluluk bütçelerinin her yılın başında açık ve net olarak belirlenmesi, buna ek olarak sponsor olanaklarının topluluklara ulaşmasında üniversitelerin kolaylaştırıcı rol oynaması, hazırlanacak hibe başvurusu vb. konularda proje ofisleri aracılığıyla yardım edilmesi, mali konulara ilişkin öneriler arasındadır. Bunun yanısıra üniversite yönetimlerinin topluluklara yönelik belli bir döneme/yıla özgü faaliyet çağrısı yapması da düşünülmelidir. Örneğin, Üniversitenin 50. Kuruluş Yılı Dönümü, Dünya Gönüllüler Yılı, Yoksullukla Mücadele, Kadına Karşı Şiddet vb. dönemsel ve tematik alanlarda ek faaliyet teklifleri almak ve bunları ayrı bir fonla değerlendirmek, toplulukların konu ile ilgili gerçekleştirecekleri çalışmaları arttırabilir ve üniversite içinde hedeflenen konuya ilişkin daha fazla sayıda aktörün katılımıyla çalışmalar yapmak mümkün olabilir.

Mevcut durumda topluluklarının işleyişini zorlaştıran bürokratik engellerin aşılabilmesi amacıyla, sivil toplum ve gönüllülük gibi konulardaki gelişmeleri izleyen yeterli sayıda personele sahip sadece topluluklardan sorumlu bir birim kurulması, topluluk çalışmalarına ilişkin bürokrasinin azaltılması amacıyla faaliyet onaylarının dönemlik/yıllık bazda alınması, topluluklara ilişkin bazı konuların onay süreçlerinden çıkarılması ve topluluklara yetki devri yapılması çalışma biçimine yönelik öneriler arasında sayılabilir.

Toplulukların daha esnek ve özerk bir yapı içinde çalışması etkin ve demokratik bir yönetim açısından ne kadar önemli ise, öğrencilere yönelik önemli bir kamusal kaynak kullanan, öğrencilerin zaman ve emeklerini verdikleri bu yapıların belirli kurallar çerçevesinde denetlenmesi de o kadar önemlidir. Kuruluş amacı doğrultusunda faaliyetlerini ne kadar başarıyla yerine getirdiğini, bütçesini ne kadar etkin ve mali prosedürlere uygun kullandığını, öğrencilerin katılımlarına ilişkin süreçleri nasıl yürüttüğünü izlemek, denetlemek ve raporlamak öğrencilerin çıkarları açısından önem taşımaktadır. Topluluk temsilcileri, akademisyenler ve kurulacak topluluklardan sorumlu birim temsilcilerinin oluşturacağı bir İzleme-Değerlendirme Kurulu, bağımsız bir değerlendirme süreci ile bir yandan faaliyetlerin verimliliğine ilişkin çalışmalar yaparken, diğer yandan toplulukların gelişimine katkı yapabilir. Bağımsız bir kurul raporu, toplulukların bütçeden aldıkları pay ve diğer kaynak kullanımında hakkaniyetli bir bölüşüm için de temel teşkil edecektir.

Üniversitelerde geçmişte önemli çalışmalar yapmış, ancak halen aynı çizgiyi sürdürmeyen öğrenci topluluklarının varlığı bilinen bir gerçekliktir. Bu tür değerlendirmeler, isim değil, verimlilik üzerinden bir analizin yapılmasını ve kaynakların buna göre dağıtımını sağlayacaktır. Halen topluluklarının performansları bilimsel bir biçimde ele alınmamakta, yılsonunda hazırlanan etkinlik raporlarından ibaret kalmaktadır. Bu kapsamda sağlıklı bir değerlendirme çerçevesinin ilgili akademik bölümlerin de katkısı ile kurulması zorunludur. Yapılan etkinlik, harcanan kaynak, ulaşılan hedef kitle, yaratılan etki, toplumsal sorun ve konulara yönelik ortaya konan çıktı gibi farklı parametreleri birlikte değerlendiren bir izleme-değerlendirme sistemi kurulması, İzleme-Değerlendirme Kurulu ile birlikte bu alanda yapılması gereken en temel iki adımdan biridir.

Öğrenci topluluklarının teknik altyapısının geliştirilmesi ve başta mekân olmak üzere çalışma koşullarının iyileştirilmesi ihtiyacı öğrenciler tarafından sıkça dile getirilmektedir. Özellikle mekân konusunda, üniversitenin koşullarına göre tam zamanlı olarak kullanılmayan odaların dönüşümlü olarak topluluklara tahsis edilmesi ya da toplulukların birlikte çalışma pratiğine de katkı yapacak bir topluluklar merkezi yapılması önerilmektedir.

Topluluk çalışmalarının öğrencilerin gözünde daha da değerli bir konuma gelmesi için, bu yönde olumlu hizmetler veren öğrencilerin üniversite kamuoyu huzurunda takdir edilmesi ve ödüllendirilmesi önerilmektedir. Öğrencilerin mezun olduklarında okul performanslarını değerlendiren tek somut çıktı mezuniyet derecesi olmamalıdır. Mezuniyet notları kuşkusuz akademik öğrenme açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir, ancak mezuniyet sonrasında profesyonel yaşamlarında başarılı olmalarını sağlayacak iletişim, takım çalışması, liderlik, proje yönetimi, bürokrasi ve diğer kurumlar ile ilişki yönetimi gibi becerilerin hemen hiçbiri ders kapsamında edinilememektedir. Bu nedenle, akademik performans kadar toplumsal performansı da değerlendiren, öğrencileri bu alanda çalışma yapmaya yönelten sertifika ve ödül mekanizmaları gibi uygulamalara da ihtiyaç vardır. Başarılı çalışmalar yapan öğrencilerin, üniversite içindeki sosyal kampanyaların yüzü ve temsilcisi haline getirilmesi, üniversitenin iç ve dış iletişim mecralarında yer verilmesi, gerçekleştirdikleri toplumsal çalışmalara ilişkin alanlarda kısa süreli yurtdışı kampları, bilimsel etkinlikler, çalışma ziyareti vb. desteklerle güçlendirilmeleri gibi yeni mekanizmalar düşünülebilir.

- **Topluluk Akademik Danışmanları**

Sorunlar bölümünde ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, artık birer yetişkin olan ve ülkenin geleceğinde söz sahibi olan gençleri bir tür yetişkin vesayeti altına sokan, toplulukların yönetiminde akademisyenlere bir tür fahri başkanlık pozisyonu oluşturarak toplulukta hangi öğrencilerin olup olamayacağına kadar söz hakkı doğuran akademik danışmanlık mekanizmasına tamamen son vermek gereklidir.

Topluluk çalışmalarını izleyen, gözeten, onay veren bir akademik danışmanlık pozisyonu olmamalıdır. Akademisyenlerin rolü, yalnızca toplulukların çalıştıkları alanlarda öğrencilerin ihtiyaç duydukları ve de kendilerinden talep edilen bir uzmanlık desteğini vermekle sınırlı olmalıdır.

Her topluluk, akademisyenlerin yanısıra, kendi çalışma alanları ile ilgili üniversite ve akademik hayatın dışından bireylerin de yer aldığı bir Danışma Kurulu kurabilmelidirler. Örneğin, bir Şiir Topluluğu kendi yerelindekinden başlamak üzere bir şairi, önemli bir araştırmacıyı, yayıncıyı, şiir çevirmenini bu kurula davet edebilmeli ve uzmanlıklardan yararlanabilmelidir.

- **Topluluk Faaliyet Alanları**

Toplulukların kendi faaliyet alanlarında yalnızca etkinlik bazlı işler gerçekleştiren değil, çalışma alanına bütünlüklü bir biçimde yaklaşarak bilgi ve çözüm üreten, ilgilendiği konuyu üniversite içinde ve dışında ilgili paydaşlarla farklı boyutlarda ele alabilen yapılar olabilmeleri oldukça önemlidir.

Kurumsallaşma önerileri altındaki gelişmelerin sağlanması, toplulukların bu tür bir stratejik yönetim yaklaşımını benimsemeleri için önemli bir adım olacaktır. Kuşkusuz bu bir süreçtir ve sadece öğrenci topluluklarında değil, ülkemizdeki diğer sosyal aktörlerde de görülen etkinlik bazlı düşünme alışkanlığını değiştirmek kolay olmayacaktır. Öğrenci topluluklarının yıllık planlama ve bütçeleme yöntemine geçmesinin sağlanması, süreci planlarken çok boyutlu düşüncelerine ve uygulamada daha fazla aktörle paydaş ilişkisi kurmalarına katkı yapacaktır.

Faaliyet alanlarıyla ilgili bir diğer önemli nokta program ve etkinlik arasındaki farkların topluluklarda iyi anlaşılmasının sağlanmasıdır. Düzenli ve benzer bir dizi etkinlik içeren program yaklaşımı sürdürülebilirlik ve etkililik açısından tek seferlik etkinliklerden daha etkili olabilmektedir. Üniversite yönetimleri, topluluklara yeni program geliştirmeleri yönünde çağrılarda bulunarak, hem toplulukların daha uzun vadeli planlama yapma sürecini hızlandırabilir, hem de sürdürülebilirlik için çalışmalar başlatmalarını sağlayabilir.

Öğrenci topluluklarının bu başlık altında geliştirmek zorunda oldukları bir başka konu özellikle öğrencilerin dışında hizmet götürülen hedef kitle ile olan ilişkilidir. Bir hedef kitleye yönelik topluluk faaliyetlerinin ihtiyaç ve kaynak analizinden başlayarak tüm aşamalarının kurgulandığı bir proje olarak uygulanması; bu kapsamda hedef kitlenin ihtiyaç, beklenti ve isteklerinin proje geliştirme sürecine mutlaka dâhil edilmesi gerekmektedir. Birileri için değil, birileri ile birlikte çalışma yaklaşımı olarak özetlenebilecek bu tutum topluluk çalışmalarının ana eksenine haline gelmeli; üniversiteden dışarıya program pompalanan değil, üniversite içindeki paydaşların ilgili hedef kitle ile birlikte çalışarak geliştirdiği programlar gerçekleştirilmelidir.

- **Topluluklar Arası İlişkiler**

Toplulukların çalışma alanlarından bağımsız olarak topluluk olmaktan gelen ortak sorunları vardır ve bu sorunların çözülmesi için daha fazla işbirliği içinde olmaları gereklidir. Üstelik bu ortaklık, yalnızca kendi üniversiteleri içindeki topluluklar ile de sınırlı değildir. Toplulukların kendi üniversiteleri içindeki diğer topluluklarla örgütsel, diğer üniversitelerde bulunan topluluklar ve buldukları bölgede belli temalarda çalışan gruplarla ve yapılarla tematik paydaşlıkları vardır. Bu nedenle, toplulukların yapmaları gereken ana çalışmalardan biri bu üç farklı boyutta olası paydaşları belirlemek ve işbirliği çerçeveleri oluşturmak olarak önerilmektedir. Örneğin, bir satranç kulübünün üniversitedeki diğer topluluklarla bütçe, izinler, mekân, öğrenci katılımı, etkinlik takvimi vb. genel topluluk konuları, diğer üniversitelerdeki satranç toplulukları ile satranç etkinlikleri, ortaklık fırsatları, iyi uygulamaların paylaşılması, kamuoyu oluşturulması, diğer genel tüm topluluklara özgü sorunlar vb. konular, bölgelerindeki diğer satranç grupları ve sivil toplum örgütleri ile yerel olarak satrancın geliştirilmesi, yasal sorunlar, farkındalık çalışmaları, yerel otoritelerle ilişkiler, ortak etkinliklere yönelik fırsatlar vb. gibi konularda ortak çalışmalar ve işbirlikleri yürütmesi mümkündür. Yapılacak paydaş analizi beraberinde bağış vb. önemli kaynakların sağlanması için fırsatlar da yaratabilmektedir.

Üniversite içindeki toplulukların bir tür ortak yönetim biçimine kavuşturulmasını sağlayacak Topluluklar Konseyi toplulukların ortak bir ses oluşturması için önemli bir enstrüman olarak önerilmektedir. Olası çalışma alanları, “Topluluklar ve Üniversite Yönetimleri” bölümünde aktarılan bu yapı toplulukların sınırlı kaynaklarını biraraya getirerek daha etkin faaliyetler yapmalarına da fırsat verebilir. Özellikle topluluklar arası hizmet değiş-tokuşu sağlayacak bir platform oluşturması bakımından da önem taşımaktadır.

Bir topluluk içinde bulunmayan bir bilgi, beceri, kapasite ya da altyapının diğer bir topluluk tarafından –üstelik daha kaliteli ve uygun bir maliyetle– sağlanması mümkündür. Toplulukların çalışmalarını planlarken gerekli kaynakları arama sürecine diğer topluluklardan başlaması ve faaliyetleri mümkün olduğunca çok ortaklı bir hale getirmesi gereklidir. Bu noktada üniversite yönetimleri, birkaç topluluğun birlikte yapacakları etkinlik ve programlara daha fazla kaynak ayırarak, toplulukların birlikte çalışma pratiği geliştirmesini sağlayabilir.

- **Topluluklar ve Öğrenciler Arası İlişkiler**

Toplulukların kendilerini üniversite öğrencilerine tanıtmak amacıyla daha fazla çaba göstermeleri ve planlama yapmaları üye sayılarını arttırmak açısından önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda toplulukların dönem başlarında stant çalışmalarına yer vermeleri, tanıtıcı broşürler hazırlamaları, web sitelerini etkin bir tanıtım aracı olarak kullanmaları, üniversite yönetimi ile işbirliği yaparak ders seçim döneminde kulüpler ile ilgili bilgilendirmenin ders seçme sisteminde yer almasını sağlamaları ve topluluk faaliyetlerinin yerel ve ulusal basında duyulmasını sağlamaları önerilmektedir. Bu görece klasik ancak gerekli tanıtım yöntemlerini uygulamaya başlamadan önce öğrencilerin ilgisini çekecek faaliyetler düzenlemek de tanıtım çalışmalarına ilgi çekmesi açısından yararlı olabilecektir.

Katılım süreçlerinin güçlendirilmesi, topluluklar için en temel sürdürülebilirlik hedeflerinden biridir. Demokratik katılım süreçlerine sahip olmayan topluluklar öğrencilerin sürece yabancılaşarak topluluktan uzaklaşmasına ya da hiç girmemesine neden olmaktadır. Özellikle yeni gelenleri hemen kucaklayan, onları aşırı zorlamadan ve gözünü korkutmadan çalışmalara dâhil eden, akıllarında bulunan sorunları giderecek ve topluluğa ilişkin temel bazı bilgi/becerilerle donatacak kısa oryantasyon programları geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Bazı üniversitelerde topluluklara üyelik için ücret ödenmesi, öğrencilerin üyelikleri önünde engel olmakta olup toplulukların demokratik katılım ve karar mekanizmaları üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır. Asıl hedefin öğrencileri daha fazla gönüllülük ve sosyal sorumluluk çalışmalarına çekmek olduğu düşünülerek, bu uygulamaya ivedilikle son vermek gereklidir.

Toplulukların süreç ve faaliyetlerini sürekli geliştirmeleri bir zorunluluktur. Daha fazla katılım ve insan kaynağı için, yapılan çalışmaların öğrencilere gerekli, anlamlı, ilgi çekici gelmesi gereklidir. Öğrenci topluluklarının yalnızca dijital çağ öncesi faaliyet biçimleri (panel, seminer, sempozyum vb.) ile değil; yenilikçi etkinlik ve gönüllülük biçimleri ile çalışmalarını gerçekleştirmeleri gereklidir. Özellikle sosyal medya araçlarından da yararlanarak sürekli bir iletişim ve etkileşim içeren çalışmalar yapmak yararlı olacaktır.

Öğrenci Konseyi

• Demokratik Katılım

Öğrenci konseylerine ilişkin en öncelikli konulardan biri seçim ve temsil yapısının demokratikleşmesi olarak görülmektedir. Bu kapsamda,

- Seçim haftasının üniversite tarafından yeterli süre önceden öğrencilere duyurulması,
- Aday olmak isteyen öğrencilere belirli bir süre tanınması,
- Adayların kendilerini tanıtılabilmeleri için interaktif bir platform oluşturulması,
- Adayların ortak toplantılarda biraraya getirilerek öğrencilerin kendilerini daha iyi tanınması için ortam sağlanması,
- Seçimlerin her türlü politik, akademik ve idari baskıdan uzak yapılması için gereken tüm tedbirlerin alınması,
- Açık oyla ya da akademisyenlerin doğrudan yönlendirmesi ile ders sırasında sınıf temsilcisi seçme uygulamalarına izin verilmemesi,
- Delege sistemini içeren bir seçim sistemi yerine farklı düzeyler (bölüm, fakülte, okul) için tüm öğrencilerin oy kullandığı bir seçim sistemine geçilmesi,
- Öğrencilerin kendi görüşlerine yakın öğrencilerle ortak bir program çerçevesinde aday olabilmesi, propaganda yapabilmesi,
- Seçim için konulan not ortalaması ve azami yıl ölçütlerinin kaldırılması, seçim için tek ölçütün öğrenci olmak olarak sadeleştirilmesi,
- Konsey seçimlerinde cinsiyet dağılımına ve engelli öğrencilerin temsiline dikkat edilmesi, bu doğrultuda pozitif ayrımcılık yaparak kota konulması,
- Konsey Başkanlığı'nın bir kadın ve bir erkekten oluşan Eşbaşkanlık Sistemi ile yürütülmesi,
- Öğrenci Konseyi Eşbaşkanları'nın doğrudan öğrenciler tarafından seçilmesi,

- Temsiliyeti sağlamak amacıyla seçim sisteminde salt çoğunluk sağlanması, bu amaçla öğrencilerin katılımını arttırmak üzere teşvik edici önlemler alınması,
- Öğrenci Konseyi Yönetmeliği'nin demokratik katılım ilkeleri gözetilerek ve öğrenci örgütlenmesini kolaylaştıracak şekilde öğrencilerin katılımıyla düzenlenmesi önerilmektedir.

Seçim sonrasında yapılacak çalışmalarda da öğrencilerin bilgilendirilmesi ve kararlara katılımın sağlanması için alınabilecek önlemler şunlardır:

- Öğrenci Konseyi'nde yer alan her düzeydeki seçilmiş temsilcileri tanıtan bir platform oluşturulması,
- Seçilen temsilciler ile öğrenciler arasında bir iletişim fırsatı yaratılması,
- Dönem dönem bölüm ve fakülteler düzeyinde Konsey temsilcileri ile öğrencilerin biraraya geldiği bilgilendirme ve paylaşım toplantıları düzenlenmesi,
- Öğrenci konseylerinin yetki ve sorumlulukları öğrenciler tarafından bilinirliğini arttırmak üzere materyaller hazırlanması, Konsey tarafından öğrencilere yönelik bilgilendirme toplantıları vb. faaliyetler gerçekleştirilmesi,
- Konsey toplantı gündemlerinin önceden öğrenciler ile paylaşılması,
- Öğrenci Konseyi toplantılarının web ortamı üzerinden canlı yayınlanması,
- Alınan tüm kararların, kabul edilen/edilmeyen tüm önerilerin, ilgili toplantı notlarının öğrencilerin kişisel e-posta adreslerine gönderilmesi ve Konsey iletişim mecralarında paylaşılması,
- Bazı özel durumlarda öğrencilere çağrıda bulunarak sınıflar düzeyinde tartışma olanakları yaratılması ve/veya üniversite çapında kamuoyu yoklaması yapılması,
- Öğrencilerin kararlara doğrudan katılımının sağlanması, öğrencilerin belirli konularda bir araya gelerek aldıkları kararların Konsey tarafından yürütülmesi ve takibi,
- Öğrencilerin ilgili temsilcilere gerek olmaksızın bireysel olarak da doğrudan Konsey'e gündem önerebilmesi,
- Topluluk temsilcileri ile Konsey temsilcilerinin dönem dönem biraraya gelerek ortak konuları ve sorunları ele alması,
- Öğrenciler için paylaşım alanları ve interaktif networklar kurulması,
- Konsey çalışma usullerine ilişkin tüm mevzuatın internet üzerinden paylaşılması,
- Konsey bütçesinin, yapılan harcamaların ve planlanan faaliyetlere ilişkin mali öngörülerin internet üzerinden paylaşılması,
- Konsey faaliyet programının en az 1 ay önceden duyurulması ve sürekli güncellenmesi yapılan öneriler arasındadır.

• Öğrenci Konseyinin Yetki ve Sorumlulukları

Öğrenci Konseylerinin yetki ve sorumlulukları kapsamlı bir çalışma ile tartışılmalı, özellikle diğer ülkelerdeki uygulamalar da gözönüne alınarak revize edilmelidir. Bu kapsamda:

- Öğrenci Konseyi'nin Üniversite Senatosu'ndaki yeri ve ağırlığı artırılması; Konsey Eşbaşkanları'nın, Üniversite Senatosu'nun doğal üyesi olarak söz ve oy haklarının olması,
- Senato üye sayısı 20'den fazla olan üniversitelerde, öğrenci temsilcisi oranı %10'un altında olmayacak şekilde Öğrenci Konseyi temsilinin orantısal olarak artırılması

- İlgili öğrenci temsilcilerinin, Fakülte, Enstitü ve Yüksekokul Yönetim Kurulları'nda da yer alması,
 - Öğrencilere dair bazı hizmet, uygulama ve karar süreçlerinin doğrudan Öğrenci Konseyi'nin yetkisine devredilmesi, Konseyin öğrenciler ile iletişim ve etkileşim içinde bu süreçleri yürütmesi,
 - Öğrenci Konseyi Bütçesi, Öğrenci Toplulukları Bütçesi, öğrenci hizmetlerine yönelik fiyat ve kuralların belirlenmesine ilişkin karar süreçlerinde Konsey'in değerlendirme sunmasının ve ilgili karar odaklarında tartışılmasının sağlanması,
 - Öğrenci Konseyi ile Öğrenci Toplulukları Konseyi arasında düzenli toplantılar gerçekleştirilmesi,
 - Öğrenci Konseylerinin diğer üniversitelerdeki konseyler ile daha yakın ilişkide bulunacak olanaklara sahip olması, bu çerçevede, üniversite gençliğini genel olarak ilgilendiren konularda ortak yapılar ve çalışma grupları oluşturulmasının sağlanması
- **Öğrenci Konseyi ve Üniversite Yönetimi İlişkisi**

Üniversite Yönetimlerinin tıpkı öğrenci toplulukları ile olduğu gibi Öğrenci Konseyleri ile ilgili bakış açısını geliştirmesi öncelikli bir hedef olarak değerlendirilmektedir. Üniversite yönetimleri, öğrenci örgütlenmesini salt bir hak ve temsil gereği olarak görmemeli; yetişmelerine katkı verdikleri kamu yöneticileri, mühendisler, sosyal bilimciler ve bir dizi farklı meslek grubunun demokratik örgütlenme ve karar pratiklerini geliştirdikleri bir öğrenme ortamı olarak algılamalıdır.

Öğrenci Konseyleri, öğrencilerin kendi sorunlarına, çözümlerine, örgütlülüklerine, temsillerine yönelik bir karar ve katılım sürecidir. Konseylerin iyi çalışması, üniversite yönetimlerinin Konseyleri algılama ve çalışma biçimleriyle de doğrudan ilişkilidir. Öğrenci Konseyleri'ni üniversitelerin asli unsuru olan öğrencilerin temsilcisi olarak temel bir paydaş olarak görmek, aradaki her tür fikir ve eylem ayrılığına rağmen değiştirilemez bir unsur olarak kabul etmek, tüm karar ve uygulamalarda sürece dâhil etmek, çağdaş üniversite yönetimlerinin vazgeçilmez niteliklerinden biridir. Günümüzde yönetim kavramı öne çıkmakta, bir karar odağının belirlediği süreç ve uygulamalardan etkilenecek kesimlerin tamamının katılımcı demokrasi uygulamaları kapsamında sürece dâhil edilmesi ilkesi benimsenmektedir. Üniversite Yönetimleri ile seçilen Öğrenci Konseyi arasındaki ilişki ve işbirliği bir standarda bağlanmalıdır. Seçimle gelen her iki grup arasındaki politik farklılıklar, işbirliğinin kalitesinin azalmasına neden olmamalıdır. Gerek yönetim gerekse öğrencilerin karar ve iletişim süreçleri yazılı hale getirilmiş prosedürlerle yürütülmelidir. Konseyin yetki ve sorumlulukları mevcut yönetimin siyasal tercihlerine göre değişmemeli/değiştirilmemelidir.

Üniversite Yönetimi ve Konsey arasındaki politik yakınlıklar da bu görüşlere uzak kesimlerin taleplerinin dışlanmasına ve baskı görmesine yol açmamalıdır. Bu kapsamda, Öğrenci Konseyi bireysel olarak öğrencilerin haklarını savunan bir pozisyonda konumlanmalı ancak öğrencilerin hakları üzerinde son sözü söyleyen bir pozisyona gelmemelidir. Örneğin, kampüs içinde farklı sosyal grupların temsil ve görünürlüklerini azaltmak, öğrenci topluluklarının kuruluş ve işleyişlerine müdahale etmek, kendisi dışındaki siyasal grupların varlığı ve faaliyetlerine yönelik baskıcı bir ortam oluşturmak gibi yaklaşımlar, öğrenci konseylerinin doğal yetki sınırları içinde

yorumlanamazlar. Öğrenci Konseyleri, yasaklama değil, öğrenci hak ve özgürlüklerini geliştirmek perspektifi ile çalışmalarını sürdürmeli, ilgili mekanizma da buna göre kurulmalıdır.

Toplumsal Duyarlılık Projeleri Dersi (TDP)

• Dersin Yapısına İlişkin Problemler

Toplumsal Duyarlılık Projelerine yönelik olarak ilk ve büyük problem dersin çok fazla sayıda öğrenci tarafından alınıyor olmasından kaynaklanan lojistik sorunlardır. Bu kadar çok sayıda öğrencinin aynı dersi alması, proje hazırlama ve bağımsız bir çalışma yürütme konusundaki deneyimsizlikleri, gönüllü çalışma yapabilecekleri kurumların azlığı, öğretim üyelerinin kendileri adına proje belirlemelerinin yarattığı olumsuzluk dersin lojistik sisteminin kurgulanmasını ön plana taşımaktadır. Bu kapsamda yapılacak şeyler şunlardır:

- Uygulama açısından bakıldığında, bu dersi alan öğrencilerin çok farklı bölümlerden olması (Doğuş Üniversitesi) ya da aynı sınıftaki öğrencilerin birlikte alması (Gaziantep Üniversitesi) gibi farklı modeller vardır. Ancak hangi model seçilirse seçilsin, öncelikle dersin binlerce öğrenci tarafından alınan temel bir ders olduğu kabulü ile üniversite içinde bazı önceliklerin tanınması gerekmektedir.
- Dersin kavramsal ve uygulamalı bölümlerden oluşan iki ayrı bölüm olarak kurgulanması ve ders içeriğinin hazırlanması önerilmektedir.
- Kavramsal bölümün ilk aşamasında, gönüllülük, sivil toplum, sosyal girişimcilik gibi konularda büyük öğrenci gruplarının aynı anda seminer aldığı; STK sunumlarına katıldığı bir dönem başlangıcı ile öğrencilerin bu kavramlarla tanıştırılması öngörülmektedir.
- İkinci aşamada, proje geliştirme ve uygulama becerilerinin geliştirileceği bir sınıf içi eğitim süreci izlenerek, öğrencilerin gönüllülük süreçlerinde ihtiyaç duyacakları proje yönetimi becerilerini kazanmaları amaçlanmalıdır.
- Kavramsal bölümün ardından gönüllülük sürecinin gerçekleştirileceği süreç gelmektedir. Burada asıl kritik nokta öğrencilerin tercih ettikleri ve önem verdikleri bir konuda gönüllülük yapmasına olanak tanınmasıdır. Öğretim üyelerinin ortak grup projesi belirleyerek öğrencileri doğrudan dâhil etmesi uygulamasına son verilmelidir.
- Bu kapsamda iki farklı yöntem uygulanabilir. Bunlardan birincisi, mevcut yapıda akademik danışmanın birlikte çalıştığı öğrencilerle proje fikirlerini tartışması ve aynı sınıfta farklı projeler yürütülebilmesine olanak sağlaması, diğeri ise tüm projelere yönelik bir veritabanı oluşturulması ve öğrencilerin bu veri tabanından kendilerine uygun olan projeyi seçebilmesidir. Her iki yöntem de hem öğrencilerin yapılacak çalışmaya ilişkin motivasyonlarını arttıracak hem de kendi çalışmak istedikleri alanda mevcut bilgi ve deneyimlerini aktarmalarını ve bu potansiyeli geliştirme olanağı bulmalarını sağlayacaktır.

İkinci önemli nokta dersin nesnel bir ölçme-değerlendirme sistemi ile değerlendirilmesidir. Bu kapsamda:

- Derse yönelik öğrenme hedeflerinin, edinilecek bilgi ve becerilerin standartları ile birlikte belirlenmesi
- “Kavramsal derslere ve sunumlara katılmak; proje eğitimi almak ve bir örnek proje taslağı hazırlamak; uygulama projesini üzerinde anlaşılan amaç, hedefler, etkinlikler ve sonuçlara

ulaşacak şekilde gerçekleştirmek” gibi nesnel değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasına olanak sağlayan bir sistem oluşturulması,

- Bu değerlendirme sistemine uygun olmayan çalışmalara ve projelere yönelik nicel değerlendirme yöntemlerinden de yararlanan alternatif bir sistem belirlenmesi,
- Not modellerinin, uygulama örnekleri ile birlikte akademisyenler ile paylaşılması ve ders kapsamında tüm akademisyenlerin kullandığı ortak bir not sistemi kullanılmasının sağlanması,
- Değerlendirmenin bir bölümünün öğrencilerin birbirlerini değerlendirebilecekleri mekanizmalar oluşturularak yapılabilmesi, gibi öneriler dile getirilmektedir.

• Akademik Danışmanlar

TDP Dersleri, ister sınıf bazlı küçük gruplar halinde ister daha az sayıda büyük gruplar halinde uygulansın sürecin en temel bileşenlerinden biri grup koordinatörleri ve/veya akademik danışmanlardır. Farklı TDP modellerinden birinde karma bir grup koordinatörleri sistemi kullanılmakta olup, bu dersi daha önce almış, STÖ’lerde gönüllülük deneyimi olan yüksek lisans ve 4. sınıf öğrencileri ile işbirliği yapılan paydaşların temsilcileri ve akademisyenler koordinatör olarak görev yapabilmektedirler. Diğer sistemde ise bu görev sadece üniversite öğretim üyeleri tarafından yürütülmektedir. Ancak bu noktada çok sayıda akademisyene ihtiyaç duyulduğundan dersin sahiplenilmesi noktasından sorunlar yaşanabilmektedir.

Akademik danışmanların toplumsal duyarlılık çalışmalarına verdiği önem ve gösterdiği özen gönüllü çalışmaların çıktısını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, TDP Derslerinde yer alacak akademik danışmanların gönüllülük esasına göre belirlenmesi önemlidir. Dersi vermeye gönüllü olmayan ancak çeşitli nedenlerle vermek zorunda kalmış öğretim üyeleri ile yapılan projeler ve gönüllülük çalışmaları olumlu sonuçlar vermemektedir. Bu kapsamda, yalnızca öğrencilerin değerlendirildiği değil, akademik danışmanların da değerlendirildiği bir sisteme gereksinim vardır.

Danışmanların proje geliştirme ve uygulama süreçlerine yönelik bilgi, beceri ve deneyimleri de farklılıklar göstermektedir. Bir öğretim üyesinin belirli bir bilim alanındaki deneyimi, toplumsal proje uygulama ve geliştirme konusunda yeterli olmayabilmektedir. Bu nedenle, bu dersi verecek öğretim üyelerinin de bir tür proje yönetimi eğitimi/oryantasyonu olarak adlandırılabilir bir sürece katılmasında yarar vardır.

Dersin kavramsal boyutuna yönelik hazırlanan sunum ve eğitimlere de öğrenciler ile birlikte katılmaları gerek sivil toplum ve gönüllülük alanındaki son durum hakkında bilgilenmeleri gerekse öğrencilerini bu çalışmalara katılmaya motive etmesi açısından önemlidir.

Projelerin ve dönemin tamamlanmasının ardından, akademik danışmanların mümkünse yazılı geri bildirimleri alınmalı, bir grup akademik danışman ile de yüzyüze görüşmeler yapılmalıdır.

• Projeler

Projelerin amacına uygun ve etkin bir şekilde uygulanabilmesi için öğrencilerin ve (gerekliyse akademisyen/koordinatörlerin) öncelikle proje döngüsü yönetimi konusunda eğitim almaları

kavramsal eğitim sürecinin bir parçası olup, gönüllülük uygulamalarının etkili sonuçlar verebilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Bazı üniversitelerde APGEM adı verilen Araştırma Proje Geliştirme Merkezleri bulunmaktadır, bu merkezler proje döngüsü yönetimi eğitimlerinin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda sorumlu birimler olabilirler. Bu proje eğitimi, belli bir süre bu merkezler bünyesinde akademisyenler ve eğitmenler tarafından verilebilir. Ancak uzun vadede, öğrencilerin sayısal çokluğu gözönüne alınarak bir eğitici eğitimi modeli kurulmalı, başta Eğitim Fakültesi olmak üzere sivil toplum alanında deneyimli 4. Sınıf ve yüksek lisans öğrencileri ile gönüllü mezunlardan bir eğitmen havuzu oluşturulmalıdır. Bu tür bir uygulama, zamanında bu çalışmalara katılmış öğrencilerin, mezuniyet sonrası dönemde de üniversiteleri ile bağlantılı kalmasına katkı yapacaktır.

Projelerin yer aldığı bir veri tabanı oluşturulması öğrencilerin seçim sürecine destek olması kadar projelerin takip edilmesi ve kayıt altına alınması açısından da önem taşımaktadır. Bu veri tabanına ek olarak yapılan çalışmaların çıktılarının paylaşılması açısından yılda bir kez proje fuarları düzenlenmesi de önerilmektedir.

Diğer bir önemli nokta da projelerin yalnızca paydaş STK ve kurumlarda uygulanan etkinlik bazlı faaliyetler olarak görülmemesidir. Öğrencilerin üniversite bünyesinde üretilecek akademik projelerde çalışmaları da teşvik edilmeli ve ülke çapında toplumsal sorunlara yönelik bilgi ve çözüm üretme sürecinin bir parçası olmaları sağlanmalıdır.

Son olarak, tüm paydaşların motivasyonunu arttırmaya yönelik olarak:

- Bağımsız bir grup tarafından proje çıktılarının değerlendirilmesi ve yılın başarılı projelerinin ödüllendirilmesi,
 - Başarılı projelerin uygulayıcıları tarafından isteniyorsa daha fazla fon ile devamının sağlanması,
 - Projeleri uygulayan öğrencilerin başarılarının akademisyenleri ile birlikte üniversitenin iletişim mecralarında değerlendirilmesi; gerçekleştirdikleri toplumsal çalışmalara ilişkin alanlarda farklı eğitim ve gelişim fırsatları (kısa süreli yurtiçi ve yurtdışı kampları, bilimsel etkinlikler, çalışma ziyareti vb.) sunulması,
 - Proje süresine destek veren tüm paydaşlara yapılacak bir törenle teşekkür edilmesi, başarılı uygulamalar için ayrıca takdir belgesi sunulması,
- bu alandaki çeşitli öneriler arasındadır.

• Paydaşlar

STÖ'ler, kamu kurumları, belediyeler ve muhtarlıklar; TDP kapsamında yapılan gönüllülük çalışmaları ve toplumsal projelerin uygulamasında ortak olarak yer almaktadırlar. Sayıları binleri bulan öğrencilerin gönüllülük yapacakları bir proje ve kurum ile buluşturulmaları son derece önemlidir. Bu işbirliğinin gelişmesi ve öğrencilerin gönüllülük yapabileceği imkânların çoğaltılabilmesi için bazı öneriler şunlardır:

- TDP sürecinde yer alacak tüm kamu ve sivil toplum örgütlerinin dikkatle belirlenmesi,

- TDP süreci ile ilgili bilginin bu ortaklarla net bir biçimde paylaşılması, mümkünse işbirliği protokolleri imzalanması,
- Sürecin her aşamasında karşılıklı bilgilendirmelerin devam etmesi, düzenli aralıklarla TDP Ofisi tarafından koordinasyon toplantıları yapılması,
- Öğrencileri yönlendirecek STÖ sayısını arttırmak amacıyla, bulunulan ilde olmayan büyük STÖ'lerin ziyaret edilmesi, üniversitenin ve öğrencilerin oluşturduğu potansiyel hakkında bilgi verilmesi, ortak projeler yapılması teklif edilmesi,
- STÖ'lerin rutin gönüllülük faaliyetleri ve projelerinin yanı sıra TDP'nin akışına ve doğasına daha uygun gönüllülük projeleri geliştirmeleri konusunda temas edilmesi, destek teklif edilmesi,
- Yerli STÖ'lerin proje geliştirme, uygulama, kaynak geliştirme, gönüllü yönetimi gibi alanlarda kapasite geliştirmelerini sağlamak amacıyla 3. taraflarla işbirliği içinde eğitim programları hazırlanması,
- Valilik, Belediye, Kamu Kurumları gibi gönüllülük deneyimi STÖ'lere göre daha az olan kurumların TDP kapsamında nasıl bir gönüllülük çalışması yapabileceklerine ilişkin ortak hazırlıklar ve planlama yapılması,
- Sadece bu dış kurumlar değil, üniversite içi diğer merkezler, akademik birimler ve bağlı programlar ile görüşülerek, öğrenciler ile toplumsal araştırmalar, projeler ve uygulamalar yapılması konusunda teklif sunulması,
- Üniversitenin içinde bulunduğu bölgede sunulan tüm gönüllülük fırsatlarının listelenmesi, ilgili kişi ve kurumlarla temasa geçilmesi,
- Öğrencilerin girişimi ile başlatılacak gönüllülük çalışmalarının olabirliğine dikkat çekilmesi, öğrencilerin bu konuda teşvik edilmesi ve gereken konularda teknik destek sağlanması,
- Üniversite'nin kendi yereliyle buluşmasını sağlayacak az sayıda büyük proje geliştirilmesini sağlayarak, öğrencilerin doğrudan burada gönüllülük yapmasına imkân veren yeni bir gönüllülük potansiyeli oluşturulması,
- Süreçte yer alan tüm paydaşlardan sürekli görüş alınması ve düzeltilmesi gereken bir durum karşısında süratle tedbir alınması, sonuçları ile ilgili gerekli bildirim verilmesi,
- Öğrencilerin hizmet verdikleri hedef kitle ile nasıl ilişki kuracaklarına dair bilgilendirilmesi.

- **TDP Ofisi**

Projelerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve öğrencilerin toplumsal sorumluluk bilincini doğru bir şekilde kavrayabilmeleri açısından TPD ofislerinin güçlendirilmeleri büyük önem taşımaktadır. TDP Ofisi'nin konumlanış biçimi çalışmaların başarısı açısından önem taşımaktadır. TDP Ofisleri, TDP Dersi alan öğrencilerin süreçlerini kolaylaştıran bir ortak olarak konumlanmalıdır. Farklı projeler, gönüllülük olanakları, paydaşların çalışma ve gönüllülük koşullarına yönelik bilgilerin paylaşılması; proje ortakları ve paydaşlarla yürütülen çalışmaların çerçevesinin oluşturulması; öğrencilerin gönüllülük imkanlarını arttıracak araştırmalar yapılması, bağlantılar kurulması gibi bir pozisyonlamaya gereksinim vardır. Şirketlerle iş arayanlar arasında aracılık yapan bir iş bulma ajansı gibi, TDP kapsamında gönüllülük yapmak isteyen öğrencilerle onlarla işbirliği yapmak ve gönüllü olarak çalışmak isteyen kurumlar arasında bir kolaylaştırıcılık çizgisi oluşturulmalıdır.

Kuşkusuz burada bazı öğrencilerin gönülsüz olarak süreçte yer almaları, her iki taraf açısından sıkıntılar yaşanmasına, TDP Ofislerinin kendilerine güvenerek programlarını açan STÖ'ler ile bu kurumlarla çeşitli sorunlar yaşayan öğrenciler arasında kalması bu ofislerin en temel problemini oluşturmaktadır. Bu noktada, zorunlu gönüllülük olarak adlandırılabilir bu gönüllülük türüne yönelik tartışmaların derinleştirilmesi ve olası yeni çözümlerin denenmesinde yarar vardır.

TPD Ofisi çalışanlarının donanımları ve sayılarının artırılması, daha etkin bir lojistik planlama yapılması, STÖ'ler ve diğer paydaşlarla yukarıda sayılan çerçevede daha kalıcı ve iyi ilişkiler kurularak süreç içerisinde ortaya çıkan sorunların takibinin sağlanması önemlidir. Son olarak, TDP çalışmaları kapsamında, gerek proje uygulamaları gerekse süreç yönetimine ilişkin üniversite tarafından ofise bir bütçe ayrılması gerekmektedir.

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi (THU)

- **THU Dersi Uygulamaları**

THU ile ilgili sorunlar ve çözümleri birçok açıdan TDP ile benzerlikler göstermektedir. Her ikisi de lojistik olarak yönetilmesi zor, çok sayıda öğrencinin zorunlu bir ders olarak aldığı, bu nedenle de gönüllülük süreçlerine ilişkin sıkıntılar yaşanan derslerdir. Aralarındaki tek fark THU derslerinin sadece Eğitim Fakülteleri için zorunlu olan, kanunla konulmuş bir tür staj dersi olmasıdır.

TDP ile THU arasındaki çok benzer bir yön de paydaş ilişkilerinin nasıl yürütüleceğidir. THU için TDP ile aynı önermeleri yapmak mümkündür. Buna ek olarak THU dersleri de proje yazım ve yönetim süreçlerini içlerinde barındırdığından öğrenci ve akademisyenlerin bu alanda eğitim ve seminerlerle desteklenmesinin önem taşıdığı görülmektedir. Akademik danışmanlar ile ilgili öneriler de büyük oranda aynı özellikler taşımakta, akademisyenlerin gönüllülüğü ve ilgisi THU çıktılarını doğrudan etkilemektedir.

- **THU Dersinin Kapsamı ve Uygulamaları**

THU derslerinin ortaya çıkış amacına uygun olarak öğretmen adaylarının toplumsal sorumluluk bilinçlerini geliştirmenin yanı sıra, mesleki kapasitelerini geliştirmeye yönelik bir boyutu olması da söz konusudur. Bu kapsamda, öğretmen adaylarının staj kapsamında MEB kurumlarında edindikleri formal eğitim deneyimlerine ilaveten, THU kapsamında özellikle non-formal eğitim programları geliştirmeye ve uygulamaya ilişkin bilgi ve deneyim kazanmalarının hedeflenmesi öngörülmektedir.

THU uygulamaları ortak bir çıkış noktası, benzer bir öğrenci profili, genel olarak belirli bir uygulama çerçevesi olan bir programdır. Bu nedenle, bölgesel farklılıklar nedeniyle her üniversitede aynı programı uygulamak mümkün olmasa da belirli bir üniversite içinde standart olarak uygulanan bir müfredat dâhilinde çalışmaların sürdürülmesi mümkündür. Bu durum en azından üniversite içinde programsızlık nedeniyle yapılan standart dışı uygulamaları engellemek için bir adım oluşturacaktır. Bu müfredatın içeriğinin, gösterge ve kazanımlarının, materyallerinin, ölçme değerlendirme uygulamaların geliştirilmesi için üniversite içinde ilgili

akademisyenlerin katılımı ile bir çalıştay düzenlenmesi ve bir komisyon oluşturması tavsiye edilmektedir.

Üniversite Projeleri

Akademisyenler gerek kendi çalışma alanları kapsamında gerekse önemsedikleri sorunların çözümüne katkı yapmak amacıyla, çeşitli toplumsal sorumluluk çalışmalarında yer almaktadırlar. Birçok akademisyen, aktif sorumlu yurttaşlık bilinciyle, STÖ yöneticisi ya da gönüllüsü olarak araştırma, eğitim, savunuculuk, aktivizm ve ağ kurma gibi farklı etkinliklerde bulunmaktadır.

Akademisyenler tarafından bireysel düzeyde sürdürülen bu tür toplumsal araştırmalar ve projelere, birlikte çalıştıkları diğer akademisyenler ve öğrenciler de katılmakta; üniversitelerin sahip olduğu bilimsel bilgi ve insan kaynağı toplumun yararına kullanılmaktadır. Birçoğu herhangi bir ders kapsamında olmayan bu çalışmalar, eğer akademik bir yayına dönüştürülmemişse, çoğunlukla üniversitelerin ilgi alanına girmemektedirler. Toplumsal sorunların çözümünde kritik bir öneme sahip olan akademik bilgilerin üretilmesi çabalarına yönelik olarak üniversitelerin denetleyen değil, belirli kurallar çerçevesinde teşvik veren bir pozisyon almaları önerilmektedir.

Akademisyenlerin kendi inisiyatifleri ile başlattıkları/başlatacakları bu tür projelerin üniversite yönetimi tarafından desteklenmesi, her yıl için bu kapsamda geliştirilecek projelere yönelik belirli bir sayı ve bütçe hedefi açıklanması, projelerde gereksinim duyulan öğrenci katkısının Toplumsal Duyarlılık Projeleri kapsamında sağlanması önerilmektedir. Öğrencilerin sürece katkılarının belli bir mekanizma ile gerçekleştirilmesi, öğrenci emeğinin de görünürlüğünü arttıracak, olumlu bir öğrenme fırsatı oluşturacaktır..

Sosyal Girişimcilik

Sorun analizinde de ortaya konulduğu gibi öncelikli olarak yapılması gereken iş, sosyal girişimciliğin bir kavram olarak üniversite paydaşları ile buluşturulmasıdır.

Fakültelerin ilgili akademik bölümleri; sivil toplum, gönüllülük, girişimcilik gibi alanlarda kurulmuş olan Uygulama ve Araştırma Merkezleri ve öğrenci toplulukları gibi üniversite içi aktörler sosyal girişimcilik alanında farkındalık geliştirme faaliyetleri gerçekleştirmelidirler.

Sosyal Girişimcilik üzerine gerçekleştirilecek bilimsel toplantılar, öğrenciler arası düzenlenecek yarışmalar, ilgili bölümlerde açılacak dersler, farkındalık yaratma açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Sosyal Girişimcilik alanının üniversite bünyesinde kapsamlı ve düzenli bir biçimde ele alınabilmesi için bu alanda çalışan Uygulama ve Araştırma Merkezi türü yapıların oluşması yararlı olacaktır.

E. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi, Giresun Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi (Bursa), Akdeniz Üniversitesi (Antalya) ve Bilkent Üniversitesi (Ankara) öğretim üyeleri, idari personeli ve öğrencilerinin katılımıyla Ekim 2012-Temmuz 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Projede yer alan 5 üniversite, coğrafi dağılım, öğrenci sayısı, kuruluş yılı, kamu-vakıf üniversitesi statüsü gibi farklı özelliklere sahip üniversiteler arasından belirlenmiştir. Üniversite yönetimlerinin onayı, ilgili üniversite paydaşlarının katılımı ve katkısıyla ortaya çıkan bu çalışma, söz konusu üniversitelerin sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik süreçlerine olan inancının ve desteğinin de bir göstergesidir.

Pilot proje, üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik süreçlerine yönelik katılım süreçlerinin ve bu katılımı engelleyen etmenlerin belirlenmesi, gönüllülük çalışmaları sırasında uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin tespit edilmesi, farklı üniversitelerde sürece yönelik benzerlikler ve ayrışma noktalarının ortaya konulması, gelecekte projenin nasıl ilerleyebileceğine yönelik çıkarımlar yapılması gibi hedeflerle gerçekleştirilmiştir.

Pilot proje, sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik alanında üniversitelerimizde hâlihazırda bir dizi önemli çalışmanın yürütülmekte olduğunu göstermektedir. Sayıları binleri bulan üniversiteli öğrenciler, bir yandan ders dışı saatlerde sivil toplum örgütleri ile birlikte kendi inisiyatifleri-doğrultusunda gönüllülük çalışmaları gerçekleştirirken; Toplumsal Duyarlılık Projesi Dersleri, Toplum Hizmet Uygulamaları, Akademisyenlerce Bağımsız Olarak Açılan Dersler ve Yürütülen Projeler, Öğrenci Konseyi ve Öğrenci Toplulukları gibi farklı enstrümanlarla sosyal sorumluluk çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

Sosyal sorumluluk ülkemizde her geçen gün daha fazla bilinen ve hemen tüm üniversitelerimizde çeşitli etkinliklerle hayata geçirilen bir kavram haline gelirken, sosyal girişimcilik ise henüz başlangıç düzeyindedir. Bu alanda, Özyeğin, Bilgi, Koç, Kadir Has, Okan gibi özel üniversitelerin hayata geçirdiği örnek programlar oluşmaya başlamıştır.

Üniversiteler gerek sahip oldukları bilimsel bilgi, gerekse eğitilmiş insan kaynağı ile toplumsal sorunların çözümüne yönelik önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Son yıllarda üniversitelerin artan bir biçimde sosyal sorumluluk çalışmaları gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu çalışmalar sırasında ortaya çıkan sorunlar ve ilgili öneriler, somut ve detaylı bir biçimde D bölümünde ele alınmıştır. Bu süreçlerin geliştirilmesine yönelik değerlendirmeler ve öneriler aşağıdadır:

- Üniversitelerin toplumsal sorumluluk çalışmalarının, ilgili tüm paydaşlarının katkısı ile hazırlanan stratejik bir bakış açısı ile sürdürülmesinde yarar görülmektedir.
- Sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve kamu kurumları gibi paydaşlar ile işbirliğinin geliştirilmesi ve öğrencilere yönelik gönüllülük olanaklarının artırılması önemli bir kritik başarı faktörü olarak tespit edilmektedir.
- Üniversitenin bulunduğu il/ilçelerde gönüllülük potansiyelini arttıracak çalışmaların planlanması, bu amaçla ulusal ve yerel STÖ'ler ile işbirliği ve kapasite geliştirme çalışmaları yapılması önerilmektedir.

- Üniversitelerde uygulanan TDP ve THU benzeri dersler, öğrenciler için bir tür zorunlu gönüllülük sürecini beraberinde getirmekte olup, bu konuya ilişkin farklı görüşler dile getirilmektedir. Ülkemizde gönüllülüğün çok düşük olması ve öğrencilerin üniversiteye gelinceye kadar bu alanda fazla deneyim sağlamaması nedeniyle bu derslerin yararlı olduğunu düşünenler olduğu gibi, tam tersini savunanlar da bulunmaktadır. Bu tür programların daha fazla benimsenen, tercih edilen bir yapıya nasıl ulaşacağı yönünde çalışmalar yapılması zorunludur.
- TDP ve THU derslerinin içerik, planlama, uygulama, izleme-değerlendirme, kaynak geliştirme gibi üzerinde çalışılması gereken boyutları bulunmaktadır. Binlerce öğrencinin aynı anda gönüllülük yapmaya başladığı bu süreçlerin dikkatle gözden geçirilerek geliştirilmesi gerekmektedir.
- TDP Ofislerinin işlevselliğinin artırılması, öğrenciler ile toplumsal sorumluluk çalışmaları yapan kurumlar ve projeleri arasında bir köprü işlevi görecektir şekilde konumlanması önerilmektedir.
- THU Dersleri ile ilgili olarak Eğitim Fakültesi bünyesindeki koordinatör öğretim üyelerinin katıldığı bir süreçle dersin müfredatının ve uygulama süreçlerinin gözden geçirilmesinde yarar görülmektedir.
- TDP ve THU dışında açılan seçmeli toplumsal sorumluluk dersleri, akademisyenler tarafından gerçekleştirilen ve öğrencilerin bireysel tercihlerle katıldıkları projeler ve üniversitelerin çeşitli birimleri tarafından gerçekleştirilen sosyal faaliyetlerin, üniversite tarafından teşvik edilen bir gönüllülük modeli haline getirilmesi önerilmektedir.
- Öğrenci Konseyleri ve Öğrenci Toplulukları, üniversitelerin uzun vadeli gelişim planlarının ana unsurlarından biri olarak görülmeli; öğrencilerin gerek kendi öğrencilik süreçlerine gerekse farklı toplumsal konulara ve önceliklere yönelik çalışma yaptıkları örgütlenmeler olarak desteklenmelidir.
- Öğrenci Konseylerinin, seçim ve katılım süreçlerinin tüm öğrencileri kucaklayacak biçimde geliştirilmesinde; temsil, yetki ve sorumluluk alanlarının genişletilmesinde; Üniversite Yönetimleri ile ilişkilerinin standartlaştırılmasında yarar görülmektedir.
- Öğrenci topluluklarının kurumsallaşması, üniversite yönetimi ve akademik danışmanlar ile ilişkilerinin demokratik olarak güçlendirilmesi, öğrencilerin topluluklara katılım süreçlerinin artırılması ve topluluklar arası ilişkilerin güçlendirilmesi gibi başlıklar önem taşımaktadır.
- Sosyal girişimciliğin, başta öğrenciler olmak üzere üniversitedeki tüm paydaşlarla tanıtılması en öncelikli hedef olarak görülmektedir. Bu amaçla, sosyal girişimcilik dersleri açmak, konu ile ilgili farkındalık geliştirmeye yönelik etkinlikler gerçekleştirmek, üniversite bünyesinde Uygulama ve Araştırma Merkezi türü kalıcı yapıların oluşturulmasını sağlamak önemli adımlar olarak öngörülmektedir.

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Projesi, sınırı, süresi ve kapsamı bakımından bir pilot proje olup, projenin hem yaygınlaşması hem de uygulandığı üniversitelerde yeni adımlarla güçlendirilmesi yararlı olacaktır.

EK 1. ÇALIŞTAY KATILIMCILARI İSİM LİSTESİ

Akdeniz Üniversitesi

- Berkant Özmen
- Fatma Ünlüsayın
- Gürcan Ünlü
- Yağmur Yazgı Kaya

Bilkent Üniversitesi

- Betül Urgancı
- Ceren Özveri

Gaziantep Üniversitesi

- Ceyhun Uçuk
- Batuhan Özçetin
- Simge Akbaş
- Tuğçe Gündüz

Giresun Üniversitesi

- Adem Yücesoy
- Ahmet Duyar
- Ayşe Özcan
- Ümmühan Özgül

Uludağ Üniversitesi

- Berk Kaya
- Nuray Kayahan
- Rüyam Küçüksüleymanoğlu
- Yaşar Temiz

EK 2. ÇALIŞTAY AFİŞİ

EK 3. ÇALIŞTAY FOTOĞRAFLARI

